

ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของเกษตรกร
และแนวทางในการส่งเสริมให้เกษตรกรมีการจัดทำ
บัญชีรายรับ-รายจ่ายที่เหมาะสม

โดย

นางสาวพิมพ์รัก พุ่มเจริญ

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต
คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีการศึกษา 2559
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของเกษตรกร
และแนวทางในการส่งเสริมให้เกษตรกรมีการจัดทำ
บัญชีรายรับ-รายจ่ายที่เหมาะสม

โดย

นางสาวพิมพ์รัก พุ่มเจริญ

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต
คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีการศึกษา 2559
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

GUIDELINES FOR CONTROLLING FACTORS AFFECTING
THE RECORDING OF HOUSEHOLD INCOME AND
EXPENSE STATEMENTS BY AGRICULTURISTS
IN THAILAND

BY

MISS PIMRAK PHUMCHARERN

AN INDEPENDENT STUDY SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF
THE REQUIREMENTS FOR THE DEGREE OF
MASTER OF BUSINESS ADMINISTRATION
FACULTY OF COMMERCE AND ACCOUNTANCY
THAMMASAT UNIVERSITY ACADEMIC YEAR 2016
COPYRIGHT OF THAMMASAT UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี

การค้นคว้าอิสระ

ของ

นางสาวพิมพ์รัก พุ่มเจริญ

เรื่อง

ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของเกษตรกร และแนวทางในการส่งเสริม
ให้เกษตรกรมีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายที่เหมาะสม

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต

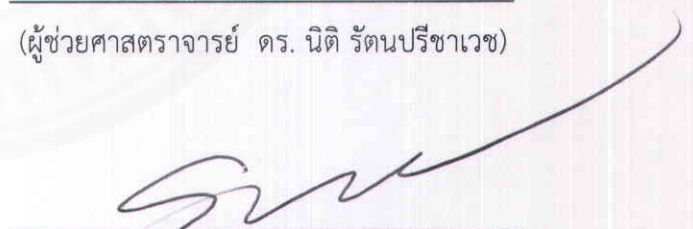
เมื่อ วันที่ 10 6 ค.ศ. 2560

ประธานกรรมการสอบการค้นคว้าอิสระ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิตี รัตน์ปรีชาเวช)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ

(อาจารย์ ดร. สุทธิกร กิ่งแก้ว)

คณบดี

(รองศาสตราจารย์ ดร. พิภพ อุดร)

หัวข้อการค้นคว้าอิสระ	ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการจัดทำบัญชีรายรับ- รายจ่ายของเกษตรกร และแนวทางในการส่งเสริมให้ เกษตรกรมีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายที่เหมาะสม
ชื่อผู้เขียน	นางสาวพิมพ์รัก พุ่มเจริญ
ชื่อปริญญา	บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต
คณะ/มหาวิทยาลัย	คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาค้นคว้าอิสระ	อาจารย์ ดร.สุทธิกร กิ่งแก้ว
ปีการศึกษา	2559

บทคัดย่อ

ปัญหาหนี้ครัวเรือนเป็นปัญหาที่สะสมมานานในสังคมไทย จากสถิติของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) พบว่าตัวเลขหนี้ครัวเรือนในกลุ่มภาคการเกษตรมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น เมื่อพิจารณาถึงสาเหตุของปัญหาที่เห็นได้ชัดเจนสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ รายได้อยู่ในระดับที่ต่ำและไม่แน่นอน และการขาดการบริหารจัดการเงินได้และรายจ่ายอย่างมีระบบและเหมาะสม ซึ่งการบันทึกบัญชีรายรับ-รายจ่ายถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้เกษตรกรสามารถติดตามและวางแผนการใช้จ่าย ควบคุมต้นทุนการผลิต ตลอดจนทราบถึงรายจ่ายไม่จำเป็นต่าง ๆ ที่สามารถลดลงเพื่อให้มีเงินออมที่เพิ่มขึ้น และเพิ่มความสามารถในการชำระหนี้ที่มีอยู่ของเกษตรกรได้

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย โดยเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก ในกลุ่มเกษตรกรจำนวน 9 ครัวเรือน ซึ่งอาศัยอยู่ในจังหวัดที่แตกต่างกัน และมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่ต่างกัน จากนั้นจึงนำมาวิเคราะห์ผลการศึกษาร่วมกับการทบทวนวรรณกรรม

จากการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้เกษตรกรจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายคือ การมีวัตถุประสงค์ในการบันทึกบัญชีที่ชัดเจนและนำผลจากการจัดทำดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ต่อได้ เช่น การคาดการณ์ราคาเกลือในปีหน้า เป็นต้น สำหรับเกษตรกรกลุ่มที่ไม่มีการจัดทำบัญชีพบว่าสาเหตุหลักคือ เชื่อมั่นว่าสามารถบริหารเงินของตนได้ เนื่องจากรายรับและรายจ่ายเป็นรายการที่เกิดขึ้นเป็นกิจวัตร รวมถึงการที่เกษตรกรไม่สามารถนำผลการบันทึกมาใช้ในการใช้ประโยชน์ต่อได้ ถือเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้เกษตรกรไม่มีการจัดทำบัญชีหรือล้มเลิกการจัดทำได้เช่นกัน

นอกจากนี้ พบว่า แม้เกษตรกรจะมีทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับการจัดทำบัญชี รู้วิธีการจดบันทึก บอกได้ถึงประโยชน์ของการจัดทำ แต่ปัจจัยดังกล่าวไม่ส่งผลให้เกษตรกรจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย เช่นเดียวกับวุฒิการศึกษาที่ไม่ส่งผลต่อการจัดทำบัญชี

ดังนั้น หากต้องการให้เกษตรกรมีการจัดทำบัญชีอย่างสม่ำเสมอเพิ่มขึ้น หน่วยงานต่าง ๆ ควรส่งเสริมให้เกษตรกรมีความรู้ในการจัดทำบัญชีอย่างครบวงจร เริ่มตั้งแต่วิธีการจัดทำ การตั้งเป้าหมายที่สามารถจับต้องได้และเห็นผลในระยะสั้น การติดตามและช่วยเหลือกรณีที่เกษตรกรมีข้อซักถาม และส่งเสริมให้เกิดการบันทึกบัญชีในทุกครัวเรือนส่งผลให้เกิดอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อม ซึ่งก็คือเพื่อนเกษตรกรด้วยกัน เพื่อให้เกษตรกรในชุมชนเกิดส่งผ่านความรู้ไปยังยืนต่อไป

คำสำคัญ: เกษตรกร, ประเทศไทย, บัญชีรายรับ-รายจ่าย

Independent Study Title	GUIDELINES FOR CONTROLLING FACTORS AFFECTING THE RECORDING OF HOUSEHOLD INCOME AND EXPENSE STATEMENTS BY AGRICULTURISTS IN THAILAND
Author	Miss Pimrak Phumcharern
Degree	Master of Business Administration
Faculty/University	Faculty of Commerce and Accountancy Thammasat University
Independent Study Advisor	Suthikorn Kingkaew, Ph.D.
Academic Year	2016

ABSTRACT

According to Thailand's Office of the National Economic and Social Development Board (NESDB), household debt in the agriculture sector is increasing, due to low, uncertain revenues or lack of income, and expenditure management. Recording household income and expense statements is a vital management tool for planning and monitoring expenditure as well as controlling production costs. Data was collected from in-depth interviews with nine agriculturist households in different provinces of Thailand. After data analysis, a literature review was taken into account.

Results were that clearly defined objectives and benefits from recording household income and expenses, such as forecasting future salt prices, positively affect agriculturist behavior. Negative effect derives from agriculturist belief that financial management is possible without such recording, and lack of ability to exploit its benefits. A good attitude was found among agriculturists about household income and expense statements, as well as knowledge about how to record them and their benefits. These factors affected behavior less than educational background. These findings suggest that agriculturists should be educated about comprehensive household accounting methods and how to set short- and long-term goals. They should receive monitoring and support when needed. Peer influence and community of sustainability learning should be emphasized, so that agriculturists will be able to

recognize and reduce unnecessary expenditures through statements, increasing savings and debt coverage ability.

Keywords: Agriculturists, Thailand, Household income and expense statements.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สามารถสำเร็จลุล่วงและเสร็จสมบูรณ์ได้ด้วยดี เนื่องจากผู้ศึกษาได้รับความอนุเคราะห์จากหลายฝ่าย จึงขอขอบพระคุณมา ณ ที่นี้

อาจารย์ ดร. สุทธิกร กิ่งแก้ว อาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัยอิสระ ที่ได้ให้ความกรุณาในการสละเวลาอันมีค่าในการให้คำแนะนำ คำปรึกษา และชี้แนะแนวทางการจัดทำต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาวิจัย รวมถึง อาจารย์ ดร. นิติ รัตนปริชาเวช ที่ได้ให้เกียรติเป็นกรรมการ ซึ่งได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการปรับปรุงงานศึกษาอิสระให้มีคุณภาพและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณคณาจารย์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในการให้ความรู้ต่าง ๆ ที่ได้นำมาใช้ในงานวิจัยฉบับนี้ ขอขอบพระคุณผู้ให้ความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ 9 ครั้งเรือน ที่สละเวลาในการตอบคำถามและให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ รวมถึงบุคลากรโครงการและเพื่อนนักศึกษา หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต รวมถึงกำลังใจจากคนในครอบครัว คนใกล้ชิด และเพื่อนร่วมงาน ที่ส่งผลให้งานวิจัยฉบับนี้ประสบความสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า รายงานฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่มีความสนใจในเรื่องการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของเกษตรกร และหากงานวิจัยฉบับนี้มีข้อบกพร่องประการใด ผู้วิจัยต้องขออภัยมา ณ ที่นี้

นางสาวพิมพ์รัก พุ่มเจริญ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(3)
กิตติกรรมประกาศ	(5)
สารบัญตาราง	(9)
สารบัญภาพ	(10)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
1.3 ขอบเขตของงานวิจัย	2
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
บทที่ 2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	4
2.1 แนวคิดของการบัญชี บัญชีรายรับ-รายจ่าย และประโยชน์ของการจัดทำ	4
2.1.1 ความหมายของการบัญชี	4
2.1.2 หลักการของการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย	5
2.1.3 ประโยชน์ของการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย	7
2.2 ปัจจัยที่ส่งผลให้เกษตรกรจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย	7
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์และแรงจูงใจที่ส่งผลต่อการแสดงออกของพฤติกรรม	9
2.3.1 ความหมายของพฤติกรรม	9
2.3.2 ประเภทของพฤติกรรม	10

	(7)
2.3.3 การเกิดพฤติกรรม	10
2.3.4 การจูงใจให้เกิดพฤติกรรม	12
2.3.5 ประเภทของการจูงใจ	13
2.4 กิจกรรมหรือโครงการที่สนับสนุนให้เกษตรกรจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย	14
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	15
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	17
3.1 วิธีการวิจัย	17
3.2 กลุ่มตัวอย่าง	17
3.3 เครื่องมือในการวิจัย	17
3.4 แหล่งข้อมูลในการวิจัย	19
3.4.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data)	19
3.4.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data)	19
3.5 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	19
3.6 การเก็บและรวบรวมข้อมูล	19
3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล	20
บทที่ 4 ผลการศึกษาและการอภิปรายผล	21
4.1 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร	21
4.1.1 การเลือกอาชีพเกษตรกร	21
4.1.1.1 ทำเกษตรกรรมสืบทอดต่อเป็นมรดก	21
4.1.1.2 ริเริ่มด้วยตัวเอง	22
4.1.2 แรงงานในการทำเกษตรกรรม	22
4.1.2.1 แรงงานหลักคือคนในครอบครัว	22
4.1.2.2 แรงงานหลักมาจากการจ้าง	22
4.1.3 การทำเกษตรกรรม	23
4.1.4 การใช้ช่องทางออนไลน์เพื่อช่วยในการทำเกษตรกรรม	23
4.2 ความรู้และทัศนคติที่เกษตรกรมีต่อการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย	24
4.2.1 ความรู้ในการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย	24

	(8)
4.2.1 ทักษะที่ดีต่อการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย	24
4.3 พฤติกรรมการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายและปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดทำบัญชี	25
4.4 ประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำบัญชี	28
4.5 ข้อสังเกตเพิ่มเติมจากเกษตรกร	30
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	34
5.1 สรุปผลการวิจัยและอภิปรายการวิจัย	34
5.1.1 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร	34
5.1.2 ความรู้และทัศนคติที่เกษตรกรมีต่อการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย	35
5.1.3 พฤติกรรมการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายและปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดทำบัญชี	36
5.1.3.1 กลุ่มที่ 1 จัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย	36
5.1.3.2 กลุ่มที่ 2 ไม่จัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย	38
5.1.4 ประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำบัญชี	40
5.1.5 ข้อสังเกตเพิ่มเติมจากเกษตรกร	42
5.2 แนวทางในการส่งเสริมให้เกษตรกรมีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายที่เหมาะสม (Policy recommendation)	42
5.3 ข้อจำกัดงานวิจัย	44
5.4 ประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัย	45
5.5 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในอนาคต	45
รายการอ้างอิง	46
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก ประเด็นคำถามสำหรับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเกษตรกร	49
ภาคผนวก ข บันทึกการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเกษตรกร	50
ประวัติผู้เขียน	66

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
4.1 สรุปประเด็นจากการสัมภาษณ์เกษตรกร	30
5.1 สรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของเกษตรกร	39

สารบัญภาพ

ภาพที่

หน้า

- 2.1 ตัวอย่างการจัดทำบันทึกรายรับ-รายจ่ายประจำวันที่เหมาะสมกับชีวิตประจำวัน
ของเกษตรกร

6

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

ในช่วงต้นปี 2559 ที่ผ่านมา หน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ เช่น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท.) รวมไปถึงภาคเอกชน เช่น สมาคมธนาคารไทย ศูนย์วิจัยกสิกรไทย ต่างออกมาแสดงความกังวลต่อปัญหาตัวเลขหนี้ครัวเรือนที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น โดยในการแถลงข่าวรายไตรมาส เรื่องภาวะสังคมรายไตรมาส 4/2558 ของ สศช. ชี้ให้เห็นว่า การเพิ่มขึ้นของสถานการณ์หนี้ครัวเรือนของกลุ่มนี้ภาคการเกษตรในปี 2559 เป็นเรื่องที่ต้องเฝ้าระวังเพิ่มเติมเนื่องจากปริมาณน้ำสำหรับการทำเกษตรกรรมที่ลดลงจากภาวะภัยแล้ง อาจส่งผลกระทบต่อการทำงานและรายได้ของเกษตรกร

สถิติหนี้สินของเกษตรกรและมูลค่าทรัพย์สินในภาคการเกษตรที่มีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกันชี้ให้เห็นว่าเกษตรกรได้ใช้เงินลงทุนบางส่วนในทรัพย์สินเพื่อการเกษตร ดังนั้นถึงแม้จะแก้ไขปัญหาโดยการจัดหาพื้นที่ถือครองเพื่อทำเกษตรกรรมเพิ่มมากขึ้น แต่เกษตรกรก็อาจมีหนี้สินสะสมเพื่อการลงทุนทางการเกษตรเพิ่มขึ้นเช่นกัน (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2557)

จากปัญหานี้สินของเกษตรกรที่มีแนวโน้มสูงขึ้นนั้น สาเหตุของปัญหาที่เห็นได้ชัดเจนสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ รายได้อ้อยอยู่ในระดับที่ต่ำและไม่แน่นอน และการขาดการบริหารจัดการเงินได้และรายจ่ายอย่างมีระบบและเหมาะสม

ปัญหา รายได้ที่ต่ำและไม่แน่นอนนั้น สาเหตุหลักมาจากการทำเกษตรกรรมต้องพึ่งพาธรรมชาติและสภาพดินฟ้าอากาศเป็นสำคัญ ซึ่งความผันผวนของสภาพอากาศในปัจจุบันทำให้การทำเกษตรเป็นไปด้วยความยากลำบากมากขึ้น ผลผลิตทางการเกษตรที่น้อยลง อีกทั้งยังต้องเผชิญกับภาวะภัยแล้งที่มีแนวโน้มจะทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น เป็นเหตุให้อัตราการจ้างงานในภาคการเกษตรลดลง และส่งผลกระทบต่อรายได้ของเกษตรกรที่เพาะปลูกพืชเกษตร รวมถึงราคาสินค้าเกษตรที่มีความผันผวน ทำให้เกษตรกรมีรายได้ที่คาดคะเนได้ยาก

นอกจากนี้ ประเด็นปัญหาหลักอีกข้อหนึ่งคือ เกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่ให้ความสำคัญกับการบริหารเงินของตนเองและครอบครัว ทำให้ไม่ทราบถึงรายได้และค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน อาจส่งผลให้เกิดการใช้จ่ายที่เกินตัวเนื่องจากขาดความระมัดระวังในการบริหารรายได้ให้สมดุลกับรายจ่ายและการชำระหนี้สิน รวมทั้งไม่มีเงินที่เก็บออมสำหรับการใช้จ่ายยามฉุกเฉิน

หลักการของระบบบัญชีหรือการจดบันทึกข้อมูลของกระแสเงินสด โดยเฉพาะเมื่อมีรายได้และรายจ่ายที่ไม่แน่นอนแล้ว การจัดทำบัญชีดังกล่าวจึงมีความจำเป็นและเป็นเครื่องมือสำคัญ

ที่จะช่วยให้เกษตรกรสามารถติดตามและวางแผนการใช้จ่าย ควบคุมต้นทุนการผลิต ตลอดจนทราบถึงรายจ่ายไม่จำเป็นต่าง ๆ ที่สามารถลดลงเพื่อให้มีเงินออมที่เพิ่มขึ้น และเพิ่มความสามารถในการชำระหนี้ที่มีอยู่ โดยเกษตรกรควรได้รับการกระตุ้นให้เล็งเห็นความสำคัญของการจัดทำบัญชีอย่างมีวินัยจนเกิดการปรับพฤติกรรมอย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต ซึ่งหากไม่มีการวางแผนทางการเงินและการบริหารรายจ่ายให้เพียงพอกับรายได้ที่เหมาะสมกับสภาพของแต่ละครัวเรือนแล้ว เกษตรกรอาจไม่ทราบว่ารายได้นั้นเพียงพอกับรายจ่าย และนำไปสู่การใช้จ่ายจนเกินตัว โดยอาจไปกู้เงินมาเพื่อใช้จ่ายเพิ่มเติม จนส่งผลให้หนี้สินของครัวเรือนเกษตรเพิ่มสูงขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ นำมาซึ่งปัญหาการเงินภายในครอบครัวและลุกลามไปยังระดับชุมชน จนถึงอาจก่อปัญหาแก่ระบบเศรษฐกิจและการเจริญเติบโตของประเทศได้

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของเกษตรกร
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลทั้งทางบวกและทางลบต่อพฤติกรรมการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของเกษตรกร
3. เพื่อนำเสนอแนวทางในการส่งเสริมให้เกษตรกรมีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายและบริหารเงินที่มีอยู่อย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดสภาพคล่องทางการเงิน มีเงินลงทุนสำหรับการเกษตรได้อย่างต่อเนื่อง และมีเงินใช้เพียงพอไม่ก่อหนี้สินเพิ่ม

1.3 ขอบเขตของงานวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของเกษตรกร และปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย (ปัจจัยบวก) รวมทั้งปัญหาหรืออุปสรรคใดที่ทำให้เกษตรกรไม่มีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย (ปัจจัยลบ) โดยงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากเกษตรกรที่อาศัยและประกอบอาชีพแถบชานเมือง เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางให้ที่จะทำให้เกษตรกรมีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการเงินเพิ่มมากขึ้น

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อทำความเข้าใจพฤติกรรมการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของเกษตรกร และข้อมูลเชิงลึก (consumer insight) เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลทั้งทางบวกและทางลบต่อพฤติกรรม รวมถึงข้อเสนอแนะและปัญหาอุปสรรคในการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย เพื่อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดทำบัญชีได้อย่างถูกต้อง ตรงจุด

2. เพื่อนำเสนอข้อมูลแก่หน่วยงานภาครัฐและเอกชน นักวิจัย และบุคคลทั่วไปที่สนใจ ศึกษาเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของเกษตรกร โดยสามารถนำข้อมูลจากงานวิจัยไปศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม และใช้ข้อมูลดังกล่าวอ้างอิงหรือต่อยอดเพื่อการศึกษาต่อไป

บทที่ 2

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทบทวนวรรณกรรมเป็นการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย บทความหรือวารสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยฉบับนี้ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาเป็นแนวทางในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของเกษตรกร และแนวทางในการส่งเสริมให้เกษตรกรมีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายที่เหมาะสม

การทบทวนวรรณกรรมจะเริ่มจากศึกษาความหมายของการบันทึกบัญชี การจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย และประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดทำ เพื่อให้เข้าใจถึงหลักการของการจัดทำที่ถูกต้อง ซึ่งให้เห็นข้อดีของการจัดทำเพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรมีความคิดที่อยากจะจัดทำบัญชี โดยสามารถนำมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับชีวิตประจำวันและเหมาะสมกับกิจกรรมที่นำมาซึ่งรายได้และรายจ่ายของเกษตรกรได้ และศึกษาปัจจัยที่ส่งผลให้เกษตรกรจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย เพื่อศึกษาสิ่งที่มีผลต่อความสำเร็จในการจัดทำบัญชี และปัญหาหรืออุปสรรคที่พบ รวมทั้งศึกษาความหมายและการเกิดพฤติกรรมของมนุษย์ (Human Behavior) และทฤษฎีแรงจูงใจที่มีอิทธิพลจนทำให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมออกมา เพื่อหาแนวทางหรือตัวกระตุ้นที่จะส่งเสริมให้เกษตรกรจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ ยังศึกษาตัวอย่างกิจกรรมหรือโครงการของหน่วยงานต่าง ๆ ที่สนับสนุนให้เกษตรกรจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย เพื่อนำมาสร้างข้อเสนอแนะต่อไป

จากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้น สามารถสรุปเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้

- 2.1 แนวคิดของการบัญชี บัญชีรายรับ-รายจ่าย และประโยชน์ของการจัดทำ
- 2.2 ปัจจัยที่ส่งผลให้เกษตรกรจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์และแรงจูงใจที่ส่งผลต่อการแสดงออกของพฤติกรรม
- 2.4 กิจกรรมหรือโครงการที่สนับสนุนให้เกษตรกรจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดของการบัญชี บัญชีรายรับ-รายจ่าย และประโยชน์ของการจัดทำ

2.1.1 ความหมายของการบัญชี

Pride, Hughes, and Kapoor (2539) ได้ให้ความหมายของการบัญชีไว้ว่า ขั้นตอนของระบบการรวบรวม การวิเคราะห์และการรายงานข้อมูลทางการเงิน

อรุณี อย่างธารา, อรสา วีระประดิษฐ์, ณีภูธร เหล่าธรรมทัศน์, และ วิภาดา ตันติประภา (2554, น. 1) กล่าวว่า การบัญชีคือ การคัดเลือก การจดบันทึก การจำแนก การสรุปผล

และการจัดทำรายงานทางการเงิน โดยใช้หน่วยวัดเป็นเงินตรา รวมถึงการแปลความหมายของรายงานเกี่ยวกับการเงินดังกล่าวเพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง

สมาคมบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย (2557) ได้ให้ความหมายของการบัญชีไว้ว่า “การบัญชี คือ ศิลปะของการเก็บรวบรวม บันทึกรายการ จำแนก และทำสรุปข้อมูลอันเกี่ยวกับเศรษฐกิจในรูปตัวเงิน ผลงานขั้นสุดท้ายของการบัญชีก็คือ การให้ข้อมูลทางการเงินซึ่งเป็นประโยชน์แก่บุคคลหลายฝ่าย และผู้ที่สนใจในกิจกรรมของกิจการ”

ธารี หิรัญรัมย์, พลพฐ ปิยวรรณ, วรศักดิ์ ทุมมานนท์, ภาวิณี มะโนวรรณ, วศธร ชูติภิญโญ (2559, น. 10) กล่าวว่า การบัญชีเป็นศิลปะของการจัดบันทึกรายการหรือเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเงินไว้ในรูปของเงินตรา จัดหมวดหมู่รายการเหล่านั้น สรุปผลพร้อมทั้งตีความหมายของผลดังกล่าว

จากนิยามต่าง ๆ ข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การบัญชี หมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูลทางการเงินอย่างมีขั้นตอน โดยการบันทึกรายการที่เกี่ยวข้องกับการเงิน จัดหมวดหมู่ วิเคราะห์ จากนั้นจึงจัดทำรายงานทางการเงิน เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวประกอบการตัดสินใจต่อไป

2.1.2 หลักการของการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย

ทิวากร สำราญชลารักษ์ (2555) กล่าวว่า การทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย หมายถึง การจัดบันทึกรายการข้อมูลด้านการเงินของการปฏิบัติงาน ทั้งที่เกี่ยวข้องกับรายการที่รับเข้ามาและรายการที่ต้องจ่ายออกไป เพื่อให้มีข้อมูลที่เกี่ยวข้องทางด้านการเงิน ตลอดจนผลของการดำเนินงานนั้นไว้ว่าคงเหลือเงินหรือไม่ จำนวนเท่าไร และเปรียบเทียบผลการดำเนินงานว่าได้กำไรหรือขาดทุนเพียงไร โดยได้นิยามคำศัพท์ที่ใช้ในการจัดทำบัญชี ดังนี้

- 1) รายรับ เป็นข้อมูลทั้งหมดที่ได้รับเงินเข้ามา เช่น ค่าหุ้น เงินกู้ ค่าขายของ ค่าขายผลผลิต
- 2) รายจ่าย เป็นข้อมูลรายจ่ายทั้งหมดในการประกอบกิจการนั้น ๆ เช่น ค่าขนส่ง ค่าซื้อวัตถุดิบ ค่าจ้างแรงงาน
- 3) เงินคงเหลือ คือผลต่างระหว่างรายรับกับรายจ่ายทั้งหมด
- 4) ราคาขาย หมายถึง ราคาสินค้าหรือบริการที่กำหนดขึ้น ซึ่งอาจได้เงินมากกว่าหรือน้อย กว่าต้นทุนก็ได้
- 5) ต้นทุน หมายถึง ทรัพย์สินทั้งหลายที่นำมาลงไว้ขณะที่แรกเริ่มดำเนินการ และนำมาเพิ่มเติมภายหลัง ต้นทุนไม่จำเป็นต้องเป็นเงินสดอย่างเดียว อาจเป็นสิ่งของอย่างอื่นด้วยก็ได้ เช่น วัสดุ อุปกรณ์ แรงงาน สินค้า ยานพาหนะ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เวลาในการปฏิบัติงาน ค่าเสื่อมราคาของอุปกรณ์

การจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ต้องมีการสรุปบัญชีเป็นขั้นตอนสุดท้าย โดยมีหลักการสรุปกำไรหรือขาดทุน ดังนี้

- 1) รายรับมากกว่ารายจ่าย ซึ่งหักเงินค่าหุ้น เงินกู้ ที่ใช้ในการลงทุนแล้ว คือ กำไร
- 2) รายรับน้อยกว่ารายจ่าย ซึ่งหักเงินค่าหุ้น เงินกู้ที่ใช้ในการลงทุนแล้ว คือ ขาดทุน

กิตติชัย นวลทอง (2557) กล่าวว่า สิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน จำเป็นต้องบันทึก จดจำ เพื่อเป็นแนวทางในการนำมาประเมินและวิเคราะห์ได้ถึงฐานะของครอบครัว เพราะการจดบันทึกจะทำให้ทราบถึงที่มาของเงินและรายการที่ทำให้เงินรั่วไหลออก เมื่อเอารายการเหล่านั้นมาประเมินและแยกแยะออกเป็นหมวดหมู่ นำแต่ละหมวดมาวิเคราะห์ก็จะทำให้พบเงินในส่วนที่เก็บได้ คือการออมไว้ใช้จ่ายยามฉุกเฉิน การจดบันทึกรายการต่างๆ ในครัวเรือนจึงมีความจำเป็นสำหรับการจัดทำแผนหรือเป้าหมายทางการเงินในครอบครัวเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นแผน/เป้าหมายการเงินในครัวเรือนจึงต้องควบคู่กับระบบบัญชีในครัวเรือน ซึ่งต้องกำหนดรูปแบบให้มีความสอดคล้องกัน มีการกำหนดรายการแยกเป็นหมวดหมู่ ด้านรายรับ-รายจ่าย ที่ง่ายต่อการจดบันทึก

จากนิยามต่าง ๆ ข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า หลักการของการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย คือการจดบันทึกรายการที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลด้านการเงินที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน โดยแยกเป็นหมวดหมู่ เพื่อให้ง่ายต่อการนำมาวิเคราะห์ต่อไป

ว.ศ.ป. 2557	รายการ	รายรับ (+เงินสด)			รายจ่าย (-เงินสด)						เงินสด คงเหลือ (บาท)	
		ขายผล ผลิต พืช	ขายผล ผลิต สัตว์	รายได้ อื่น	ค่าใช้จ่ายใน ครัวเรือน		ค่าใช้จ่ายประกาศาชีพ		ค่าใช้จ่ายทั่วไป			
					ค่า อาหาร	ศึกษา บุตร	ค่าเช่า/ที่พัก	เสียสวัสดิ	เก็บออม	ค่าใช้จ่าย ฉุกเฉิน		เบ็ดเตล็ด
30 เม.ย.	เงินสดคงเหลือ ยกมาเดือนก่อน	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9,800
1 พค.	ขายข้าวหน้าปี ซื้อกับข้าว ค่าเทอมลูก	8,800			640	5,500			500 (ฝาก ธนาคาร)			18,100 17,460 1,960
2 พค.	ซื้อพันธุ์เป็ด-ไก่ เลี้ยงขาย/ซื้อพันธุ์ผัก						550			2,500		9,460 8,910
3 พค.	ขายผัก /จ่ายค่ากับข้าว/อาหารเป็ด-ไก่	1,150			480							9,580
4 พค.	จ่ายให้ลูก รายสัปดาห์ ซื้อพันธุ์ข้าว/อาหารไก่					750		3,500		650		8,830 4,680
5 พค.	รับจ้างทั่วไป			200								4,880
6 พค.	จ่ายคาร์ตโลนา ขายเป็ด-ไก่ /ขายผัก	1,800	3,500				2,500					2,380 7,680
	บันทึกทุกวัน 7 - 28 พค.	-	-	750	2,250	1,500				300	150	4,230
	บันทึกรายการที่เกิดขึ้นประจำวันทุกวันตามหมวดหมู่ ประเภทรายรับนำไปรวมกับ คงเหลือทุกรายการ การแยกรายการที่เกิดขึ้นเป็นหมวดหมู่จะง่าย/สะดวกต่อ นำไปเปรียบเทียบกับแผนการเงินที่จัดทำไว้ ได้ง่ายและชัดเจนแต่ละหมวด											
29 พค.	จ่ายค่ากับข้าว				70							4,060
30 พค.	ซื้อหัวอาหารหมู							450				3,610
31 พค.	จ่ายค่าไฟฟ้า/ ค่าน้ำ/จ่ายให้ลูก					850					170	2,590 2,540
	รวม	11,750	3,500	950	3,540	8,600	6,550	3,600	500	300	370	2,540

ภาพที่ 2.1 ตัวอย่างการจัดทำบันทึกรายรับ-รายจ่ายประจำวันที่เหมาะสมกับชีวิตประจำวันของเกษตรกร
ที่มา: ศูนย์วิจัย ธ.ก.ส.

2.1.3 ประโยชน์ของการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย

วันเพ็ญ เพ็ญสมพงษ์ (2551) ได้อธิบายประโยชน์ของการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย จากประสบการณ์ตรงว่า การจัดทำบัญชีทำให้รู้จักตนเอง รู้จักสิ่งที่ควรใช้จ่าย รู้วิธีการจัดการกับรายรับและรายจ่ายที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน ช่วยฝึกความมีระเบียบของตน ลดสิ่งฟุ่มเฟือย รู้จักอดออมและมีความระมัดระวังเรื่องการใช้จ่ายมากขึ้น รู้คุณค่าของเงิน และทำเป็นประจำจนติดเป็นนิสัย และสามารถเก็บออมเพื่ออนาคตของตนและครอบครัวได้

ภัทรา เรื่องสินภิญญา (2555) กล่าวว่า การบันทึกบัญชีครัวเรือน จะทำให้ทราบยอดคงเหลือของเงินที่เป็นปัจจุบัน ทำให้สามารถวางแผนการใช้จ่ายเงินที่ยังคงเหลืออยู่ได้อย่างรอบคอบ ระมัดระวัง และมีประสิทธิภาพ เพื่อที่จะได้ไม่ใช้จ่ายเกินกว่ารายได้ สามารถควบคุมพฤติกรรมในการใช้จ่ายของตนได้ ลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นลง มีเงินออมเพิ่มขึ้น และทำให้มีหนี้สินลดลง

รัฐนันท์ พงศ์วิริทธิ์ธร และ นิศรา จันทรเจริญสุข (2556) ได้ศึกษาเรื่อง “การจัดทำบัญชีครัวเรือนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน” พบว่าการจัดทำบัญชีอย่างมีส่วนร่วมส่งผลและมีความสำคัญต่อแนวทางการพัฒนาชุมชน เนื่องจากทำให้ชุมชนเกิดการวางแผนการใช้จ่ายอย่างรอบคอบ โดยอาศัยการจดบันทึกรายรับรายจ่ายอย่างถูกต้อง และนำข้อมูลที่ได้มาพิจารณาหาวิธีการเพิ่มรายได้และลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นอย่างเหมาะสม และทำให้แต่ละครัวเรือนตระหนักถึงสถานการณ์การใช้จ่ายของตน

จากนิยามต่าง ๆ ข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ประโยชน์ของการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายคือ การรู้จักตนเอง สามารถควบคุมพฤติกรรมการใช้จ่ายและลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นลงได้ ทำให้มีเงินออมเพิ่มมากขึ้น

2.2 ปัจจัยที่ส่งผลให้เกษตรกรจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย

ผลการศึกษาและงานวิจัยได้อธิบายถึงปัจจัยที่ส่งผลให้เกษตรกรจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย รวมถึงปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำบัญชี ดังนี้

ถนอมพรรณ ดิษฐ์สันเทียะ (2544) ได้ศึกษา “ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดทำบัญชีของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กรณีศึกษา กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในเขตตำบลสีมูม อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา” พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดทำบัญชีของกลุ่มออมทรัพย์ไม่ครบถ้วนคือ ระดับการศึกษาของคณะกรรมการบริหารและผู้จัดทำบัญชีกลุ่มออมทรัพย์ เครื่องใช้สำนักงานไม่ทันสมัย และขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

มยุรี กิม่วงสง (2551) ได้ศึกษา “ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา”

พบว่า เกษตรกรลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาบางน้ำเปรี้ยว จังหวัด ฉะเชิงเทราบันทึกรายการรายรับ-รายจ่าย เฉพาะรายการมูลค่าสูงเท่านั้น โดยความถี่ในการจดบันทึก คือสัปดาห์ละ 1 ครั้ง และส่วนใหญ่มีการสรุปผลการใช้จ่ายรายเดือนเป็นประจำทุกเดือน

สุพรรณิ ต้อนรับ (2551) ได้ศึกษา “การทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรลูกค้าธนาคาร เพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ในจังหวัดเชียงใหม่” พบว่าเกษตรกรร้อยละ 53.7 ใช้ช่วงเวลาในตอน กลางคืนจัดทำบัญชี และทุกรายใช้บ้านเป็นสถานที่ในการจดบันทึก และว่าปัญหาและอุปสรรคที่ สำคัญในการจัดทำบัญชีคือ เกษตรกรขาดความเข้าใจในการจัดทำบัญชีครัวเรือน รวมถึงขาดการ ช่วยเหลือแนะนำจากเจ้าหน้าที่เมื่อมีปัญหาในการจัดทำ โดยข้อเสนอแนะของเกษตรกรคือ ต้องการ ให้นำหน่วยงานต่าง ๆ ให้ความรู้และจัดอบรมเพื่อสร้างความเข้าใจก่อนลงมือทำ รวมทั้งมีมาตรการ ส่งเสริมให้เกษตรกรจัดทำบัญชีอย่างต่อเนื่อง สม่าเสมอ

ไชยา ทองต้อย (2555) ได้ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดทำบัญชีครัวเรือนของ เกษตรกร ในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์” พบว่าอายุ การศึกษา รายได้ และขนาดของครอบครัว ไม่มีผลต่อ การจัดทำบัญชีครัวเรือน

สุภัทธร ทวีจันทร์ (2556) ได้ศึกษา “การบูรณาการบัญชีครัวเรือนเพื่อเสริมสร้างภูมิ ปัญญาทางบัญชีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาชุมชนบ้านกลาง ตำบลชะยุ้ง อำเภอกุศุมภพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ” พบว่าประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำให้ไม่มี เวลาในการที่จะบันทึกรายการที่เป็นปัจจุบันในแต่ละวัน และไม่สามารถยอมรับความเป็นจริงเกี่ยวกับการ จัดทำการรับ-จ่ายได้และคิดว่าถ้าหากไม่บันทึกทันทีก็พอจะจำรายละเอียดได้และเมื่อเวลาผ่านไป ก็ลืมและเพิกเฉยที่จะย้อนกลับมาทบทวนเพื่อลงรายการ และพอทำเป็นประจำก็เกิดความขี้เกียจและ ไม่ทำ อีกทั้งขาดแรงกระตุ้นหรือแรงจูงใจจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดทำบัญชี และขาดตัวแทน ในการถ่ายทอดและให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยมีเพียง 3 ครัวเรือนเท่านั้นที่จดบันทึกอย่าง สม่าเสมอ ด้วยเหตุผลว่าต้องการทราบว่าในแต่ละวันครอบครัวมีการจ่ายอะไรไปบ้างและมีเงินเหลือ เท่าไหร่ในแต่ละวัน เพื่อวางแผนการใช้จ่ายในอนาคต

ณัฐภัทร คำสิงห์วงศ์ และ สุภาภรณ์ พวงชมพู (2558) ได้ศึกษา “การวางแผนชำระหนี้ ของเกษตรกรรายย่อยด้วยบัญชีครัวเรือน กรณีศึกษา ลูกค้าเกษตรกรธนาคารเพื่อการเกษตรและ สหกรณ์การเกษตร สาขาบางน้ำเปรี้ยว อำเภอสรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู” พบว่า รูปแบบการจัดทำ บัญชีครัวเรือนของเกษตรกรมีอยู่ 3 แบบคือ ทำเป็นประจำทุกวัน 2-3 วันต่อ 1 ครั้ง และอาทิตย์ละ 1 ครั้ง โดยในกลุ่มเกษตรกรที่มีความรู้ในการจัดทำบัญชีมาก สามารถบันทึกการรับ-รายจ่ายที่เกิดขึ้นได้ ทุกรายการและสามารถแยกรายการที่จำเป็นและรายการที่ไม่จำเป็นได้มากกว่าเกษตรกรที่มีความรู้ใน การจัดทำบัญชีน้อย

อารยา อิงไพบุลย์กิจ (2559) ได้ศึกษา “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรจังหวัดสุรินทร์” พบว่าปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรที่พบมากที่สุดคือ เกษตรกรมีค่าใช้จ่ายสูงจึงทำให้ไม่อยากทำบัญชีครัวเรือน รองลงมาคือ ไม่มีการบันทึกบัญชีครัวเรือนอย่างต่อเนื่อง และสม่าเสมอจึงไม่อยากทำบัญชีครัวเรือน ขาดประสบการณ์ในการทำบัญชีครัวเรือน การทำบัญชีครัวเรือนมีความยุ่งยากและทำให้เสียเวลาขาดความรู้ความเข้าใจในการทำบัญชีครัวเรือน มีภารกิจที่ต้องรับผิดชอบมากทำให้ไม่สามารถทำบัญชีครัวเรือนได้ ขาดกำลังใจและแรงจูงใจในการทำบัญชี อ่านและเขียนหนังสือไม่ได้จึงทำให้ไม่สามารถทำบัญชีครัวเรือนได้ ขาดบุคคลที่คอยช่วยทำบัญชีครัวเรือน มีปัญหาด้านสายตาจึงทำให้ไม่อยากบันทึกบัญชีตามลำดับ และสำหรับปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรจดบันทึกคือ การตระหนักและเล็งเห็นประโยชน์ของการจัดทำบัญชีครัวเรือน และความรู้ความเข้าใจในระบบการบันทึกบัญชีครัวเรือน

จากการศึกษางานวิจัยต่าง ๆ ข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจในการจัดทำบัญชี การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ของเกษตรกร และการขาดแรงจูงใจในการจัดทำบัญชีอย่างต่อเนื่องและสม่าเสมอ

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์และแรงจูงใจที่ส่งผลต่อการแสดงออกของพฤติกรรม

2.3.1 ความหมายของพฤติกรรม

อุทัย หิรัญโต (2526, น. 14) ได้ให้ความหมายของพฤติกรรม หมายถึง กริยาอาการหรือปฏิกิริยาที่แสดงออกหรือเกิดขึ้น เมื่อเผชิญกับสิ่งเร้าซึ่งจะมาจากภายในร่างกายหรือภายนอกร่างกายก็ได้ และปฏิกิริยาที่แสดงออกนี้มีได้เป็นพฤติกรรมทางกายเท่านั้น แต่รวมถึงพฤติกรรมที่เกี่ยวกับจิตใจด้วย คำว่า Behavior ใช้แทนกันได้กับคำว่า Action นักจิตวิทยาถือว่าการเคลื่อนไหวของอินทรีย์ทุกชนิดที่ปรากฏออกมาเป็นพฤติกรรมต้องมี หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งพฤติกรรมจะเกิดขึ้นได้ต้องมีมูลเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง

เฉลิมพล ต้นสกุล (2541, น. 2) อ้างถึงใน บุชรา เกษีสม (2552) ว่า พฤติกรรม หมายถึง การแสดงออกในลักษณะต่าง ๆ ของสิ่งมีชีวิตซึ่งอาจจะเกิดขึ้นได้ ทั้งมนุษย์และสัตว์ พืช จุลินทรีย์ ซึ่งเป็นการตอบสนองสิ่งเร้าที่เกิดขึ้นภายในร่างกายหรือภายนอกร่างกาย พฤติกรรมนี้สามารถสังเกตได้โดยตรงหรือใช้เครื่องมือวัดได้ หรืออาจสังเกตได้ ในทางอ้อม เช่น การพูด การเคลื่อนไหว การทำงานของระบบต่าง ๆ ภายในร่างกาย การจำ การคิด ตลอดจนความรู้สึกและทัศนคติ

ลักขณา สริวัฒน์ (2544, น. 17) กล่าวว่า พฤติกรรมในมนุษย์ หมายถึง อาการกระทำหรือกริยาที่แสดงออกมาทางร่างกาย กล้ามเนื้อสมองในทางอารมณ์ ความคิด และความรู้สึก พฤติกรรมเป็นผลจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้าเมื่อมีสิ่งกระตุ้นมาจะมีการตอบสนองทันที

พฤติกรรมมนุษย์ (2556, ออนไลน์) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมว่า พฤติกรรม (Behavior) คือ กริยาอาการที่แสดงออกหรือปฏิกิริยาโต้ตอบเมื่อเผชิญกับสิ่งเร้า (Stimulus) หรือสถานการณ์ต่าง ๆ อาการแสดงออกต่าง ๆ เหล่านี้ อาจเป็นการเคลื่อนไหวที่สังเกตได้หรือวัดได้ เช่น การเดิน การพูด การเขียน การคิด การเต้นของหัวใจ เป็นต้น ส่วนสิ่งเร้าที่มากกระทบแล้วก่อให้เกิดพฤติกรรมก็อาจจะเป็นสิ่งเร้าภายใน (Internal Stimulus) และสิ่งเร้าภายนอก (External Stimulus) จากนิยามต่าง ๆ ข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า พฤติกรรม หมายถึง อาการหรือสิ่งที่แสดงออกเพื่อตอบสนองสิ่งเร้าที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกร่างกาย

2.3.2 ประเภทของพฤติกรรม

พฤติกรรมมนุษย์ (2556, ออนไลน์) ได้กล่าวว่า พฤติกรรมสามารถแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้หลายรูปแบบ ดังนี้

1. ประเภทของพฤติกรรมแบ่งตามสาเหตุการเกิด คือ

1.1 พฤติกรรมที่มีมาแต่กำเนิด ซึ่งเกิดขึ้นโดยไม่มีการเรียนรู้มาก่อน ได้แก่ ปฏิกิริยาสะท้อนกลับ (Reflex Action) เช่น การกระพริบตา และสัญชาตญาณ (Instinct) เช่น ความกลัว การเอาตัวรอด เป็นต้น

1.2 พฤติกรรมที่เกิดจากอิทธิพลของกลุ่ม ได้แก่ พฤติกรรมที่เกิดจากการที่บุคคลติดต่อสังสรรค์และมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคม

2. ประเภทของพฤติกรรมแบ่งตามลักษณะการแสดงออก คือ

2.1 พฤติกรรมเปิดเผยหรือพฤติกรรมภายนอก (Overt Behavior) เป็นพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกมา ทำให้ผู้อื่นสามารถมองเห็นได้ สังเกตได้ เช่น การเดิน การหัวเราะ การพูด

2.2 พฤติกรรมปกปิดหรือพฤติกรรมภายใน (Covert Behavior) เป็นพฤติกรรมที่บุคคลแสดงแล้ว แต่ผู้อื่นไม่สามารถมองเห็นได้ สังเกตได้โดยตรงจนกว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้บอกหรือแสดงบางอย่างเพื่อให้คนอื่นรับรู้ได้ เช่น ความคิด อารมณ์ การรับรู้

2.3.3 การเกิดพฤติกรรม

ประสาท อิศรปริดา (2538, น. 13, อ้างถึงใน บุชรา เกษีสม, 2552) กล่าวว่า นักจิตวิทยาเชื่อว่า พฤติกรรมนั้นเป็นผลที่เกิดจากการกระทำปฏิกิริยาของมนุษย์ หรืออินทรีย์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งพฤติกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันส่วนใหญ่่มักจะเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการกระตุ้นที่เรียกว่า “พฤติกรรมที่ถูกลงใจ”

เฉลิมพล ต้นสกุล และจิระศักดิ์ เจริญพันธ์ (2549, น. 5) กล่าวว่า นักพฤติกรรมศาสตร์ได้ศึกษาและแบ่งแนวคิดของการเกิดพฤติกรรมออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. พฤติกรรมของมนุษย์เกิดขึ้นจากแรงผลักดันภายในตัวของมนุษย์

แรงผลักดันที่ทำให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมต่างๆ ออกมาก็คือ ความต้องการ ซึ่งความต้องการนี้จะแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ ความต้องการทางร่างกาย และความต้องการทางจิตใจ

1.1 ความต้องการทางด้านร่างกาย เป็นแรงผลักดันที่อยู่ในระดับพื้นฐานที่สุด แต่มีพลังอำนาจสูงสุด เพราะเป็นแรงผลักดันที่จะทำให้ชีวิตอยู่รอด มนุษย์จะต่อสู้ดิ้นรนทุกวิถีทางเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่จะมาบรรเทาความต้องการทางร่างกาย ทำให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมต่างๆ ซึ่งอาจจะเป็นทั้งทางที่ดีที่ถูกต้องหรือทางที่ไม่ถูกต้องก็ได้ ความต้องการทางร่างกายที่จะทำให้ชีวิตอยู่รอดได้แก่ ความต้องการอาหาร น้ำ อากาศ อุณหภูมิที่พอเหมาะ การพักผ่อน การขับถ่าย การสืบพันธุ์ ความปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ การตอบสนองความต้องการทางร่างกาย อันทำให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมออกมานั้น สามารถกระทำได้ 2 ระดับ คือ

1.1.1 กิริยาสะท้อน เป็นการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์ที่เป็นไปได้โดยธรรมชาติ เช่น เมื่อร่างกายมีอุณหภูมิสูงกว่าปกติ ร่างกายก็จะขับเหงื่อออกมาเป็นการลดอุณหภูมิให้อยู่ในระดับพอเหมาะ

1.1.2 พฤติกรรมเจตนา เป็นการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์ต่อสิ่งเร้า โดยความตั้งใจหรือความพอใจของตนเอง เช่น เมื่อรู้สึกตัวว่าร้อนก็จะไปอาบน้ำ หรือเปิดพัดลม เป็นต้น

1.2 ความต้องการทางจิตใจ เป็นแรงผลักดันที่อยู่ในระดับสูงยิ่งกว่าความต้องการทางร่างกาย แต่มีพลังอำนาจน้อยกว่า เพราะความต้องการทางจิตใจนี้ ไม่ใช่ความต้องการที่เป็นความตายของชีวิต จะเป็นความต้องการที่มาช่วยสร้างเสริมให้ชีวิตมีความสุขสบายยิ่งขึ้นเท่านั้น

2. พฤติกรรมของมนุษย์เกิดขึ้นจากแรงผลักดันของสิ่งแวดล้อม

สีทธีโชค วรานุสันติกุล (2528) กล่าวว่า ประสบการณ์ของมนุษย์เป็นสิ่งที่ทำให้คนเราเกิดการเรียนรู้ที่จะกระทำพฤติกรรมเมื่อเกิดมานั้น มนุษย์มิได้มีความรู้ติดตัวมาแต่อย่างใด ล้วนแล้วแต่ต้องเรียนรู้ภายหลัง จากเกิดมาแล้วทั้งสิ้น ต่อเมื่อมีประสบการณ์แล้วจึงจะเรียนรู้ และจดจำประสบการณ์นั้นเอาไว้เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการแสดงพฤติกรรมในอนาคตต่อไป

สกินเนอร์ (Skinner) เป็นนักจิตวิทยาพฤติกรรมนิยม เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำแนวคิดนี้ชี้ให้เห็นว่า พฤติกรรมมนุษย์ถูกควบคุมโดยเงื่อนไขแห่งการเสริมแรง และเงื่อนไขแห่งการลงโทษ โดยชี้ให้เห็นว่าผลการกระทำของคนเรามีอยู่ 2 ประการคือ ผลการกระทำที่ทำให้พอใจ ซึ่งจะทำให้หน้าที่เป็นแรงเสริมให้แก่การกระทำนี้มีต่อไป (เงื่อนไขแห่งการเสริมแรง) เช่น พฤติกรรมที่ทำแล้วได้รับคำชมเชย ได้ตำแหน่ง ได้เงิน ได้รับการยกย่อง และผลการกระทำที่ทำให้ไม่พอใจ ซึ่งจะเป็นตัวการที่ทำให้คนเราหยุดพฤติกรรมหรือการกระทำอันจะนำมาซึ่งผลการกระทำเช่นนี้ในอนาคต

(เงื่อนไขแห่งการลงโทษ) เช่น ทำแล้วถูกตำหนิ เสียตำแหน่ง เสียเงิน ถูกทำร้าย ถูกดูหมิ่นเหยียดหยาม ดังนั้น พฤติกรรมของเราจึงถูกควบคุมโดยเงื่อนไขของผลการกระทำทั้ง 2 ประการ ดังกล่าว

3. พฤติกรรมของมนุษย์เกิดขึ้นจากทั้งแรงผลักดันภายในตัวมนุษย์ และสิ่งแวดล้อม

Aibert Bandura กล่าวว่า พฤติกรรมมนุษย์ องค์กรประกอบภายในตัวมนุษย์ และสิ่งแวดล้อมต่างก็มีอิทธิพลต่อกันและกัน ในลักษณะที่แต่ละองค์ประกอบต้องสัมพันธ์กันอย่าง ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน หมายความว่า ในบางครั้งสิ่งแวดล้อมอาจจะมีส่วนในการทำให้เกิดพฤติกรรมได้ มากกว่าองค์ประกอบภายในตัวบุคคล ส่วนในเวลาอื่นองค์ประกอบภายในตัวบุคคลก็อาจจะจะมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์มากกว่าสิ่งแวดล้อม จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์เช่นนี้อยู่ในลักษณะพึ่งพาอาศัยกัน เป็นกระบวนการที่ทั้งสองฝ่ายต่างก็มีอิทธิพลต่อกันและกัน และทั้งคู่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ ในขณะเดียวกันพฤติกรรมมนุษย์ ก็มีอิทธิพลต่อทั้ง 2 สิ่งด้วยเหมือนกัน

2.3.4 การจูงใจให้เกิดพฤติกรรม

Maslow (2513) ได้กล่าวในทฤษฎีมานุษยนิยม (Humanistic view of motivation) ซึ่งอธิบายถึงลำดับความต้องการของมนุษย์โดยที่ความต้องการจะเป็นตัวกระตุ้นให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมเพื่อไปสู่ความต้องการนั้น ดังนั้น การเข้าใจความต้องการของมนุษย์ทำให้สามารถอธิบายเรื่องแรงจูงใจได้เช่นเดียวกัน

Tois and Carroll (1982) กล่าวว่า แรงจูงใจ หมายถึง แรงขับของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรม โดยเฉพาะที่เกิดขึ้นในการทำงานหรือการกระทำที่บุคคลจะทำงานให้สำเร็จ โดยได้รับอิทธิพลจากการกระทำของคนอื่นที่กำหนดแนวทางเฉพาะใช้ในการบริหารโดยผู้บริหารจะจูงใจพนักงานทำงานให้องค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ

การจูงใจในการทำงาน (2556, ออนไลน์) บทความได้อธิบายถึงความหมายของการจูงใจว่า การจูงใจ หมายถึง การนำเอาปัจจัยต่าง ๆ มาเป็นแรงผลักดัน ให้บุคคลแสดง พฤติกรรม ออกมาอย่างมีทิศทาง เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมาย หรือเป้าหมายที่ต้องการ ดังนั้นผู้ที่ทำหน้าที่จูงใจ จะต้องค้นหาว่า บุคคลที่เขาต้องการจูงใจ มีความต้องการหรือมีความคาดหวังอย่างไร มีประสบการณ์ ความรู้ และทัศนคติในเรื่องนั้น ๆ อย่างไร แล้วพยายามดึงเอาสิ่งเหล่านั้นมาเป็น แรงจูงใจ (Motive) ในการแสดงพฤติกรรม หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่าง ๆ โดยพฤติกรรมส่วนใหญ่จะมีแนวทางมุ่งไปยังเป้าหมายที่สัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการสนองความต้องการพื้นฐานทางกายให้ สมดังความต้องการนั้น ๆ เช่น มนุษย์มีความต้องการทางร่างกาย ทำให้ต้อง กิน นอน ขับถ่าย อยู่ตลอดเวลา และคนเราจะมีวิธีการในการที่หาวิธีสนองความต้องการเหล่านั้น ดังนั้นการจูงใจจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทิศทางที่ต้องการ โดยกระบวนการจูงใจมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1. ความต้องการ (Needs) คือ การขาดบางสิ่งบางอย่างของมนุษย์ อาจจะเป็น การขาดทางด้านกายภาพหรือด้านจิตใจ

2. แรงขับ (Drive) เมื่อขาดความต้องการ (Needs) แล้ว มนุษย์จะเกิดภาวะตึงเครียดภายในร่างกาย และจะกลายเป็นแรงขับหรือตัวกำหนดทิศทาง (Action Oriented) เพื่อกระทำบางสิ่งบางอย่างเพื่อลดภาวะความตึงเครียดนั้น

3. สิ่งล่อใจ (Incentive) หรือ เป้าหมาย (Goal) เป็นตัวกระตุ้นหรือแรงจูงใจให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมตามที่คาดหวังหรือที่ต้องการ

2.3.5 ประเภทของการจูงใจ

นักจิตวิทยาได้แบ่งการจูงใจออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. การจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) หมายถึง บุคคลที่มีความต้องการในการแสดงพฤติกรรมหรือการกระทำด้วยตนเอง มีเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น เช่น มนุษย์รับประทานอาหารโดยไม่มีใครบังคับ หรือมีสิ่งจูงใจใด ๆ การจูงใจภายในเกิดขึ้นได้จากปัจจัย ดังนี้

1.1 ความต้องการ (Need) เนื่องจากคนทุกคนมีความต้องการที่อยู่ภายในอันจะทำให้เกิดแรงขับ แรงขับนี้จะก่อให้เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ ขึ้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย และความพอใจ

1.2 เจตคติ (Attitude) หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดที่ดีที่บุคคลมีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด เป็นตัวช่วยกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมที่ต้องการ

1.3 ความสนใจพิเศษ (Special Interest) ทำให้เกิดความเอาใจใส่ในสิ่งนั้น ๆ มากกว่าปกติ

2. การจูงใจภายนอก (Extrinsic Motivation) หมายถึง บุคคลได้รับแรงกระตุ้นมาจากภายนอกให้มองเห็นจุดหมายปลายทางหรือชี้ให้เห็นความสำเร็จหรือประโยชน์จากการกระทำนั้น ๆ จนนำไปสู่การปรับเปลี่ยนหรือการแสดงพฤติกรรมของบุคคล โดยแรงจูงใจภายนอกเกิดขึ้นได้จากปัจจัย ดังนี้

2.1 เป้าหมายหรือความคาดหวังของบุคคล ซึ่งหากมีการตั้งเป้าหมายในการกระทำใด ๆ ย่อมก่อให้เกิดแรงจูงใจให้มีพฤติกรรมที่ดีและเหมาะสม เช่น พนักงานทดลองงานมีความตั้งใจในการทำงานเพื่อให้ได้ผลประเมิณที่น่าพอใจ และถูกรับเข้าทำงาน

2.2 การรับรู้ความสำเร็จหรือความก้าวหน้า โดยการชี้ให้เห็นโอกาสที่จะประสบความสำเร็จหรือก้าวหน้าจากการกระทำนั้น ๆ สามารถเกิดเป็นแรงจูงใจให้เกิดพฤติกรรมได้

2.3 บุคลิกภาพ การต้องการสร้างความประทับใจแก่บุคคลทั่วไปที่เกิดจากบุคลิกภาพ จะก่อให้เกิดแรงจูงใจให้เกิดพฤติกรรมขึ้นได้ เช่น อัยการ ต้องมีบุคลิกภาพที่น่ายำเกรง น่านับถือ การออกกำลังกายเพื่อให้มีรูปร่างที่ดี เป็นต้น

2.4 เครื่องล่อใจอื่น ๆ เช่น การให้รางวัล (Rewards) เป็นเครื่องกระตุ้นให้เกิดความอยากกระทำ หรือการลงโทษ (Punishment) เป็นเครื่องกระตุ้นไม่ให้เกิดความอยากกระทำ ในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง นอกจากนี้การชมเชย การติเตียน การประท้วง การแข่งขัน หรือการทดสอบก็จัดว่าเป็นเครื่องมือที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมได้ทั้งสิ้น

2.4 กิจกรรมหรือโครงการที่สนับสนุนให้เกษตรกรจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย

จากปัญหาหนี้ครัวเรือนที่ถือเป็นปัญหาสำคัญของเกษตรกรไทยมาช้านาน ภาครัฐบาลได้มีการกำหนดเป้าหมายเพื่อลดปัญหาความยากจน โดยเริ่มระบุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ในการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือทางความคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันแก้ไขปัญหาความยากจน ควบคู่ไปกับการเสริมสร้างความมั่นคงทางด้านอาชีพและการเพิ่มรายได้ ภาครัฐและเอกชน จึงมีแนวความคิดให้เกษตรกรเห็นความสำคัญของการรับรู้และตระหนักถึงสถานะเศรษฐกิจของครอบครัวโดยการส่งเสริมให้เกษตรกรและประชาชนทั่วไปจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ผ่านโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ยกตัวอย่างเช่น

1. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ หรือ ธ.ก.ส. (2548) จัดให้มีโครงการ “ครอบครัวเกษตรกรไทยร่วมใจ ทำบัญชีครัวเรือน” โดย ธ.ก.ส. ร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและสถานศึกษาในการส่งเสริมให้เกษตรกรจัดทำบัญชีครัวเรือน โดยการแจกสมุดบัญชีรายรับ-รายจ่าย อย่างง่าย ซึ่งในระยะแรกเริ่มที่กลุ่มเป้าหมายจำนวน 12,000 ครัวเรือน

2. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ หรือ ธ.ก.ส. (2549) ได้สนับสนุนการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย เพื่อกระตุ้นให้เกิดการออมอย่างต่อเนื่อง โดยการแจกสมุดบัญชีครัวเรือนและมีรางวัลใจสำหรับผู้จัดทำบัญชีครัวเรือนอย่างต่อเนื่องด้วย

3. กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ (2551) ได้จัดทำรายการวิทยุประเภทรายการสนทนา ตอน รณรงค์ทำบัญชีครัวเรือน ผ่านทางคลื่นเกษตรกร (AM 1386 KHz) ระยะเวลา 30 นาที โดยมุ่งหวังให้เกษตรกรและประชาชนทั่วไปเห็นความสำคัญของการทำบัญชี และนำผลของการจัดทำบัญชีมาปรับใช้ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

4. ธนาคารออมสิน (2551) ได้จัดทำคู่มือการจัดทำบัญชีกองทุนหมู่บ้านและชุมชน เพื่อวางมาตรฐานการจัดทำบัญชีของกองทุนหมู่บ้านให้ไปในทิศทางเดียวกันทั้งประเทศ และเพื่อให้สะดวกต่อการนำมาวิเคราะห์การใช้จ่ายในภาพรวมต่อไป

5. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2552) จัดการเสวนา “โครงการสร้างชีวิตใหม่อย่างพอเพียงด้วยบัญชีครัวเรือน” ณ จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีรูปแบบโครงการเน้นเป็นการพบปะเสวนาในเวทีชาวบ้านโดยตรง เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องร่วมแสดงความคิดเห็นในการทำบัญชี ซึ่งจะเป็นการสร้างการมี

ส่วนร่วมให้แก่คนในชุมชน ไม่ให้เกิดความเบียดเบียน ท้อแท้ โดยใช้บัญชีเป็นเครื่องมือเพื่อค้นหาสาเหตุ และสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างถูกต้องและตรงจุด

6. กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ (2559) มีแนวคิดในการสร้างอาสาสมัครเกษตรด้านบัญชีหรือครูบัญชีอาสา ในการทำหน้าที่เป็นเครือข่ายของกรมฯ ในการเสนอแนะ กระตุ้นการเรียนรู้ และติดตามผลการทำบัญชีของเกษตรกร รวมถึงการสร้างเครือข่ายถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกรในชุมชน และพื้นที่ต่างๆ ในจังหวัดอย่างต่อเนื่อง เพื่อขจัดอุปสรรคจากการที่เกษตรกรขาดความรู้ในการจัดบันทึกบัญชี

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำโครงการส่งเสริมการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงานและข้อเสนอแนะ มีดังต่อไปนี้

1. ญัฐนรี ผืนเรือนแก้ว, รัชฌู ใจคำ และอัญญเรศ ชมสุวรรณค์ (2554) ได้ศึกษาและจัดทำ “โครงการพัฒนาระบบบัญชีครัวเรือน เพื่อส่งเสริมการบริหารทางการเงินให้แก่นักเรียนโรงเรียนบ้านแม่ใจ จ.เชียงใหม่” มีผู้เข้าร่วมโครงการรวมทั้งสิ้น 20 คน โดยมุ่งให้มีความเข้าใจถึงระบบบัญชีครัวเรือน การบันทึกบัญชีครัวเรือน และการสรุปยอดรายรับ-รายจ่ายในแต่ละวัน

ผลสัมฤทธิ์ ร้อยละ 57 ของผู้เข้าร่วมโครงการมีความเข้าใจในการบันทึกบัญชีรายรับ-รายจ่ายเพิ่มขึ้น และร้อยละ 60 มีระบบการจัดการด้านการเงินอย่างมั่นคงและมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ ผู้เข้าร่วมโครงการเสนอแนะให้ผู้จัดโครงการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงินที่หลากหลายมากกว่าการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย และควรเพิ่มเวลาในการให้คำแนะนำเพื่อให้ผู้เข้าร่วมโครงการสามารถเข้าใจรายละเอียดต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น

2. สุภาวดี รัตนวิเศษ และปัทมาภรณ์ แลบัว (2555) ได้จัดทำ “โครงการคนรุ่นใหม่ใส่ใจบัญชีครัวเรือน” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ความรู้ในการจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อให้เกษตรกรมีการจัดทำบัญชีครัวเรือนเพิ่มขึ้น โดยมีกลุ่มตัวอย่างคือชาวบ้านหมู่บ้านหนองหัวพาน ต.หนองหัวพาน อ.ขามสะแกแสง จ.นครราชสีมา จำนวน 60 คน

ผลสัมฤทธิ์ เกษตรกรมีความพึงพอใจที่ได้รับความรู้ในการจัดทำบัญชีครัวเรือน เนื่องจากทำให้ทราบว่าในแต่ละวันตนเองมีการใช้จ่ายอย่างไรบ้าง และเล็งเห็นประโยชน์ของการจัดทำบัญชีเพิ่มมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ ผู้เข้าร่วมโครงการเสนอแนะให้มีการจัดทำครัวเรือนในรูปแบบใหม่ เพื่อเพิ่มความน่าสนใจในการจัดทำ รวมทั้งสื่อการให้ความรู้ควรเป็นสื่อที่ดูง่ายและใช้คำพูดที่เข้าใจง่าย

3. อรทัย ดุษฎีดำเกิง (2557) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ “ทัศนคติในการจัดทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ในเขตอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการจัดทำบัญชีครัวเรือน และทัศนคติต่อการจัดทำบัญชีครัวเรือน ซึ่งมีกลุ่มตัวอย่างคือเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ “ครอบครัวเกษตรกรไทยร่วมใจทำบัญชีครัวเรือน” ใน จ.เชียงใหม่จำนวน 2,908 หลังคาเรือน

ผลสัมฤทธิ์ ผู้วิจัยพบว่า เกษตรกรมีทัศนคติที่ดีต่อการจัดทำบัญชีครัวเรือน และทราบถึงประโยชน์ของการจัดทำ แต่ยังพบปัญหาว่าเกษตรกรขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องการทำบัญชีครัวเรือน และมีภารกิจที่ต้องรับผิดชอบในแต่ละวันมาก ทำให้ไม่สามารถจัดบันทึกบัญชีได้อย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งขาดแหล่งข้อมูลจากภาครัฐและเอกชนเพื่อศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการทำบัญชี และคิดว่าการจัดทำบัญชีเป็นเรื่องที่ยุ่งยาก และเสียเวลา

ข้อเสนอแนะ เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างต้องการให้เจ้าหน้าที่เข้ามาให้ความรู้และคำแนะนำ รวมถึงการจัดฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องและใกล้ชิด เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าว ที่พบระหว่างการจัดทำบัญชีครัวเรือน

4. ณัฐภัทร คำสิงห์วงศ์ และ สุภาภรณ์ พวงชมพู (2558) ได้ศึกษา “การวางแผนชำระหนี้ของเกษตรกรรายย่อยด้วยบัญชีครัวเรือน กรณีศึกษา ลูกค้าเกษตรกรธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาบางหล่อ อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู” เพื่อศึกษารูปแบบการจัดทำการจัดทำบัญชีครัวเรือนของลูกค้า ธ.ก.ส. ที่เป็นเกษตรกร จำนวน 1,756 ครัวเรือน

ผลสัมฤทธิ์ ผู้วิจัยพบว่าลูกค้าเกษตรกรมีการจัดทำบัญชีครัวเรือน 3 รูปแบบ คือ 1) การจัดทำบัญชีครัวเรือน 2-3 วันครั้ง (ร้อยละ 58) 2) จัดทำบัญชีครัวเรือนเป็นประจำทุกวัน (ร้อยละ 19) และ 3) จัดทำบัญชีครัวเรือนทุกสัปดาห์ (ร้อยละ 16)

ข้อเสนอแนะ ด้านปัญหาอุปสรรคในการวางแผนทางการเงินด้วยบัญชีครัวเรือนของลูกค้า เกษตรกร คือ การทำบัญชีครัวเรือนทำให้เสียเวลาและมีความยุ่งยากและการไม่สามารถบันทึกรายการได้เนื่องจากการมีปัญหาในเรื่องการเขียนหนังสือ ดังนั้นเจ้าหน้าที่ ธ.ก.ส. ควรเข้าไปให้ความรู้และให้คำแนะนำเกี่ยวกับการจัดทำบัญชี ครัวเรือนอย่างสม่ำเสมอเพื่อกระตุ้นให้ลูกค้าเกษตรกรจัดทำบัญชีครัวเรือนได้อย่างถูกต้องและต่อเนื่อง

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

3.1 วิธีการวิจัย

การศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของเกษตรกร และแนวทางในการส่งเสริมให้เกษตรกรมีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายที่เหมาะสม นี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะการดำเนินชีวิตของเกษตรกร และพฤติกรรมการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย โดยศึกษาให้ทราบถึงสิ่งที่กระตุ้นให้เกษตรกรจัดทำบัญชีอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงศึกษาเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้ไม่สามารถจัดทำบัญชีได้ ประกอบกับการศึกษาและวิเคราะห์การดำเนินงานหรือโครงการที่ผ่านมาของหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมให้เกษตรกรจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายที่เหมาะสมและต่อเนื่องต่อไป

3.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างสำหรับการเก็บข้อมูลที่ใช้ในงานวิจัยนี้คือ เกษตรกรที่รายได้หลักของครอบครัวมาจากการทำเกษตรกรรม และรู้จักการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย จำนวน 9 ครัวเรือน ซึ่งอาศัยอยู่ในจังหวัดที่แตกต่างกัน และมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่แตกต่างกัน เพื่อเป็นตัวแทนเกษตรกรตามแต่ละภูมิภาคของประเทศไทยและแต่ละประเภทการทำเกษตรกรรม

3.3 เครื่องมือในการวิจัย

เนื่องจากการศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมและกิจวัตรประจำวันของเกษตรกร รวมถึงปัจจัยหรือสิ่งแวดล้อมที่ทำให้เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายอย่างสม่ำเสมอ และนำผลการจัดทำบัญชีมาใช้ประโยชน์สำหรับวางแผนการใช้จ่าย และศึกษาถึงปัญหาหรืออุปสรรคใดที่ทำให้เกษตรกรไม่มีแนวคิดที่จะจัดทำบัญชี หรือจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายไม่ต่อเนื่อง จนทำให้ไม่สามารถนำผลจากการจัดทำบัญชีมาใช้ประโยชน์ต่อไปได้ ดังนั้น วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เลือกใช้คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยเป็นลักษณะการสอบถามแบบพูดคุยสนทนา มีผู้วิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์ และเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งลักษณะคำถามจะเป็นคำถามปลายเปิดภายใต้กรอบการกำหนดแนวทางคำถามล่วงหน้าไว้ล่วงหน้า

(Interview guide) เพื่อให้ได้คำตอบและข้อมูลที่ครบถ้วนตามที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา และลำดับคำถามได้มีการลำดับทางความคิดเพื่อไม่ให้ผู้ให้สัมภาษณ์รู้สึกสับสนและสามารถตอบแบบสอบถามได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์สามารถแสดงความคิดเห็นหรือให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องได้อย่างเต็มที่ และอาจทำให้ค้นพบประเด็นใหม่ขึ้นระหว่างการทำวิจัยด้วย

รูปแบบการสัมภาษณ์จะเป็นลักษณะหนึ่งต่อหนึ่ง โดยเลือกกลุ่มเป้าหมายผู้ให้สัมภาษณ์จากเพื่อน คนรู้จัก และการอ้างอิงจากคนรู้จัก ซึ่งแบ่งประเภทของการสัมภาษณ์เป็นสองรูปแบบคือ

1. การนัดสัมภาษณ์ในสถานที่ที่ผู้ให้สัมภาษณ์สะดวก เช่น บ้าน หรือร้านอาหาร
2. การนัดสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์

แนวคำถามในการสัมภาษณ์ แต่ละข้อพิจารณาให้สอดคล้องและตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังต่อไปนี้

แนวคำถามที่ 1 เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ถูกสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาถึงลักษณะประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส สมาชิกในครอบครัว รายได้ต่อเดือน ประเภทของการประกอบเกษตรกรรม ขนาดที่ดินทำกิน

แนวคำถามที่ 2 เกี่ยวกับกิจวัตรประจำวัน กิจกรรมที่สนใจทำในยามว่าง เพื่อศึกษารูปแบบการใช้ชีวิตของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรในแต่ละภูมิภาค

แนวคำถามที่ 3 เกี่ยวกับความรู้ทั่วไปในการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย เช่น การแยกหมวดหมู่บันทึกบัญชีว่ารายการใดเป็นเงินได้หรือค่าใช้จ่าย การสรุปผลการจัดบันทึกรายรอบการจัดทำเป็นต้น เพื่อศึกษาความคุ้นเคย ระดับความรู้ และความสามารถในการจัดทำบัญชีของเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย

แนวคำถามที่ 4 เกี่ยวกับประโยชน์ในการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย เพื่อศึกษาทัศนคติของเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อการจัดทำบัญชี

แนวคำถามที่ 5 เกี่ยวกับประสบการณ์การจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย หากกลุ่มตัวอย่างจัดทำบัญชี มีความถี่ในการจัดทำอย่างไรและทำอย่างต่อเนื่องหรือไม่ ใครในครอบครัวเป็นผู้จัดทำ และสิ่งใดเป็นตัวกระตุ้นให้จัดทำ และหากไม่เคยจัดทำหรือทำไประยะหนึ่งแล้วล้มเลิก เป็นเพราะเหตุใด อะไรคือปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำ

แนวคำถามที่ 6 เกี่ยวกับประสบการณ์การเข้าร่วมโครงการที่ส่งเสริมให้เกษตรกรจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย เช่น การเข้ารับการอบรม การได้รับสมุดเงินออม หรือการมีส่วนร่วมในการจัดทำบัญชีชุมชนเพื่อส่งเข้าแข่งขัน เป็นต้น

แนวคำถามที่ 7 ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะของผู้ให้สัมภาษณ์ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมให้เกษตรกรจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายเพิ่มขึ้น เช่น การเพิ่มระดับความรู้ วิธีการให้ความรู้

ของเจ้าหน้าที่ สื่อการสอน หัวข้อความรู้ วิธีการฝึกอบรม ความต่อเนื่องของการให้ความรู้ หรือ ข้อคิดเห็นอื่น ๆ ต่อโครงการของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อหาข้อเสนอแนะ ปัญหาและ อุปสรรค ในการพัฒนาแนวทางส่งเสริมการจัดทำบัญชี

นอกจากนี้ หลังจบการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะทำการกล่าวขอบคุณ และกล่าวถึงการทำ ข้อมูลเหล่านี้ไปใช้ประโยชน์ทางการศึกษา โดยขออนุญาตผู้ให้สัมภาษณ์ในการเปิดเผยข้อมูลบางส่วน (ชื่อและที่อยู่) โดยเคารพสิทธิความเป็นส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์เป็นสำคัญ

3.4 แหล่งข้อมูลในการวิจัย

ผู้วิจัยได้แบ่งแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องเป็น 2 ส่วน คือ

3.4.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data)

เป็นข้อมูลที่ได้จากสัมภาษณ์เชิงลึกของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งข้อมูลดังกล่าว จะถูกบันทึกเป็นข้อความในลักษณะของการสนทนาเพื่อนำไปวิเคราะห์ต่อไป

3.4.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data)

เป็นข้อมูลที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม ค้นคว้าจากบทความทางวิชาการ งานวิจัย และฐานข้อมูลออนไลน์ต่าง ๆ ประกอบการศึกษา

3.5 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

งานวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ ผู้วิจัยทำด้วยความถูกต้องตามหลักจริยธรรม เพื่อให้งานวิจัย มีความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่น โดยการนำเสนอข้อมูลตามความเป็นจริง และทดสอบความเชื่อถือ ได้ (Reliability) ซึ่งผู้วิจัยได้นำแนวคำถามไปทดลองสัมภาษณ์เกษตรกรก่อนการเก็บข้อมูลจริง (Pilot test) เพื่อตรวจสอบลักษณะโครงสร้างคำถาม ความต่อเนื่องและเชื่อมโยงของประเด็นคำถาม ความ ครอบคลุมประเด็นที่ต้องการศึกษา และจุดบกพร่องของคำถาม เพื่อนำมาปรับปรุงคำถามและ กระบวนการสัมภาษณ์ให้มีความเหมาะสมต่อไป

3.6 การเก็บและรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในแบบสอบถามที่ผ่านขั้นตอนการตรวจสอบความ ครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการทำวิจัยและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย โดยผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้

สัมภาษณ์และดำเนินการสนทนา เพื่อเก็บบันทึกข้อมูล สังเกตพฤติกรรมและน้ำเสียงของผู้ให้ สัมภาษณ์ระหว่างทำการสัมภาษณ์ และหากมีการบันทึกเทปสนทนา ผู้วิจัยได้ขออนุญาตผู้ให้ สัมภาษณ์ก่อนการตอบคำถามเพื่อนำคำตอบดังกล่าวมาวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนต่อไป

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. จัดเตรียมข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึก

โดยเริ่มจากการนำข้อมูลบันทึกย่อและข้อมูลที่ได้จากการสังเกตพฤติกรรมและ น้ำเสียงของผู้ถูกสัมภาษณ์มาตรวจสอบความครบถ้วน และจัดเรียงตามลำดับเวลาและจัดกลุ่มตาม สถานที่

2. จัดเตรียมข้อมูลที่ได้จากการบันทึกเสียง

นำข้อมูลที่ได้จากการบันทึกเสียงมาตรวจสอบและรวบรวมข้อมูลประกอบกับข้อ 1 เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและสมบูรณ์มากที่สุดสำหรับการนำไปใช้ในการวิเคราะห์ในขั้นตอนต่อไป

บทที่ 4

ผลการศึกษาและการอภิปรายผล

บทที่ 4 เป็นการนำเสนอผลที่ได้จากการวิจัยโดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร การดำเนินวิถีด้านเกษตรกรรม พฤติกรรมการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายและปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดทำบัญชี รวมถึงประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำบัญชีของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้คือเกษตรกรที่รายได้หลักของครอบครัวมาจากการทำเกษตรกรรม และรู้จักการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ซึ่งอาศัยอยู่ในจังหวัดที่แตกต่างกัน (ราชบุรี พิจิตร อุทัยธานี กำแพงเพชร สมุทรสาคร ชัยภูมิ และสุราษฎร์ธานี) และมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่แตกต่างกัน (เลี้ยงโคนม เลี้ยงไก่ เลี้ยงกบ ทำนา สวนผลไม้ และนาเกลือ) โดยมีช่วงอายุระหว่าง 42-76 ปี จำนวน 9 คราวเรือน

ผลที่ได้จากการสัมภาษณ์นั้น ผู้วิจัย สามารถสรุปประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายได้ ดังนี้

4.1 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร

4.1.1 การเลือกอาชีพเกษตรกรรม

เกษตรกรส่วนใหญ่จะเลือกอาชีพทำเกษตรกรรมสืบทอดต่อมาจากพ่อและแม่ซึ่งเป็นเกษตรกรมาอยู่ก่อนแล้ว และสามารถรับช่วงต่อการดำเนินงานได้เลยเพราะคุ้นเคยมาตั้งแต่เด็ก แต่ก็ยังมีเกษตรกรบางส่วนที่ริเริ่มการทำเกษตรกรรมด้วยตนเอง

4.1.1.1 ทำเกษตรกรรมสืบทอดต่อเป็นมรดก

“ทำนามาตลอดชีวิต ตั้งแต่เด็ก ๆ เลย น่าจะทำมาตั้งแต่อายุสิบกว่าขวบ เพราะเป็นที่นาที่ได้รับเป็นมรดกจากพ่อกับแม่ประมาณ 100 ไร่” (หมายเลข 4)

“ทำนาเกลือมาตลอดชีวิต ทำตั้งแต่รุ่นพ่อรุ่นแม่แล้ว เป็นเกลือสมุทรที่มีไอโอดีน ไม่ใช่เกลือรุ (เกลือสินเธาว์) เราต้องสูบน้ำทะเลเข้ามาก่อน” (หมายเลข 8)

“กลับมาทำเกษตรกรรมที่บ้านเกิดตั้งแต่จบปริญญาตรี เป็นที่ดินตั้งแต่รุ่นพ่อ แต่ว่ามีซื้อเพิ่มบ้างแต่ไม่มาก” (หมายเลข 9)

4.1.1.2 ริเริ่มด้วยตัวเอง

“ทำอาชีพเลี้ยงโคนมมาประมาณ 30 ปีแล้ว ตอนแรกรับราชการอยู่กรุงเทพฯ แต่รู้สึกไม่ชอบความวุ่นวาย รถติด อากาศเสีย เลยตัดสินใจกลับมาเลี้ยงวัวที่บ้านเกิด เพราะที่บ้านมีที่ดินว่าง ๆ อยู่ ก็ซื้อวัวมาเลี้ยง กลับมาอยู่บ้านสบายกว่ากันเยอะ” (หมายเลข 1)

“ทำอาชีพเลี้ยงกบมา 6 ปี แต่ไก่เลี้ยงมาเรื่อย ๆ ตั้งแต่ยังสาว ๆ อาชีพเดิมก่อนเลี้ยงกบคือแม่ค้าขายของในตลาด พอเริ่มหันมาเลี้ยงกบก็ไปขายน้อยลง แต่ก็ยังทำกับข้าวแกงถุง ไปขายที่ตลาดบ้าง” (หมายเลข 3)

“ที่ดินมีประมาณ 20 ไร่ แต่ไม่ได้ทำสวนผลไม้ทั้งหมด มีส่วนที่เป็นบริเวณบ้านกับปลูกผักสวนครัวด้วย เป็นที่ดินของน้ำ เรียนจบก็มาเริ่มปลูก เริ่มทำสวนเลย” (หมายเลข 6)

“ทำสวนมา 22 ปี เป็นแม่บ้าน ส่วนสามีเป็นตำรวจ แต่สามีมีความฝันว่าอยากเป็นเกษตรกรจึงตัดสินใจหันกับสวนส้มที่รู้จัก ให้เขาช่วยสอนให้ตอนเริ่มต้น” (หมายเลข 7)

4.1.2 แรงงานในการทำเกษตรกรรม

แรงงานในการทำเกษตรกรรมส่วนใหญ่คือคนในครอบครัวเป็นหลัก อาจมีการจ้างแรงงานเมื่อต้องการทักษะหรือเครื่องมือพิเศษ เช่น จ้างพ่นยาฆ่าหญ้า จ้างรถเกี่ยวข้าว เป็นต้น แต่ถ้าหากที่ดินทำกินมีขนาดใหญ่ เกษตรกรนิยมจ้างแรงงานจากภายนอกมาช่วยทำเกษตรกรรม

4.1.2.1 แรงงานหลักคือคนในครอบครัว

“มีวัว 10 ตัว ดูแลและรีดนมเองทั้งหมด” (หมายเลข 1)

“อยากเลี้ยงไก่ชนเพิ่มเติมด้วยแต่ยังไม่มีเวลาดูแลมากพอ เพราะทำกันแค่สองคนกับภรรยา ส่วนลูกรับราชการอยู่ในตัวเมืองราชบุรี เวะเวียนมาหาบ่อย ๆ แต่ไม่ได้มาช่วยเลี้ยง” (หมายเลข 2)

“ทำนาร่วมกับญาติที่อาศัยอยู่ละแวกบ้านเดียวกัน พอแต่งงานมีลูก 3 คน มีแรงงานเพิ่มขึ้น สามารถทำนาได้มากขึ้น ก็ไปเช่าที่นาข้าง ๆ เพิ่มอีก 50 ไร่” (หมายเลข 4)

“ไม่ได้จ้างแรงงาน ทำเองคนเดียวเลย มีภรรยาคอยช่วยหยิบจับนั่นนี่บ้าง ส่วนลูกสาวเรียนมหาวิทยาลัยอยู่” (หมายเลข 6)

“พื้นที่ทำนาข้าวไม่ใหญ่ เลยกว่านข้าวเอง ตากเอง เอาข้าวเข้าฉางเอง แต่ต้องไปเสียค่าจ้างรถไถตอนเตรียมดินทำนาก็รถเก็บเกี่ยว คันตั้ง 3 ล้าน ซื้อไม่ไหวไปเช่าเขาเอาคุ้มกว่า” (หมายเลข 9)

4.1.2.2 แรงงานหลักมาจากการจ้าง

“มีคนงานช่วยงานอยู่ 13-15 คน แล้วแต่ช่วงไหนหาคนงานได้หรืองานในสวนเยอะ คนงานก็อาศัยอยู่ในสวน ก็ปลูกบ้านให้” (หมายเลข 7)

“ลูกชายไม่ได้ทำเอง แต่เป็นคนคุม เราก็จ้างแรงงานมาทำเป็นรายปี กับ รายครั้งที่ต้องการเก็บเกลือหรือขนเกลือเข้าถัง” (หมายเลข 8)

4.1.3 การทำเกษตรกรรม

เกษตรกรรมปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์หลายชนิดบนที่ดินทำกินของตน เนื่องจากช่วยกระจายความเสี่ยงด้านราคาหากมีผลผลิตใดผลผลิตหนึ่งล้มตลาดจนทำให้ราคาตก หรือช่วยให้มีทางเลือกในการนำผลผลิตที่ได้ไปแปรรูปและขายสู่ตลาดต่อไป

“เลี้ยงไก่รอบบริเวณบ้าน ผสมกับการปลูกพืชผักสวนครัว เช่น น้ำเต้า กระจับบ มะละกอ ผักชีฝรั่ง ตะไคร้” (หมายเลข 2)

“ส่วนหลังบ้านจะเป็นบริเวณที่ขุดบ่อเลี้ยงปลา มีปลาหลายชนิด ทั้งปลาตะเพียน ปลาสวาย ปลาดุก ปลาช่อน ปลานี้ตั้งใจเลี้ยงเอาไว้ขาย จะมีแม่ค้ามารับซื้อคราวละมาก ๆ จะเรียกว่า ขายส่งก็ได้” (หมายเลข 4)

“หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวแล้วก็จะทำการพักดินเพื่อให้ดินกลับมามีสารอาหารอีกครั้ง ซึ่งน้ำในนาจะเริ่มน้อยและขด ก็จะหว่านเมล็ดถั่วเขียวลงในแปลงนาเพื่อปลูกถั่ววงอก ส่วนหนึ่ง ไถกลบคลุกกับดิน อีกส่วนหนึ่งตัดไปขายต่อ โดยมีพ่อค้ามารับซื้อที่บ้าน” (หมายเลข 5)

“มีทุเรียนพันธุ์หมอนทอง สละ มังคุด เงาะโรงเรียน เงาะนี่ปลูกเยอะสุด สัก 60% ได้ รongมากก็ทุเรียน” “รายได้รายวันจะมาจากการปลูกพืชผักสวนครัว” (หมายเลข 6)

“ทำทั้งนา แล้วก็ทำไร่ด้วย มีที่นาประมาณ 16 ไร่ ที่สำหรับทำไร่ประมาณ 64 ไร่ ปลูกมันสำปะหลัง ข้าวโพด ตอนนี้นำปลูกลงต้นสับปะรด แล้วก็มันญี่ปุ่นเพราะตอนนี้เห็นกระแสกำลังมา คนกำลังฮิต แต่ยังอยู่ในช่วงทดลองอยู่” (หมายเลข 9)

4.1.4 การใช้ช่องทางออนไลน์เพื่อช่วยในการทำเกษตรกรรม

เกษตรกรรมมีการใช้ช่องทางออนไลน์เพื่อช่วยในการทำเกษตรกรรม เช่น การหาข้อมูลการทำเกษตรกรรมผ่านทางสื่อต่าง ๆ เช่น โทรศัพท์ วิทยุ เว็บไซต์ Facebook ซึ่งช่วยให้เกษตรกรรมมีความรู้เพิ่มมากขึ้น และสามารถนำมาปรับใช้กับเกษตรกรรมที่ทำอยู่ได้ รวมถึงการเปรียบเทียบราคาก่อนซื้อ และการเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าทางการเกษตรด้วย

“บางครั้งก็หาข้อมูลการเลี้ยงปลาจากเว็บไซต์บ้าง วันก่อนเห็นมีขายพันธุ์ปลาออนไลน์ใน Facebook ด้วย น่าสนใจดี เดียวนี้มีอินเทอร์เน็ตแล้วจะขายอะไรก็ได้” (หมายเลข 4)

“เวลาว่างตอนนี้ศึกษาวิธีเลี้ยงผึ้งโพรง อ่านจากในเว็บบ้าง ถามคนอื่นบ้าง เพราะคิดว่าในช่วงผลไม้ออกดอก ผึ้งจะช่วยผสมเกสรและยังเก็บน้ำผึ้งขายได้อีก” (หมายเลข 6)

“หาราคาพันธุ์ปลาจากอินเทอร์เน็ตด้วย แต่ไม่ได้คิดว่าจะซื้อออนไลน์ เพียงแต่หาเพื่อเทียบกับราคาที่ตลาด จะได้รู้ว่าพ่อค้าขายแพงหรือเปล่า” (หมายเลข 7)

“ข้าวนี่มีเอาไปขายผ่านกลุ่ม Line บ้าง ให้น้องสาวชายคนที่ทำงานบ้างเพราะ เขาทำงานบริษัท กับข้าวน่าปลุกแบบอินทรีรี่ เลยขายผ่านทาง Facebook ชื่อ “ข้าวอินทรีรี่ เอ็น.พี.” มีข้าวหอมมะลิ กับข้าวกล้องหอมมะลิ” (หมายเลข 9)

4.2 ความรู้และทัศนคติที่เกษตรกรมีต่อการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย

4.2.1 ความรู้ในการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย

เกษตรกรมีความรู้ในการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายเป็นอย่างดี รู้วิธีทำและสามารถคำนวณตัวเลขน้อยหลักได้ โดยบางรายใช้เครื่องคิดเลขเป็นเครื่องมือในการคำนวณ

“เคยเรียนวิธีทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายมาบ้าง สหกรณ์ฯ เกษตรสมาชิกให้ไปอบรม เห็นว่าเป็นโครงการของพระเทพฯ ใช้เวลาอบรมทั้งวัน เจ้าหน้าที่ใช้วิธีบรรยาย พูดไปเรื่อย ๆ แล้วก็สอนให้ลงบัญชี ฝั่งซ้ายเป็นรายรับ ฝั่งขวาเป็นรายจ่าย” “เวลาจ่ายเงินออกไป เราก็บวกเอาไว้ในใจว่าวันนี้ใช้ไปเท่าไรแล้ว พยายามใช้ในแต่ละวันไม่ให้เกินเงินที่มีอยู่” (หมายเลข 1)

“หลังจากอบรมแล้วก็เข้าใจประโยชน์ของการทำบัญชีเพิ่มขึ้นนะ เข้าใจวิธีทำด้วย” (หมายเลข 2)

“เวลาคำนวณเงินสรุปค่าใช้จ่ายจะใช้เครื่องคิดเลข สะดวกดี เลือกที่ตัวเลขใหญ่ ๆ เห็นชัด ๆ ตาไม่ค่อยดีแล้ว” (หมายเลข 4)

“รู้วิธีจัดทำบัญชีอย่างง่าย จดแบบเราและคนในครอบครัวเข้าใจ” (หมายเลข 8)

“จดบัญชีมาตลอด จดมาตั้งแต่รุ่นพ่อแล้ว พ่อเลยบังคับให้ไปเรียนบัญชี จะได้กลับมาช่วยทำบัญชีที่ไร่” (หมายเลข 9)

4.2.1 ทัศนคติที่ดีต่อการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย

เกษตรกรส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย รับรู้ถึงประโยชน์ของการจัดทำว่าสามารถช่วยให้เห็นค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นที่เกิดขึ้นหรือช่วยวางแผนการใช้จ่ายเงินต่อไปในอนาคต

“การจัดทำบัญชีก็มีประโยชน์นะ แต่สำหรับตัวเองจดไปคงไม่ค่อยได้อะไร เพราะก็พอมีเงินใช้อยู่แล้ว” (หมายเลข 1)

“ส่วนตัวคิดว่าการจัดบัญชีรายรับ-รายจ่ายมีประโยชน์มาก แต่น่าจะเหมาะกับผู้ที่มีการรับรายจ่ายหลายทาง และไม่แน่นอน” (หมายเลข 3)

“ไม่เคยเข้ารับการอบรมการจัดทำบัญชีครัวเรือนอย่างจริงจังจากหน่วยงานไหนมาก่อน แต่เคยเห็นสมุดบัญชีรายรับ-รายจ่าย และคิดว่าตนเองน่าจะพอทำได้และคิดว่าน่าจะมีประโยชน์ น่าจะช่วยให้เห็นค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นได้” (หมายเลข 4)

“มีความสนใจในการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายเนื่องจากได้ยินว่ามีประโยชน์ และสามารถช่วยให้ควบคุมรายจ่ายได้ดีขึ้น” (หมายเลข 5)

“การจดบัญชีมีประโยชน์มากที่จะช่วยให้เรารู้รายรับ รายจ่าย คิดต้นทุนในการทำนาทำไร่ได้ แต่ก็ยุ่งยากจุกจิกเหมือนกัน” (หมายเลข 9)

4.3 พฤติกรรมการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายและปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดทำบัญชี

กลุ่มที่ 1 จัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย (จำนวน 5 ราย)

1. เกษตรกรที่มีการบันทึกบัญชีอย่างต่อเนื่อง จะต้องมีแรงจูงใจหรือมีวัตถุประสงค์ที่แน่ชัดในการจดบันทึกรายรับ-รายจ่าย และใช้ประโยชน์จากผลสรุปการบันทึกบัญชีสำหรับวางแผนการทำเกษตรกรรมหรือการแบ่งรายได้

“ตอนนี้ทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายมาเรื่อย ๆ แต่ทำเฉพาะส่วนที่เป็นรายรับและรายจ่ายจากการทำนา เพราะอยากรู้ว่ากำไรหลังหักค่าใช้จ่ายไปแล้วมีอยู่เท่าไร เนื่องจากต้องนำกำไรส่วนนี้ไปหารแบ่งกันในหมู่ญาติ” “อีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ต้องจดบัญชีคือ รายจ่ายสำหรับการทำนาแต่ละครั้งมันเยอะ อยากรู้ว่าตนเองลงทุนไปเท่าไร จะได้วางแผนที่จะใช้เงินสำหรับเอาไปทำนาทุ่งอื่นได้ถูก” (หมายเลข 4)

“จดรายรับ-รายจ่ายที่เกี่ยวกับการทำสวนไว้ทั้งหมด จดมาตลอดเลยเพราะว่าต้องแบ่งกำไรจากการขายผลไม้ให้หน้าที่เป็นเจ้าของที่ ก็แบ่งกันคนละครึ่ง ก็เหมือนเขาจ้างเราดูแลสวนให้ยืมที่ดินเอาไว้ทำกิน เรามีอาชีพ เขาก็มีคนดูแลสวนดูแลที่ให้” (หมายเลข 6)

“ทำบัญชีตลอดเพราะอยากรู้ว่าปีนี้ขายได้เท่าไร จะรู้ราคาในแต่ละช่วงเวลา ว่าช่วงเวลาไหนราคาดี เอาไว้คำนวณว่าจัดการตารางการปลูกต้นส้มยังไง จดแล้วก็เอามาดูว่าขายแต่ละเบอร์ได้เท่าไร ถ้าช่วงนั้นขายได้แต่เบอร์เล็กก็ต้องมาดูว่าอะไรที่ทำให้ส้มเบอร์เล็กลง ดูว่าต้องทำอะไรต่อ ปลูกใหม่ไหมหรือต้องเพิ่มปุ๋ย” (หมายเลข 7)

“จดบันทึกเพราะอยากรู้รายรับ-รายจ่าย ตอนเคลียร์ค่าใช้จ่ายกับลูกน้องจะได้ไม่งง คิดเสมอว่าถ้าเราพลาด ลูกน้องได้ เราขาดทุน เพราะกำไรจากการทำนาเกลือมีไม่มาก ต้องจัดให้ละเอียดมากที่สุด เวลาแบ่งกำไรกันจะได้ง่ายด้วย” “อีกเหตุผลที่จดคือจะได้รู้ด้วยว่าเกลือที่เหลือในยุ้งมีประมาณเท่าไร เชคสตอคไปในตัว รู้ว่าปีนี้ได้ขายได้เท่าไร ก็เกี่ยว เอาไว้คาดการณ์เทรดราคาเกลือ” (หมายเลข 8)

“จดบัญชีแยกเป็นรายผลิตภัณฑ์เลย แยกเป็นมันสำปะหลัง เป็นข้าวโพด เป็นนา จดเพราะว่าอยากรู้ต้นทุน อยากรู้รายรับ รู้กำไร เราทำหลายอย่าง ถ้าไม่จดเลยจะหมุนเงินไม่ทัน” (หมายเลข 9)

2. รอบการจัดทำบัญชีของเกษตรกรจะไม่เหมือนกันในแต่ละบุคคล โดยอาจมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องคือช่วงเวลาที่สามารถขายผลผลิตทางการเกษตรได้ โดยเกษตรกรบางรายปลูกพืชระยะสั้น จะมีการจัดทำบัญชีเป็นประจำทุกวัน แต่หากเป็นการปลูกพืชระยะยาว รอบการบันทึกบัญชีจะเว้นช่วงนานกว่าเกษตรกรที่ปลูกพืชระยะสั้น

“รอบการบันทึกจะไม่ได้รายเดือน แต่บันทึกเป็นทุ่ง ๆ (แบ่งตามพื้นที่คั้นนา) อย่างข้าวทุ่งนี้เก็บขายได้ก็บันทึก ซึ่งการบันทึกจะไม่เหมือนคนอื่นเขา เพราะตนจะบันทึกรายจ่ายที่เกิดขึ้นทั้งหมดก่อน แล้วค่อยมาบันทึกรายรับทีหลัง เงินที่ได้ก็คือกำไร” (หมายเลข 4)

“จดทุกครั้งที่เงินเข้าและเงินออก บันทึกทันที เพราะกลัวลืม แล้วมาสรุปยอดทุกวัน” (หมายเลข 7)

“พกสมุดบันทึกบัญชีติดตัวไว้ตลอดเวลา ได้เงินมาจดเลย จ่ายเงินไปก็จดเลย ไม่รอเดี๋ยวลืม” (หมายเลข 8)

“ไม่ได้จดทุกวัน จะจดตอนที่เงินเข้าเงินออกก้อนใหญ่ ๆ นะ อย่างตอนขายข้าวได้ขายมันได้ รีบจดเลย ไม่อย่างนั้นจะลืม รายจ่ายประจำวันก็จดบ้าง แต่ถ้าไม่แพงมากอย่าง 10 บาท 20 บาท อันนี้ไม่ได้จด กับข้าวรายวันก็ไม่ได้จด จะจดถ้าเป็นมือใหญ่จริง ๆ” (หมายเลข 9)

กลุ่มที่ 2 ไม่จัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย (จำนวน 4 ราย)

1. เกษตรกรเห็นว่ารายรับและรายจ่ายของตนในแต่ละวัน เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นกิจวัตรและมีความแน่นอนในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งเกษตรกรสามารถจัดการให้ตนเองมีสภาพคล่องทางการเงินได้โดยไม่ต้องพึ่งพาการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย

“ไม่เคยทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย เพราะรายจ่ายมีหลายรายการและเป็นรายการที่จุกจิก อย่างค่าขนมลูก 5 บาท 10 บาท ก็ไม่ได้จด เพราะมันน้อย ประกอบกับส่วนใหญ่เป็นรายจ่ายที่แน่นอน อย่างค่ากับข้าว ก็รู้ว่ามือละ 100 บาท เลยไม่ต้องคำนวณมาก เพราะถ้าใช้เท่า ๆ เดิม ยังไงเงินมันก็เหลือเท่า ๆ เดิม” (หมายเลข 1)

“รู้ว่ารายรับไม่ค่อยแน่นอน แต่ไม่ได้มีการจัดทำบัญชี เพราะรู้ว่าต้องบริหารเงินอย่างไรให้พอใช้และเหลือเก็บเพื่อเอาไปซื้อวัตถุดิบเพื่อใช้สำหรับการเลี้ยงไก่ต่อ เพราะค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในครัวเรือนมันซ้ำเดิม เป็นค่าใช้จ่ายที่รู้อยู่แก็ใจว่าจะต้องจ่าย เกษตรกรรมมันทำเป็นวงจรวนไปเรื่อย ๆ” “อีกสาเหตุหนึ่งที่ไม่จดบัญชีรายรับ-รายจ่ายคือจดไม่ไหว มันจุกจิกเกินไป เป็นค่าใช้จ่ายเดิม ๆ เคยลองทำเป็นเรื่องเป็นราวตอนที่ไปเข้ารับการอบรม รายรับมีรายการเดียว รายจ่ายมีเป็นสิบเห็นแล้วก็ท้อ ไม่จดเลยแล้วกัน เงินก็ใช้เท่าที่มีไป เพราะสามารถหมุนเงินได้ทันในแต่ละเดือน คิดว่าสามารถพึ่งพาเวลาต้องการเงินฉุกเฉินได้” (หมายเลข 2)

“ทางหน่วยงานที่มาอบรมเขาให้ทำการบ้านไปส่ง ก็ให้ทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายตามที่สอน ทำอยู่ประมาณ 3 เดือน ก็เจอว่าจริง ๆ รายจ่ายในครอบครัวเป็นรายการเดิม ๆ การจดบันทึก

บัญชีไม่มีค่างบประมาณสำหรับเรา เพราะรู้อยู่แล้วว่ารายรับและรายจ่ายเป็นอย่างไร มันเป็นวงจร” (หมายเลข 3)

2. รายรับหรือค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นหลายรายการในแต่วัน หากมีการจัดทำบัญชีทุก ๆ สิ้นวัน จะส่งผลให้เกษตรกรไม่สามารถจดจำรายการที่เกิดขึ้นระหว่างวันได้อย่างครบถ้วน ทำให้เกษตรกรที่มีความตั้งใจหรือเคยจดบัญชีรายรับ-รายจ่าย อาจเลิกจดบันทึกได้เนื่องจากเห็นว่าจดไปแล้วก็ไม่มีประโยชน์ เพราะได้ข้ามบางรายการไปแล้ว (สอดคล้องกับสุภัทรรช ทีวีจันทร์ (2556))

“อีกสาเหตุหนึ่งที่จดบันทึกอย่างสม่ำเสมอไม่สำเร็จคือถ้าข้ามรายจ่ายรายการหนึ่งไปแล้ว หรือลืมบันทึก ก็จะทำให้ไม่อยากบันทึกรายการถัดไปแล้ว เพราะถือว่าบันทึกไปก็ไม่ครบอยู่ดี” (หมายเลข 3)

“คิดว่าอุปสรรคอื่นที่ทำให้ไม่สามารถจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายได้ตลอดรอดฝั่งคือรายละเอียดค่าใช้จ่ายมีเยอะ และต้องบันทึกรายการบ่อย ๆ เลยไม่อยากทำเพราะไม่สามารถจํา รายจ่ายได้เพื่อมาลงบัญชีได้หมด” (หมายเลข 5)

“ปัญหาหลักของการจดบัญชีคือเกษตรกรไม่ได้มีรายรับที่แน่นอนเป็นรายเดือน เวลาที่จะสรุปยอดค่าใช้จ่ายเลยทำเป็นเดือนไม่ได้ ต้องทำตามฤดูกาลที่ปลูกพืช พืชบางชนิดก็ใช้เวลานาน ตั้งแต่ปลูกจนเก็บเกี่ยว ทั้งช่วงนานบางทีก็มีลืมจดไปบ้าง” (หมายเลข 9)

3. เกษตรกรมั่นใจว่าสามารถบริหารจัดการการเงินของตนเองได้เป็นอย่างดี จึงไม่มีความจำเป็นต้องจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย และมองว่าการจัดทำบัญชีเหมาะสมกับผู้ที่มีหนี้สินหรือผู้ที่ต้องการตัดค่าใช้จ่ายบางรายการ

“เงินก็ใช้เท่าที่มีไป เพราะสามารถหมุนเงินได้ทันในแต่ละเดือน คิดว่าสามารถพึ่งพา ลูกเวลาต้องการเงินฉุกเฉินได้” (หมายเลข 2)

“ส่วนตัวคิดว่าการจดบัญชีรายรับ-รายจ่ายมีประโยชน์มาก แต่น่าจะเหมาะกับผู้ที่ มีรายรับรายจ่ายหลายทาง และไม่แน่นอน” (หมายเลข 3)

“คิดว่าการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายเป็นตัวช่วยของคนที่จะต้องทำ เช่น คนเป็นหนี้ หรือคนที่อยากลดค่าใช้จ่าย จดเอาไว้ดูว่าจะลดอะไรได้บ้าง” (หมายเลข 5)

4. เกษตรกรเข้าใจประโยชน์ของการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย แต่ไม่สามารถนำมาต่อยอดได้ว่าการจัดทำบัญชีจะสามารถช่วยตนได้อย่างไร เนื่องจากทุกรายจ่ายของตนเป็นรายจ่ายจำเป็น ไม่สามารถลดค่าใช้จ่ายลงได้ และถึงแม้จะมีค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยอยู่บ้างแต่ก็ในจำนวนเงินที่ไม่มากนัก

“มันเหมือนกับจดเสร็จแล้วเราจะเอาไปทำอะไรต่อ เราจะไปวางแผนอะไรได้ ในเมื่อมันเป็นรายจ่ายที่ต้องจ่ายอยู่แล้ว” (หมายเลข 3)

“2 เดือนที่ทำก็จดตลอดนะ จดทุกวันเลย แต่จดแล้วก็ไม่รู้ว่าเอาไปใช้ยังไงต่อ เห็นรายรับรายจ่ายแล้วยังไงต่อ ไม่รู้ว่าจะไปลดตรงไหนเพราะมันก็สำคัญหมด” (หมายเลข 5)

4.4 ประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำบัญชี

1. การให้ความรู้แก่เกษตรกรจะแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือช่วงแรกจะเป็นการบรรยาย เพื่อให้เกษตรกรเข้าใจในหลักการและวิธีการในการจัดทำบัญชีก่อน ช่วงต่อมาจะเป็นการให้เกษตรกรทดลองจดบันทึกรายรับ-รายจ่ายด้วยตนเอง

“เจ้าหน้าที่ใช้วิธีบรรยาย พูดไปเรื่อย ๆ แล้วก็สอนให้ลงบัญชี ฝั่งซ้ายเป็นรายรับ ฝั่งขวาเป็นรายจ่าย” (หมายเลข 1)

“จัดอบรมตั้งแต่ 9 โมงเช้าถึงเที่ยงที่ศาลาวัดหนองรี วิทยากรจาก กศน. ก็มาบรรยาย และให้ลองทำดู มีสมุดรายรับ-รายจ่ายแจก พออบรมเสร็จ เห็นชาวบ้านวางทิ้งไว้บนโต๊ะหน้าวัดเลย ไม่ค่อยมีคนเอากลับมาใช้ต่อ” (หมายเลข 2)

“เจ้าหน้าที่เขาสอนให้รู้จักประโยชน์ สอนวิธีทำ แต่มันซับซ้อน ดูยากเพราะเขาสอนตามหลักการ มีให้ลองทำด้วย แต่ยาก ซ่องเยอะแยะไปหมด จดแบบเราเข้าใจมากกว่า” (หมายเลข 9)

2. การเข้าถึงและการได้รับการอบรมการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายจากหน่วยงานต่าง ๆ เกษตรกรจะได้รับข้อมูลข่าวสารผ่านทางผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน หรือสหกรณ์การเกษตร และสถานที่จัดอบรมส่วนใหญ่จะเป็นสถานที่ที่ใกล้ชิดชุมชน เช่น โรงเรียน สหกรณ์การเกษตร วัด เป็นต้น

“เคยเรียนวิธีทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายมาบ้าง สหกรณ์ฯ เกณฑ์สมาชิกให้ไปอบรม เห็นว่าเป็นโครงการของพระเทพฯ ใช้เวลาอบรมทั้งวัน” (หมายเลข 1)

“เคยไปเข้ารับการอบรมให้ความรู้เรื่องการจัดทำบัญชีรายรับ - รายจ่าย ซึ่งจัดโดย กศน. (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย) ผู้ใหญ่บ้านมาแนะนำให้ไปฟัง เลยชวนกันไปฟังละแวกบ้าน” (หมายเลข 2)

“มีหน่วยงานของรัฐมาเปิดสอนแถวเขาชุมตอง ผู้ใหญ่บ้านแนะนำให้ไปฟังหากใครสนใจ” (หมายเลข 3)

“มีเจ้าหน้าที่จาก ธ.ก.ส. มาให้ความรู้ ผู้ใหญ่บ้านเขาเรียกให้ไปฟัง หลังจากไปอบรม ธ.ก.ส. ก็ให้ทำการบ้านส่ง แต่พอบันทึกไประยะหนึ่งเจอว่ารายจ่ายมากกว่ารายรับ เลิกทำเลย เพราะกลัวว่าถ้าส่งการบ้าน ธ.ก.ส. ไป แล้ว ธ.ก.ส. เห็นว่ารายรับมีน้อยและบางเดือนเงินคงเหลือติดลบ จะไม่สามารถขอกู้เงินจาก ธ.ก.ส. ได้อีก” (หมายเลข 5)

“รู้จักการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายเพราะผู้ใหญ่บ้านบอกให้ไปฟัง จำไม่ได้ว่าหน่วยงานที่ไหนมาสอน สอนประมาณ 2 ชั่วโมงก็แจกสมุดบัญชีรายรับ-รายจ่ายให้เอากลับไปทำที่บ้าน” (หมายเลข 6)

“สหกรณ์นาเกลือเคยมีเจ้าหน้าที่มาสอนตอนเรียกไปประชุมสมาชิกสหกรณ์ เอาสมุดบัญชีมาเลย มาสอนว่าลงอย่างไร” (หมายเลข 8)

3. เกษตรกรที่ไม่เคยเข้ารับการอบรมเรื่องการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายนั้น สาเหตุหลักมาจากที่ดินทำกินอยู่ห่างไกลจากหน่วยงานภาครัฐ ทำให้เจ้าหน้าที่เข้าถึงได้ยาก ไม่ใช่เพราะเกษตรกรไม่มีความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรม

“ไม่เคยมีใครชวนให้ไปอบรม คิดว่าเจ้าหน้าที่คงเข้าไม่ถึง เพราะมันไม่ใช่อำเภอใหญ่ แต่ละสวนก็ห่างกัน ทางเข้ายังเป็นดินแดงอยู่เลย นั่งหลังกระบะที่ฝุ่นตลบ อีกอย่างคือรวบรวมคนลำบาก แต่ละบ้านก็ไกลกันเหลือเกิน ผู้ใหญ่บ้านก็คงไม่คิดว่าจำเป็น เลยไม่ได้ไปติดต่อเจ้าหน้าที่ให้มาอบรม” (หมายเลข 7)

“ไม่มีใครเคยมาให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องจดบัญชีเลย สงสัยเข้าไม่ถึง มีแต่หน่วยงานมาแจกเงินตอนภัยแล้งหรือมาให้คำแนะนำเกี่ยวกับการทำนา แต่นาน ๆ มากจะมาที่ แต่ถ้ามาสอนเรื่องเงินนี้ยังไม่เคยมีเลย” (หมายเลข 9)

4. เกษตรกรบางส่วนที่เคยได้รับการอบรมจากหน่วยงานต่าง ๆ มีรู้สึกว่าวิธีการสอนของเจ้าหน้าที่ขาดความดึงดูด ไม่น่าสนใจ และในบางครั้งเจ้าหน้าที่ที่มาให้ความรู้มีอายุน้อย ทำให้เกษตรกรคิดว่าเจ้าหน้าที่ยังขาดประสบการณ์และเกิดความไม่เชื่อมั่นในความรู้ที่ได้รับ

“การที่มายืนพูดเฉย ๆ มันไม่ค่อยน่าสนใจ” (หมายเลข 4)

“รู้จักการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายเพราะผู้ใหญ่บ้านบอกให้ไปฟัง จำไม่ได้ว่าหน่วยงานที่ไหนมาสอน ไปฟังแล้วก็ได้รับความรู้ดี แต่เจ้าหน้าที่ที่มาพูดให้ฟังอายุเท่า ๆ ลูก เลยไม่ค่อยเชื่อฟังเขาเท่าไร คิดว่าไม่น่ามีประสบการณ์” “อยากให้เจ้าหน้าที่พูดน้อย ๆ มีกิจกรรมเยอะ ๆ น่าจะน่าสนใจกว่า” (หมายเลข 6)

“เจ้าหน้าที่สหกรณ์น่าจะอธิบายให้ง่ายกว่านี้ วิธีทำก็น่าจะง่ายกว่านี้” (หมายเลข 8)

5. การให้ความรู้เรื่องการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย หากมีกิจกรรมอื่นเพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์ต่อเกษตรกร จะทำให้เกษตรกรมีความสนใจที่จะเข้าร่วมมากขึ้น

“หากหน่วยงานต่าง ๆ จะมาสอนเรื่องการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ก็แนะนำว่าอยากให้กิจกรรมอื่นมาจูงใจด้วย เช่นที่ตนเคยไปอบรมและได้รับความรู้เกี่ยวกับการทำน้ายาต่าง ๆ สำหรับใช้ในครัวเรือนมา น่าจะมีชาวบ้านอยากไปฟังมากกว่า” (หมายเลข 3)

“ชาวบ้านชอบของแจกนะ เห็นงานไหนมีอะไรแจก คนเยอะทุกทีเลย เรียกบ้านไหนก็ไป” (หมายเลข 6)

4.5 ข้อสังเกตเพิ่มเติมจากเกษตรกร

การได้รับเอกสารแสดงยอดเงินสุทธิทั้งด้านรายรับและด้านจ่ายจากหน่วยงานที่ติดต่อหรือบุคคลที่ทำธุรกรรมทางการเงินด้วย เช่น ใบราคาขายข้าวที่โรงสีออกให้เมื่อนำข้าวไปขาย หรือใบเสร็จรับเงินที่ร้านค้าออกให้เมื่อซื้ออาหารสัตว์ เป็นการช่วยให้เกษตรกรสามารถรับรู้ถึงรายรับ-รายจ่ายของตนเองได้มากยิ่งขึ้น

“การที่สถานที่รับซื้อผลผลิตของเกษตรกร อย่างสหกรณ์หรือพ่อค้า ออกใบเสร็จให้ชัดเจนก็ถือว่าเป็นการช่วยเกษตรกรให้รู้รายรับ-รายจ่ายหลัก ๆ ของตัวเองเหมือนกัน เวลาได้ใบเสร็จจมาจากที่ต่าง ๆ ก็จะเก็บรวบรวมเอาไว้” (หมายเลข 1)

“เวลาเอาเข้าไปเข้าโรงสี จะได้บิลที่บอกว่าตนเองขายข้าวได้เงินเท่าไรมา ก็เอาบิลอันนี้มาบันทึกเป็นรายรับ” (หมายเลข 4)

“รู้รายรับจากใบเสร็จการขายข้าวให้กับโรงสี ได้ใบเสร็จมาก็เก็บไว้ ไม่ได้ทิ้ง” (หมายเลข 5)

“ตอนพ่อค้ามารับซื้อก็จะเขียนบิลแล้วก็ทำสำเนาเอาไว้ด้วย กลางคืนเอาบิลสำเนามาดูคิดเงิน นับเงิน แล้วรวบรวมว่าวันนี้ขายสัมเบอร์อะไร ขายให้ใครไปเท่าไร” (หมายเลข 7)

“ถ้าขายมันสำปะหลัง โรงงานจะออกบิลให้เลย ราคาจะขึ้นอยู่กับการวัดเปอร์เซ็นต์ของในหัวมัน หรือเรียกว่าเชื้อแป้ง ถ้าเชื้อแป้งมาก ก็จะได้ราคาแพงกว่า” (หมายเลข 9)

ตารางที่ 4.1

สรุปประเด็นจากการสัมภาษณ์เกษตรกร

เรื่อง	สรุปความคิดเห็นของเกษตรกร
ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร	เกษตรกรส่วนใหญ่จะเลือกอาชีพทำเกษตรกรรมสืบทอดต่อมาจากพ่อและแม่ซึ่งเป็นเกษตรกรมาอยู่ก่อนแล้ว และสามารถรับช่วงต่อการทำงานได้เลยเพราะคุ้นเคยมาตั้งแต่เด็ก แต่ก็ยังมีเกษตรกรบางส่วนที่ริเริ่มการทำเกษตรกรรมด้วยตนเอง
	แรงงานในการทำเกษตรกรรมส่วนใหญ่คือคนในครอบครัวเป็นหลัก อาจมีการจ้างแรงงานเมื่อต้องการทักษะหรือเครื่องมือพิเศษ เช่น จ้างพ่นยาฆ่าหญ้า จ้างรถเกี่ยวข้าว เป็นต้น แต่ถ้าหากที่ดินทำกินมีขนาดใหญ่ เกษตรกรนิยมจ้างแรงงานจากภายนอกมาช่วยทำเกษตรกรรม

ตารางที่ 4.1

สรุปประเด็นจากการสัมภาษณ์เกษตรกร (ต่อ)

เรื่อง	สรุปความคิดเห็นของเกษตรกร
ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร (ต่อ)	<p>เกษตรกรนิยมปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์หลายชนิดบนที่ดินทำกินของตน เนื่องจากช่วยกระจายความเสี่ยงด้านราคาหากมีผลผลิตใดผลผลิตหนึ่งล้มตลาดจนทำให้ราคาตก หรือช่วยให้มีทางเลือกในการนำผลผลิตที่ได้ไปแปรรูปและขายสู่ตลาดต่อไป</p> <p>เกษตรกรมีการใช้ช่องทางออนไลน์เพื่อช่วยในการทำเกษตรกรรม เช่น การหาข้อมูลการทำเกษตรกรรมผ่านทางสื่อต่าง ๆ เช่น โทรศัพท์ วิทยุ เว็บไซต์ Facebook ซึ่งช่วยให้เกษตรกรมีความรู้เพิ่มมากขึ้น และสามารถนำมาปรับใช้กับเกษตรกรรมที่ทำอยู่ได้ รวมถึงการเปรียบเทียบราคาก่อนซื้อ และการเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าทางการเกษตรด้วย</p>
ความรู้และทัศนคติที่เกษตรกรมีต่อการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย	<p>เกษตรกรมีความรู้ในการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายเป็นอย่างดี รู้วิธีทำและสามารถคำนวณตัวเลขน้อยหลักได้ โดยบางรายใช้เครื่องคิดเลขเป็นเครื่องมือในการคำนวณ</p> <p>เกษตรกรส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย รับรู้ถึงประโยชน์ของการจัดทำว่าสามารถช่วยให้เห็นค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นที่เกิดขึ้นหรือช่วยวางแผนการใช้จ่ายเงินต่อไปในอนาคต</p>
พฤติกรรมการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายและปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดทำบัญชี	<p>กลุ่มที่ 1 จัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย (จำนวน 5 ราย)</p> <p>เกษตรกรที่มีการบันทึกบัญชีอย่างต่อเนื่อง จะต้องมีแรงจูงใจหรือมีวัตถุประสงค์ที่แน่ชัดในการจดบันทึกรายรับ-รายจ่าย และใช้ประโยชน์จากผลสรุปการบันทึกบัญชีสำหรับวางแผนการทำเกษตรกรรมหรือการแบ่งรายได้</p> <p>รอบการจัดทำบัญชีของเกษตรกรจะไม่เหมือนกันในแต่ละบุคคล โดยอาจมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องคือช่วงเวลาที่สามารถขายผลผลิตทางการเกษตรได้ โดยเกษตรกรบางรายปลูกพืชระยะสั้น จะมีการจัดทำบัญชีเป็นประจำทุกวัน แต่หากเป็นการปลูกพืชระยะยาว รอบการบันทึกบัญชีจะเว้นช่วงนานกว่าเกษตรกรที่ปลูกพืชระยะสั้น</p>

ตารางที่ 4.1

สรุปประเด็นจากการสัมภาษณ์เกษตรกร (ต่อ)

เรื่อง	สรุปความคิดเห็นของเกษตรกร
<p>พฤติกรรมการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายและปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดทำบัญชี (ต่อ)</p>	<p>กลุ่มที่ 2 ไม่จัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย (จำนวน 4 ราย)</p> <p>เกษตรกรเห็นว่ารายรับและรายจ่ายของตนในแต่ละวัน เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นกิจวัตรและมีความแน่นอนในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งเกษตรกรสามารถจัดการให้ตนเองมีสภาพคล่องทางการเงินได้โดยไม่ต้องพึ่งพาการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย</p>
	<p>รายรับหรือค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นหลายรายการในแต่ละวัน หากมีการจัดทำบัญชีทุก ๆ สิ้นวัน จะส่งผลให้เกษตรกรไม่สามารถจดจำรายการที่เกิดขึ้นระหว่างวันได้อย่างครบถ้วน ทำให้เกษตรกรที่มีความตั้งใจหรือเคยจดบัญชีรายรับ-รายจ่าย อาจเลิกจดบันทึกได้เนื่องจากเห็นว่าจดไปแล้วก็ไม่มีประโยชน์ เพราะได้ข้ามบางรายการไปแล้ว</p>
	<p>เกษตรกรมั่นใจว่าสามารถบริหารจัดการการเงินของตนเองได้เป็นอย่างดี จึงไม่มีความจำเป็นต้องจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย และมองว่าการจัดทำบัญชีเหมาะสมกับผู้ที่มียอดเงินหรือผู้ที่ต้องการตัดค่าใช้จ่ายบางรายการ</p>
	<p>เกษตรกรเข้าใจประโยชน์ของการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย แต่ไม่สามารถนำมาต่อยอดได้ว่าการจัดทำบัญชีจะสามารถช่วยตนเองได้อย่างไร เนื่องจากทุกรายจ่ายของตนเป็นรายจ่ายจำเป็น ไม่สามารถลดค่าใช้จ่ายลงได้ และถึงแม้จะมีค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยอยู่บ้างแต่ก็ในจำนวนเงินที่ไม่มากนัก</p>
<p>ประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำบัญชี</p>	<p>การให้ความรู้แก่เกษตรกรจะแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือช่วงแรกจะเป็นการบรรยายเพื่อให้เกษตรกรเข้าใจในหลักการและวิธีการในการจัดทำบัญชีก่อน ช่วงต่อมาจะเป็นการให้เกษตรกรทดลองจดบันทึกรายรับ-รายจ่ายด้วยตนเอง</p>
	<p>การเข้าถึงและการได้รับการอบรมการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายจากหน่วยงานต่าง ๆ เกษตรกรจะได้รับข้อมูลข่าวสารผ่านทางผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน หรือสหกรณ์การเกษตร และสถานที่จัดอบรมส่วนใหญ่จะเป็นสถานที่ที่ใกล้ชิดชุมชน เช่น โรงเรียน สหกรณ์การเกษตร วัด เป็นต้น</p>

ตารางที่ 4.1

สรุปประเด็นจากการสัมภาษณ์เกษตรกร (ต่อ)

เรื่อง	สรุปความคิดเห็นของเกษตรกร
ประสบการณ์การเข้าร่วม อบรมที่เกี่ยวข้องกับการ จัดทำบัญชี (ต่อ)	เกษตรกรที่ไม่เคยเข้ารับการอบรมเรื่องการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายนั้น สาเหตุหลักมาจากที่ดินทำกินอยู่ห่างไกลจากหน่วยงานภาครัฐ ทำให้เจ้าหน้าที่เข้าถึงได้ยาก ไม่ใช่เพราะเกษตรกรไม่มีความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรม
	เกษตรกรบางส่วนที่เคยได้รับการอบรมจากหน่วยงานต่าง ๆ รู้สึกว่าวิธีการสอนของเจ้าหน้าที่ขาดความดึงดูด ไม่น่าสนใจ และในบางครั้งเจ้าหน้าที่ที่มาให้ความรู้มีอายุน้อย ทำให้เกษตรกรคิดว่าเจ้าหน้าที่ยังขาดประสบการณ์และเกิดความไม่เชื่อมั่นในความรู้ที่ได้รับ
	การให้ความรู้เรื่องการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย หากมีกิจกรรมอื่นเพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์ต่อเกษตรกร จะทำให้เกษตรกรมีความสนใจที่จะเข้าร่วมมากขึ้น
ข้อสังเกตเพิ่มเติมจาก เกษตรกร	การได้รับเอกสารแสดงยอดเงินสุทธิตั้งด้านรายรับและด้านจ่ายจากหน่วยงานที่ติดต่อหรือบุคคลที่ทำธุรกรรมทางการเงินด้วย เช่น ใบราคาขายข้าวที่โรงสีออกให้เมื่อนำข้าวไปขาย หรือใบเสร็จรับเงินที่ร้านค้าออกให้เมื่อซื้ออาหารสัตว์ เป็นการช่วยให้เกษตรกรสามารถรับรู้ถึงรายรับ-รายจ่ายของตนเองได้มากยิ่งขึ้น

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของเกษตรกร และปัจจัยที่ส่งผลทั้งทางบวกและทางลบต่อพฤติกรรมการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย เพื่อนำผลที่ได้มาหาแนวทางในการส่งเสริมให้เกษตรกรมีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายหรือบริหารจัดการการเงินของตนอย่างเหมาะสม มีเงินทุนเวียนเพียงพอสำหรับการลงทุนสำหรับทำเกษตรกรรมได้อย่างต่อเนื่อง ไม่ก่อกวนหนี้สินเพิ่มเติม ซึ่งจากการเก็บข้อมูลรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ในกลุ่มเกษตรกรจำนวน 9 คนที่ผ่านการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่แตกต่างกัน สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการวิจัยและอภิปรายการวิจัย

5.1.1 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร

การเลือกประกอบอาชีพด้านการทำเกษตรกรรมของเกษตรกรสามารถแบ่งได้เป็น 2 รูปแบบคือ ตัดสินใจที่จะเป็นเกษตรกรด้วยตนเอง และทำเกษตรกรรมเนื่องจากเป็นมรดกที่สืบทอดต่อกันมา โดยกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่จะเป็นการได้รับที่ดินทำกินและความรู้ด้านการเกษตรเป็นมรดกที่สืบทอดต่อมาจากรุ่นพ่อและรุ่นแม่ ซึ่งประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมอยู่ก่อนแล้ว โดยชนิดของพืชที่เพาะปลูกหรือสัตว์ที่เลี้ยงจะไม่เปลี่ยนแปลงไปจากรุ่นก่อนหน้ามากนัก แต่เนื่องจากเกษตรกรในปัจจุบันมีโอกาสเข้าถึงสื่อโทรทัศน์และอินเทอร์เน็ตมากขึ้น ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ช่วยเพิ่มช่องทางการหาความรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำเกษตรกรรมให้แพร่หลายในวงกว้าง โดยที่เกษตรกรสามารถหาความรู้หรือค้นหาข้อมูลการทำเกษตรกรรมได้จากรายการโทรทัศน์ วิทยุ หรือสื่อออนไลน์ต่าง ๆ เช่น เว็บไซต์หรือ Facebook ที่มีการเผยแพร่เทคนิคการเลี้ยง ปัญหาที่พบและวิธีแก้ไข รวมถึงการเปรียบเทียบราคาสินค้าการเกษตร ตลอดจนเป็นพื้นที่ในการซื้อขายสินค้าทางการเกษตรแบบออนไลน์ ส่งผลให้เกษตรกรรุ่นใหม่มีทักษะเพิ่มขึ้น สามารถนำมาปรับใช้ให้เข้ากับผลผลิตทางการเกษตรที่มีอยู่เดิม และเพิ่มทางเลือกในการทำเกษตรกรรมแบบไร่นาสวนผสมมากยิ่งขึ้น

การทำเกษตรกรรมแบบไร่นาสวนผสม (Mixed/Diversified/Polyculture Farming System) หรือการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์หลายชนิดบนที่ดินทำกินเดียวกันนี้ นอกจากจะเป็นการจัดสรรที่ดินทำกินให้เกิดประโยชน์สูงสุดในพื้นที่ที่มีอยู่อย่างจำกัดแล้ว ยังช่วยลดความเสี่ยงด้านราคาของผลผลิตที่มีความไม่แน่นอน หรือในกรณีที่เกิดภาวะผลผลิตล้นตลาดจนส่งผลให้ราคาขายต่ำ

กว่าต้นทุนที่เกิดขึ้นจริง รวมถึงลดความเสี่ยงจากสภาพอากาศที่แปรปรวนจนพืชบางชนิดไม่สามารถเติบโตในสภาวะดังกล่าวได้

สำหรับแรงงานในการทำการเกษตรนั้น พบว่าหากที่ดินทำกินมีขนาดใหญ่ เกษตรกรนิยมจ้างแรงงานรับจ้างเข้ามาช่วยนอกเหนือจากการใช้แรงงานในครอบครัว โดยคิดค่าจ้างเป็นรายครั้งต่อกิจกรรม เช่น การจ้างหว่านข้าวคิดราคาต่อหว่านเป็นรายทุ่ง ค่าจ้างรถเกี่ยวข้าวคิดราคาต่อไร่ เป็นต้น ซึ่งมีข้อดีคือสามารถทำเกษตรกรรมได้เต็มพื้นที่ที่มีอยู่ รวมถึงสามารถเพิ่มกำลังการผลิตพืชผลได้มากขึ้น โดยเกษตรกรจะต้องคำนึงถึงพิจารณาว่ารายจ่ายค่าแรงที่เพิ่มขึ้นต้องมีความคุ้มค่าและต้องไม่มากกว่ารายรับที่เกิดขึ้นจากการขายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรด้วย

สำหรับเกษตรกรที่มีที่ดินทำกินขนาดเล็กพบว่า เกษตรกรนิยมใช้แรงงานของคนในครอบครัวหรือญาติเป็นหลัก ซึ่งข้อดีของการมีแรงงานในครอบครัวคือง่ายต่อการควบคุมมาตรฐานและคุณภาพของฝีมือให้มีความสม่ำเสมอ อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มพูนทักษะและความชำนาญในการทำเกษตรกรรมเมื่อเวลาผ่านไป ไม่เหมือนกับการจ้างแรงงานรับจ้างที่มีระยะเวลาการจ้างงานที่ไม่แน่นอน และหากแรงงานรับจ้างลาออกไป เกษตรกรต้องเสียเวลาในการหาแรงงานใหม่ รวมทั้งต้องลงแรงฝึกให้แรงงานคนใหม่มีความสามารถใกล้เคียงคนเดิม ซึ่งทำให้กระบวนการทำเกษตรกรรมเกิดความชะงักได้

5.1.2 ความรู้และทัศนคติที่เกษตรกรมีต่อการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย

ความรู้ความเข้าใจของเกษตรกรเกี่ยวกับวิธีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายอยู่ในระดับดี โดยเกษตรกรสามารถเข้าใจแนวทางของการจัดทำและสามารถอธิบายถึงหลักการพื้นฐานของการลงบัญชีได้อย่างถูกต้อง ซึ่งหลักการดังกล่าวเพียงพอที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดทำบัญชีครัวเรือน โดยที่เกษตรกรไม่จำเป็นต้องศึกษาค้นคว้าวิธีการจัดทำอย่างละเอียดเพิ่มเติม หรือจดบันทึกตามระบบบัญชีทั่วไปซึ่งถือว่ามีความซับซ้อน เข้าใจยาก และไม่เหมาะสมกับกิจกรรมทางการเงินที่เกิดขึ้นในแต่ละวันของเกษตรกร

แหล่งที่มาของความรู้ในการจัดทำบัญชีของเกษตรกรนั้นพบว่ามาจาก 3 แหล่งด้วยกัน คือ 1) เกษตรกรมีความรู้ในการจัดทำบัญชีด้วยตนเองอยู่แล้ว โดยอาจมาจากการศึกษาเล่าเรียนในระดับชั้น ปวช. ปวส. และปริญญาตรี ซึ่งมีข้อดีคือสามารถบันทึกได้อย่างมีระบบ สามารถบันทึกด้วยวิธีการที่มีความซับซ้อนได้ เช่น รายได้จากการขายผลผลิตทางการเกษตรรับล่วงหน้า เป็นต้น 2) การได้รับความรู้ผ่านการจดบันทึกบัญชีที่ได้ทำสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่รุ่นบิดา-มารดา ซึ่งมีข้อดีคือเป็นคนในครอบครัวสามารถเข้าใจง่าย และในครัวเรือนหนึ่งสามารถบันทึกได้หลายคนโดยใช้หลักการเดียวกัน และ 3) ได้รับความรู้ผ่านการบรรยายและจัดกิจกรรมของหน่วยงานต่าง ๆ เช่น สหกรณ์การเกษตร ก.ศ.น. ธ.ก.ส. เป็นต้น ซึ่งมีข้อดีคือ เกษตรกรสามารถซักถามเจ้าหน้าที่ที่มาให้

ความรู้เมื่อเกิดความสงสัยระหว่างจัดกิจกรรมได้ และหลังจากนั้นเมื่อติดปัญหา เกษตรกรสามารถสอบถามเพื่อนเกษตรกรที่ไปเข้ารับการอบรมด้วยกันได้

เกษตรกรส่วนใหญ่มีทักษะการคำนวณเพียงพอที่จะคำนวณตัวเลขที่ไม่เกินสามหลักในใจได้ ซึ่งเกษตรกรได้ใช้ทักษะดังกล่าวในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น การคิดค่าใช้จ่ายสำหรับซื้ออาหาร การให้ค่าขนมลูก เป็นต้น และหากต้องการคำนวณตัวเลขที่มีความละเอียดซับซ้อนหรือมีจำนวนหน่วยมากกว่าสามหลักขึ้นไปนั้น เกษตรกรจะอาศัยเครื่องคิดเลขเป็นเครื่องมือช่วยคำนวณ

เกษตรกรมีทัศนคติที่ดีต่อการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย โดยส่วนใหญ่คิดว่าการจัดทำบัญชีมีประโยชน์และอธิบายถึงประโยชน์ของการจัดทำได้ว่าสามารถช่วยให้ตระหนักถึงรายได้และค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยที่ไม่จำเป็น และนำมาพิจารณาถึงแนวทางในการปรับลดค่าใช้จ่ายดังกล่าว อีกทั้งยังเป็นการช่วยควบคุมรายจ่ายให้อยู่ในงบประมาณที่ตั้งไว้ ทำให้เกิดการใช้จ่ายที่เหมาะสมกับรายรับ ไม่ต้องก่อหนี้สินเพิ่มเติม รวมถึงสามารถบริหารจัดการและวางแผนทางการเงินล่วงหน้าในการจัดซื้อวัตถุดิบเพื่อนำมาทำเกษตรกรรมต่อได้

อย่างไรก็ดี นอกจากทัศนคติในเชิงบวกที่เกษตรกรมีต่อการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายแล้ว บางรายมองว่าแม้การจัดทำบัญชีจะมีประโยชน์สำหรับวางแผนการใช้จ่าย แต่ก็มีคามยุ่งยากและรายละเอียดในการจัดทำค่อนข้างมาก ทำให้รู้สึกเบื่อที่จะจดและรู้สึกท้อในการจัดทำอย่างสม่ำเสมอ และแม้ว่าเกษตรกรจะรู้ถึงประโยชน์ในการบันทึกบัญชี แต่ก็ไม่ได้เป็นแรงจูงใจที่มากพอที่จะให้เกษตรกรเริ่มต้นจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย เนื่องจากเกษตรกรคิดว่าการจัดทำบัญชีน่าจะเหมาะกับบุคคลที่จำเป็นต้องรับรู้รายได้ ค่าใช้จ่ายอยู่เสมอ เช่น บุคคลที่เป็นหนี้ บุคคลที่มีรายรับหลายทาง เป็นต้น

5.1.3 พฤติกรรมการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายและปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดทำบัญชี

สามารถแบ่งพฤติกรรมการจัดทำบัญชีของเกษตรกรได้เป็น 2 กลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่มมีปัจจัยหรือข้อจำกัดในการจัดทำที่แตกต่างกันออกไป ดังนี้

5.1.3.1 กลุ่มที่ 1 จัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย

ในกลุ่มเกษตรกรที่มีการบันทึกรายได้และค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในแต่ละวันอย่างสม่ำเสมอ นั้น พบว่าเกษตรกรจะต้องมีแรงจูงใจหรือวัตถุประสงค์ที่แน่ชัด เห็นถึงประโยชน์ของการจัดทำที่เป็นรูปธรรมและนำมาต่อยอดได้จึงจะส่งผลให้เกิดพฤติกรรมการบันทึกบัญชี ซึ่งส่วนใหญ่ต้องการที่จะรับรู้รายรับ-รายจ่ายที่เกิดขึ้นจากการทำเกษตรกรรมผ่านการจดบันทึกอย่างมีระบบรับรู้ต้นทุนและค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรสามารถควบคุมต้นทุนให้เป็นไปตามงบประมาณหรือเงินลงทุนที่มีอยู่ในปัจจุบันได้ จากการวิจัยพบว่า เกษตรกรที่จดบัญชีได้กำหนด

วัตถุประสงค์และประโยชน์จากการจัดทำในด้านต่าง ๆ อาทิ เพื่อจัดสรรกำไรที่ได้จากการเกษตรกรรมให้แก่ญาติพี่น้องที่เป็นเจ้าของพื้นที่ทำกินร่วมกับเกษตรกร เพื่อเป็นการตรวจสอบการเบิกจ่ายเงินของแรงงานจ้างภายนอก เนื่องจากเกษตรกรบางรายให้แรงงานจ้างภายนอกเป็นคนตัดสินใจในการซื้อวัตถุดิบสำหรับทำเกษตรกรรม การจัดทำบัญชีจะช่วยให้มีหลักฐานที่สามารถตรวจสอบย้อนหลังได้ เป็นต้น

การจัดทำบัญชียังสามารถช่วยในการนับจำนวนผลผลิตผลการเกษตรที่มีอยู่ในคลังเพื่อรอขายได้อีกทางหนึ่ง โดยดูประกอบกันระหว่างจำนวนผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้และจำนวนผลผลิตที่ตัดจำหน่ายแล้ว ทำให้ไม่เกิดความสับสนและประมาณรายได้ของตนเองมากเกินไป ความเป็นจริงจนทำให้ใช้จ่ายเงินเกินตัว รวมถึงเกษตรกรบางรายที่ปลูกพืชหลายชนิด จะมีวัตถุประสงค์ในการจัดทำบัญชีเพื่อรับรู้รายได้และต้นทุนจากการปลูกพืชชนิดต่าง ๆ และนำเงินที่ได้จากการปลูกพืชชนิดหนึ่งไปลงทุนปลูกพืชอีกชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นการใช้เงินทุนหมุนเวียน หากเกษตรกรไม่มีการจดบันทึกรายการรายรับ-รายจ่ายที่เกิดขึ้นแล้ว อาจทำให้มีเงินทุนไม่เพียงพอที่จะปลูกพืชชนิดต่อไป ทำให้รายได้ที่ได้รับจากการปลูกพืชในฤดูกาลนั้นลดลง

นอกจากนี้ เกษตรกรบางรายจะนำผลที่ได้จากการบันทึกบัญชีมาวิเคราะห์และประมวลผลต่อเพื่อวางแผนการทำเกษตรกรรมที่จะทำให้เกิดรายได้สูงสุด รวมถึงการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ที่ใช้ในการทำเกษตรกรรมอย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า เช่น การพยากรณ์ราคาเกลือในปีหน้า ซึ่งหากคำนวณออกมาแล้วสามารถขายได้ราคาดี เกษตรกรจะจัดเตรียมแรงงานและต้นทุนการผลิตไว้ล่วงหน้าในจำนวนที่เหมาะสม รวมทั้งยังทำให้เกษตรกรสามารถรับมือกรณีที่ราคาผลผลิตตกต่ำ เพื่อหาแนวทางการวางแผนสำหรับใช้จ่ายหรือช่องทางในการหารายได้เสริมต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภัทรธร ทวีจันทร์ (2556) ที่กล่าวว่า เหตุผลที่ทำให้เกษตรกรจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายคือ ต้องการทราบรายรับและรายจ่ายของตนเพื่อวางแผนการใช้จ่ายในอนาคต

รอบเวลาที่เกษตรกรจะบันทึกบัญชีรายรับ-รายจ่ายอาจแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล โดยมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องคือประเภทของเกษตรกรรมและระยะเวลาที่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ ซึ่งบางรายมีรายได้จากผลผลิตทางการเกษตรเกิดขึ้นทุกวัน เช่น การขายปลาเลี้ยง การขายพืชผักสวนครัว เป็นต้น ถือเป็นการทำเกษตรกรรมระยะสั้น ทำให้เกิดรายการรายรับและค่าใช้จ่ายจำนวนมาก เกษตรกรจึงเลือกที่จะจดบันทึกทันทีเมื่อมีรายการรับ-จ่ายเกิดขึ้น หรือบันทึกสรุปรายการเมื่อสิ้นวัน ส่งผลให้การจัดทำบัญชีมีความครบถ้วนสมบูรณ์ แต่สำหรับเกษตรกรบางรายไม่ได้บันทึกบัญชีเป็นประจำทุกวัน เนื่องจากรอบการเก็บเกี่ยวผลผลิตใช้ระยะเวลานาน เช่น การปลูกข้าว ปลูกทุเรียน เป็นต้น ซึ่งวิธีการจะคล้ายกับการจัดทำบัญชีเป็นประจำทุกวัน เพียงแต่รอบการบันทึกบัญชีจะเว้นช่วงนานกว่าเกษตรกรที่ปลูกพืชระยะสั้น

5.1.3.2 กลุ่มที่ 2 ไม่จัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย

เกษตรกรที่ไม่เคยจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายนั้น ส่วนใหญ่มองว่ารายการเงินได้และค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในแต่ละวันหรือในในรอบของวงจรการเกษตรเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นกิจวัตร สม่าเสมอและไม่เปลี่ยนแปลง โดยที่เกษตรกรมั่นใจว่าหากตนเองมีการใช้จ่ายในรูปแบบเดิมเป็นประจำ ทำเกษตรกรรมประเภทเดิม ในช่วงฤดูกาลเดิม จะทำให้รายการรายรับและรายจ่ายคล้าย ๆ กันทุกปี ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง เกษตรกรจึงมั่นใจว่าจะสามารถบริหารจัดการเงินของตนให้มีสภาพคล่อง เพียงพอต่อการใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน และนำไปเป็นต้นทุนในการทำเกษตรกรรมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเกษตรกรกลุ่มที่ไม่มีการจดบันทึกคิดว่า การจัดทำบัญชีเหมาะสมกับผู้ที่ เป็นหนี้ หรือผู้ที่ต้องการลดรายจ่ายต่าง ๆ เพื่อนำเงินมาชำระหนี้หรือเก็บออมมากกว่า

อย่างไรก็ดี ยังมีเกษตรกรบางรายที่เคยจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายในระยะเวลาหนึ่งแต่ได้ล้มเลิกไป จากการวิจัยพบว่า สาเหตุหลักคือเกษตรกรไม่สามารถนำผลลัพธ์จากการสรุปรายการรับจ่ายมาต่อยอดเพื่อบริหารจัดการเงินของตน หาทางเลือกต่าง ๆ เพื่อลดค่าใช้จ่าย ไม่สามารถนำมาวิเคราะห์ต้นทุน หรือจัดสรรทรัพยากรที่ใช้สำหรับทำการเกษตรต่อไปในอนาคตได้ แม้ว่าจะได้บันทึกบัญชีอย่างถูกต้องตามหลักการแล้วก็ตาม เกษตรกรจึงมองว่าการจัดทำบัญชีเป็นเรื่องที่เสียเวลา เสียแรงทำโดยเปล่าประโยชน์ บางรายนำรายการบันทึกบัญชีมาวิเคราะห์ต่อแล้วพบว่า รายจ่ายที่เกิดขึ้นเป็นรายจ่ายจำเป็นแทบทั้งสิ้น ทำให้ไม่สามารถลดค่าใช้จ่ายได้ และล้มเลิกการบันทึกบัญชีเนื่องจากอย่างไรเสีย ตนเองก็ต้องมีค่าใช้จ่ายดังกล่าวอยู่ดี

จำนวนรายการค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นมากกว่าจำนวนรายการรายรับ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้เกษตรกรล้มเลิกการจัดทำบัญชีด้วยเช่นกัน เนื่องจากเกิดความท้อใจที่เห็นรายการฝั่งรายจ่ายมีจำนวนมากกว่า ในขณะที่ฝั่งรายรับในแต่ละเดือนอาจมีเพียง 1 หรือ 2 รายการเท่านั้น เกษตรกรไม่สามารถยอมรับความเป็นจริงของฐานะทางการเงินของตนได้ ทำให้รู้สึกหมดกำลังใจ ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ สุภัทรพร ทวีจันทร์ (2556) ที่กล่าวว่า เกษตรกรไม่สามารถยอมรับความเป็นจริงเกี่ยวกับการจัดทำรายรับ-จ่ายได้ และยังสอดคล้องกับงานศึกษาของ อารยา อิงไพบุลย์กิจ (2559) ที่กล่าวว่า ปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรที่พบมากที่สุดคือ เกษตรกรมีค่าใช้จ่ายสูงจึงทำให้ไม่อยากทำบัญชีครัวเรือน

นอกจากนี้ การขาดการกระตุ้นให้เกิดการจัดทำอย่างสม่ำเสมอจากเพื่อนเกษตรกรในละแวกใกล้เคียง หรือขาดการกระตุ้นจากเจ้าหน้าที่ที่เคยมาจัดกิจกรรมเพื่อให้ความรู้ เนื่องจากรูปแบบของการจัดกิจกรรมส่วนใหญ่ จะเป็นการบรรยายและทดลองบันทึกบัญชีด้วยตนเอง ซึ่งเป็นหลักสูตรที่สามารถเรียนจบได้ภายในระยะเวลา 1 วัน โดยเจ้าหน้าที่จะไม่กลับมาติดตามความคืบหน้าหรือเป็นที่ปรึกษาคอยตอบข้อซักถามของเกษตรกร ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ สุพรรณิณี

ต้อนรับ (2551) ที่กล่าวว่า ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการจัดทำบัญชีคือ เกษตรกรขาดความเข้าใจในการจัดทำบัญชีครัวเรือนและขาดการช่วยเหลือแนะนำจากเจ้าหน้าที่เมื่อมีปัญหาในการจัดทำ

สาเหตุหลักอีกประการที่เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้เกษตรกรไม่สามารถจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายได้อย่างสม่ำเสมอคือเกษตรกรไม่มีเวลาในการบันทึกรายการรับจ่ายให้เป็นปัจจุบันในแต่ละวัน และเมื่อไม่ได้จัดทำทันที เกษตรกรจะไม่สามารถจดจำรายละเอียดรายการที่เกิดขึ้นในแต่ละวันได้อย่างครบถ้วน และเมื่อเวลาผ่านไปก็ไม่ได้กลับมาทบทวนเพื่อบันทึกรายการย้อนหลัง ทำให้เกษตรกรเลิกจดบันทึกเนื่องจากเห็นว่าได้ข้ามบางรายการไปแล้ว และถึงแม้จะจดต่อไปก็ไม่สามารถนำข้อมูลมาใช้ต่อได้เพราะเป็นข้อมูลรายรับรายจ่ายที่ไม่สมบูรณ์

เมื่อนำคำตอบของเกษตรกรทั้ง 2 กลุ่ม (กลุ่มจัดทำและไม่จัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย) มาวิเคราะห์ร่วมกับทัศนคติในการจดบันทึกบัญชีรายรับ-รายจ่ายแล้วพบว่า แม้เกษตรกรจะมีทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับการจัดทำบัญชี วิธีวิธีการจดบันทึก บอกได้ถึงประโยชน์ของการจัดทำ แต่ปัจจัยดังกล่าวไม่ส่งผลให้เกษตรกรจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย

สำหรับการวิเคราะห์ห้วงวิชาการศึกษาของเกษตรกรร่วมกับคำตอบที่ได้รับจากการวิจัยพบว่าปัจจัยดังกล่าวไม่ส่งผลให้เกษตรกรจัดทำบัญชีเช่นเดียวกับทัศนคติ โดยพบว่าในกลุ่มเกษตรกรที่จัดทำและนำผลลัพธ์มาสรุปผลแล้วนำไปวางแผนการทำเกษตรกรรมต่อ นั้น มีตั้งแต่ระดับชั้น ป.4 ไปจนถึงปริญญาตรี แต่ในขณะที่เดียวกันในกลุ่มเกษตรกรที่ไม่จัดทำบัญชีมีแนวโน้มที่จะมีระดับการศึกษาเฉลี่ยที่ต่ำกว่า

ตารางที่ 5.1

สรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของเกษตรกร

<p>กลุ่มที่ 1 จัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย (จำนวน 5 ราย)</p>	<p>มีแรงจูงใจหรือวัตถุประสงค์ที่แน่ชัด เห็นถึงประโยชน์ของการจัดทำที่เป็นรูปธรรมและนำมาต่อยอดได้ เช่น เพื่อแบ่งผลกำไรในหมู่ญาติพี่น้อง เป็นต้น</p>
	<p>นำผลที่ได้จากการบันทึกบัญชีมาวิเคราะห์เพื่อวางแผนการทำเกษตรกรรมและจัดสรรทรัพยากรที่ใช้ในการทำเกษตรกรรมอย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า เช่น การคาดการณ์ราคาเกลือในปีหน้า เป็นต้น</p>

ตารางที่ 5.1

สรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของเกษตรกร (ต่อ)

กลุ่มที่ 2 ไม่จัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย (จำนวน 4 ราย)	เชื่อว่ารายรับ-รายจ่ายของตนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ เป็นกิจวัตร จึงไม่ต้องจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย
	ไม่ได้บันทึกบัญชีอย่างสม่ำเสมอ เมื่อข้ามบางรายการไปแล้วจึงลืมนึกที่จะจดบันทึก
	เชื่อว่าสามารถจัดการเงินของตนได้เป็นอย่างดี และมองว่าการจัดทำบัญชีเหมาะสมกับผู้มีหนี้สิน
	ไม่สามารถนำผลการจัดทำบัญชีมาต่อยอดเพื่อเป็นประโยชน์ต่อตนเองได้

5.1.4 ประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำบัญชี

เกษตรกรส่วนใหญ่เคยเข้ารับการอบรมหรือการส่งเสริมความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายจากหน่วยงานต่าง ๆ อาทิ ธ.ก.ส. ก.ศ.น. เป็นต้น อีกทั้งกลุ่มสหกรณ์ที่เกษตรกรเป็นสมาชิกอยู่ก็ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการจัดทำบัญชีเช่นเดียวกัน โดยจะเห็นได้จากการจัดอบรมผ่านการประชุมประจำปีหรือประชาสัมพันธ์ข่าวสารการอบรมเพื่อแนะนำให้สมาชิกสหกรณ์เข้าร่วมรับฟังด้วยความสมัครใจ โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและหนี้สิน รวมถึงส่งเสริมให้เกษตรกรรู้จักการนำสิ่งที่ได้จดบันทึกบัญชีเอาไว้มาปรับใช้และหาแนวทางในการวางแผนค่าใช้จ่ายเพื่อให้มีเงินเพียงพอสำหรับลงทุนซื้อวัตถุดิบในฤดูกาลทำเกษตรกรรมที่จะมาถึง อีกทั้งจะได้วางแผนการผลิตหรือเพาะปลูกให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของตลาด ไม่ก่อหนี้เพิ่มเติม และสามารถเลี้ยงดูตนเองได้อย่างยั่งยืน

สำหรับการให้ความรู้แก่เกษตรกรนั้น พบว่าเกษตรกรได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมผ่านทางผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำชุมชน ซึ่งนอกจากจะเป็นผู้เผยแพร่ข่าวสารแล้วยังเป็น Influencer ที่สามารถโน้มน้าวให้เกษตรกรเข้าร่วมกิจกรรมได้ รวมไปถึงสหกรณ์การเกษตรต่าง ๆ ที่พยายามผลักดันให้เกษตรกรสมาชิกเข้าร่วมโครงการส่งเสริมความรู้ เนื่องจากเล็งเห็นถึงประโยชน์ที่เกษตรกรจะได้รับหากมีการจัดทำบัญชี โดยสถานที่จัดอบรมจะเป็นสถานที่ราชการหรือที่สาธารณะซึ่งใกล้ชิดกับแหล่งชุมชน ทุกคนสามารถเข้าถึงได้และเดินทางสะดวก เช่น โรงเรียน ศาลากลาง สหกรณ์การเกษตร หรือวัด ซึ่งหน่วยงานต่าง ๆ ได้จัดเตรียมเจ้าหน้าที่ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการจัดทำบัญชีและความรู้ทางการเกษตรมาเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ โดยการให้ความรู้จะแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ 1) การบรรยายเชิงทฤษฎีเพื่อให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในหลักการของการ

จัดทำบัญชี รวมถึงการยกตัวอย่างวิธีการจัดทำอย่างง่ายเพื่อให้เกษตรกรสามารถนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับการทำเกษตรกรรมแต่ละประเภท และ 2) การอบรมเชิงปฏิบัติ (Workshop) ซึ่งเจ้าหน้าที่จะเตรียมเหตุการณ์หรือกรณีตัวอย่างที่ใกล้เคียงกับชีวิตจริงให้เกษตรกรทดลองบันทึกบัญชีด้วยตนเอง โดยนิยมจัดกิจกรรมในช่วงเช้าถึงเที่ยงและใช้ระยะเวลาในการจัดกิจกรรมประมาณ 2-3 ชั่วโมง

อย่างไรก็ดี เกษตรกรคิดว่าวิธีการให้ความรู้โดยฟังบรรยายจากเจ้าหน้าที่และการทดลองบันทึกบัญชีเป็นการสอนที่ขาดความน่าสนใจ เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นคนมีอายุ และคิดว่าตนเองไม่ควรที่จะต้องมาเรียนหนังสือ นอกจากนี้ระดับการอ่านออกเขียนได้ที่ไม่สูงนักและการขาดทักษะในการคำนวณก็เป็นปัจจัยหนึ่งส่งผลในการเรียนรู้ขาดประสิทธิภาพ รวมถึงเจ้าหน้าที่ที่ให้ความรู้จะต้องมีลักษณะที่น่าเชื่อถือ ให้คำปรึกษาได้ และสามารถอธิบายหลักการหรือทฤษฎีต่างๆ ให้เป็นภาษาที่เข้าใจง่าย โดยอาจใช้ภาษาถิ่นในการให้ความรู้หรือนำศิลปวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่มาประยุกต์ใช้ เช่น เล่าเรื่องโดยการขีดหนึ่งตะลุง เป็นต้น เพื่อให้เกษตรกรรู้สึกเป็นกันเองและมีความเชื่อมั่นที่จะนำหลักการดังกล่าวมาปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จ

แม้เกษตรกรส่วนใหญ่จะเคยเข้าร่วมอบรมและได้รับความรู้เรื่องการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายจากเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ แต่ก็พบว่ายังมีเกษตรกรบางรายที่ไม่เคยได้รับความรู้หรือไม่มีเจ้าหน้าที่เข้าไปให้ความรู้เลย เมื่อพิจารณาทำเลที่ตั้งของที่ดินทำกินประกอบกับเส้นทางคมนาคมสาธารณะแล้วพบว่า ที่ดินทำกินของเกษตรกรที่ไม่เคยได้รับความรู้มีระยะห่างจากศูนย์กลางและที่ตั้งหน่วยงานภาครัฐของอำเภอหรือตำบลค่อนข้างมาก และมีลักษณะเป็นที่ดินผืนใหญ่ ซึ่งบ้านเรือนของเกษตรกรแต่ละหลังตั้งอยู่ห่างไกลกันด้วยระยะทางที่สอดคล้องกับขนาดของที่ดิน อีกทั้งยังเดินทางไม่สะดวกเนื่องจากถนนยังเป็นดินลูกรัง ต้องเดินทางโดยรถมอเตอร์ไซด์ รถกระบะ หรือรถบรรทุก จากข้อจำกัดดังกล่าว อาจเป็นปัจจัยหนึ่งส่งผลให้เจ้าหน้าที่ไม่สามารถเข้าถึงเกษตรกรในพื้นที่ดังกล่าวได้

เกษตรกรมีข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการให้ความรู้เรื่องการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายว่า ควรเริ่มต้นจากการดึงดูดใจให้เกษตรกรเกิดความสนใจที่จะมาเข้าร่วมกิจกรรมด้วยตนเองตามความสมัครใจก่อน เพื่อไม่ให้รู้สึกถูกบังคับให้มาฟัง โดยเสนอแนะว่าควรเป็นกิจกรรมการให้ความรู้ด้านบัญชีควบคู่ไปกับความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ที่เกษตรกรได้รับประโยชน์และสามารถนำไปใช้ได้ทันที เช่น การให้ความรู้ควบคู่ไปกับกิจกรรมผลิตสบู่น้ำ ยาสระผม ซึ่งผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการอบรมดังกล่าวเกษตรกรสามารถนำกลับมาใช้ที่บ้านได้ อีกทั้งหากเกษตรกรนำความรู้ที่ได้มาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ โดยแปรรูปจากวัตถุดิบที่มีอยู่จากการทำเกษตรกรรม เช่น สบู่น้ำจากตะไคร้หอม ยาสระผมจากมะกรูด อาจนำมาใช้ภายในครัวเรือนเพื่อเป็นการประหยัดรายจ่ายหรืออาจนำไปขายเพื่อเป็นการหารายได้เสริมอีกทางหนึ่ง หรืออาจจูงใจเกษตรกรโดยการแจกของใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น กล่องยาสามัญประจำบ้าน เสื่อยัด แก้วที่นำมาเข้ารับการอบรม เป็นต้น

5.1.5 ข้อสังเกตเพิ่มเติมจากเกษตรกร

จากการสอบถามเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทำให้พบอีกวิธีที่สามารถช่วยให้เกษตรกรสามารถตระหนักถึงรายรับ รายจ่าย หรือเงินได้สุทธิจากการขายหรือซื้อผลิตผลจากการเกษตรและวัตถุดิบ ค่าแรงที่ใช้ในการทำเกษตรกรรมคือ เอกสารแสดงเงินได้และค่าใช้จ่ายที่ออกโดยหน่วยงานต่าง ๆ หรือบุคคลที่เกษตรกรทำธุรกรรมทางการเงิน การซื้อขายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร เช่น ใบแสดงรายรับจากการขายน้ำมันโคหัทด้วยค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหารเสริม ค่าบำรุงน้ำมัน ที่เกษตรกรได้รับเมื่อไปติดต่อกับสหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด (ในพระบรมราชูปถัมภ์) ใบแสดงรายการขายข้าวที่ได้รับจากโรงสี ใบเสร็จที่เกษตรกรออกให้กลุ่มพ่อค้าที่มารับซื้อผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร เป็นต้น ซึ่งสามารถช่วยให้เกษตรกรสามารถติดตามรายรับ-รายจ่ายที่เป็นรายการหลัก และมีมูลค่าสูงของตนได้ในระดับหนึ่ง โดยค้นพบอีกว่า ถึงแม้เกษตรกรบางรายจะไม่มีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายอย่างเป็นระบบและสม่ำเสมอ แต่ก็ใช้ประโยชน์จากเอกสารแสดงเงินได้และค่าใช้จ่ายดังกล่าวเป็นตัวตั้งต้นในการกำหนดแนวทางการใช้จ่ายที่ควรเกิดขึ้นในแต่ละเดือน ถือเป็นความช่วยเหลือในการบริหารจัดการเงินของเกษตรกรได้อีกทางหนึ่ง

5.2 แนวทางในการส่งเสริมให้เกษตรกรมีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายที่เหมาะสม (Policy recommendation)

เพื่อให้การส่งเสริมความรู้เรื่องจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายในกลุ่มเกษตรกรประสบความสำเร็จ เกษตรกรเข้าใจแนวทางการบันทึกบัญชี เล็งเห็นประโยชน์และความสำคัญของการจัดทำไปจนถึงการจัดทำบัญชีอย่างสม่ำเสมอ จากนั้นจึงนำผลลัพธ์ที่ได้มาต่อยอดเพื่อปรับปรุงรายการใช้จ่ายให้เพียงพอต่อการใช้สอย ไม่ก่อหนี้เกินตัว รวมทั้งสามารถบริหารจัดการเงินที่มีและวางแผนการเพื่อจัดสรรเงินลงทุนสำหรับทำเกษตรกรรมต่อไปได้อย่างยั่งยืน เกษตรกรควรได้รับความรู้ครบถ้วนทั้งวงจรรายการอย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มจากการส่งเสริมให้เกษตรกรรู้สึกเต็มใจที่จะเรียนรู้วิธีการบันทึกบัญชีด้วยตนเอง มาเข้ารับการอบรมด้วยความสมัครใจและได้แรงบันดาลใจเพื่อให้เกิดการจัดทำอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งหน่วยงานที่ต้องการส่งเสริมความรู้ต้องสนับสนุนให้เกษตรกรตั้งเป้าหมายการจัดทำที่สามารถจับต้องได้และเห็นผลในระยะเวลาไม่นานนัก เจ้าหน้าที่ควรกลับมาติดตามและสรุปผลการบันทึกเป็นครั้งคราว พร้อมกับการช่วยหาแนวทางที่จะทำให้เกษตรกรไปบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ เพื่อให้เกษตรกรเกิดการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ยังควรส่งเสริมให้เกิดการจัดทำในทุกครัวเรือน จะส่งผลให้เกิดอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมซึ่งก็คือเพื่อนเกษตรกรด้วยกัน และเมื่อเกษตรกรในชุมชนเดียวกันมีความรู้ ก็จะสามารถส่งผ่านความรู้และดูแลกันเองอย่างต่อเนื่องได้ต่อไป โดยมีรายละเอียดในแต่ละขั้นตอน ดังนี้

1. ส่งเสริมให้เกษตรกรมาเข้ารับการอบรมอย่างสมัครใจ

การชักชวนให้เกษตรกรมาเข้าร่วมอบรมด้วยความสมัครใจ ส่งผลให้เกษตรกรพร้อมที่จะเปิดใจรับฟังเนื้อหาความรู้จากเจ้าหน้าที่และมีทัศนคติที่ดีต่อการมาให้ความรู้ของเจ้าหน้าที่มากกว่าการถูกบังคับหรือถูกเกณฑ์ให้มาฟัง หากเกษตรกรมีท่าทีที่ไม่สนใจที่จะเข้ารับการอบรมหรือมีจำนวนผู้เข้าอบรมน้อย เนื่องจากมองว่าไกลตัวและเป็นเรื่องที่น่าเบื่อหน่าย หน่วยงานที่ให้ความรู้อาจจัดอบรมควบคู่ไปกับกิจกรรมที่สามารถนำไปต่อยอดเพื่อใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันของเกษตรกรได้ในทันที เช่น การจัดอบรมการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายควบคู่กับการสาธิตการทำยาสระผม สบู่ และน้ำยาล้างจานสำหรับใช้ในครัวเรือน ซึ่งผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการฝึกอบรมเกษตรกรสามารถนำไปใช้ต่อบ้าน เพื่อเป็นการลดรายจ่าย หรือนำผลผลิตทางการเกษตรของตนมาประยุกต์ใช้เพื่อหารายได้เสริม เช่น ยาสระผมจากมะกรูด ซึ่งถือว่าการเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรด้วย โดยเจ้าหน้าที่สามารถให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ประโยชน์ของการจัดทำ อธิบาย สอดแทรกไประหว่างการทำกิจกรรม เพื่อให้เกษตรกรสนใจที่จะรับฟังและกระตุ้นให้เกิดการนำไปปฏิบัติจริงมากขึ้น เนื่องจากมองเห็นความเป็นไปได้ของแนวทางการลดค่าใช้จ่ายและการเพิ่มรายได้ผ่านกิจกรรมที่หน่วยงานนำเสนอ

นอกจากนี้ หากมีกรณีตัวอย่างของผู้ที่นำผลลัพธ์จากการจัดทำบัญชีมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันจนประสบความสำเร็จ หน่วยงานควรนำมาเล่าให้เกษตรกรฟังเพื่อกระตุ้นให้เกิดแรงบันดาลใจ โดยหากสามารถเชิญผู้ที่ประสบความสำเร็จมาเป็นวิทยากรรับเชิญได้ก็จะทำให้เรื่องราวมีน้ำหนัก จับต้องได้ และน่าเชื่อถือมากขึ้น โดยอาจเน้นไปที่เรื่องการปลดหนี้ การมีเงินออมเพื่อซื้อสิ่งของจำเป็นต่าง ๆ สำหรับใช้ในครัวเรือนหรือภาคเกษตรกรรม การวางแผนเพื่อผ่อนชำระหนี้สินก้อนใหญ่ เช่น รถยนต์ เงินกู้ยืมสำหรับขยายพื้นที่ทำกิน เป็นต้น ซึ่งถือเป็นเรื่องใกล้ตัวของเกษตรกร โดยเป็นเรื่องที่ต้องใช้เงินก้อนและต้องอาศัยแนวทางการวางแผนทางการเงินที่ดีควบคู่กันไป

2. แนะนำวิธีการตั้งเป้าหมายที่เห็นผลในระยะสั้น

สาเหตุประการสำคัญที่ทำให้เกษตรกรมีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายอย่างสม่ำเสมอ นั่นคือ เกษตรกรได้วางเป้าหมายสำหรับการจัดบันทึกไว้อย่างชัดเจน เกษตรกรรับรู้ถึงประโยชน์ที่สามารถนำไปใช้ได้หลังจากการจัดทำ และตระหนักถึงข้อเสียหรือปัญหาที่จะเกิดขึ้น หากเกษตรกรเลิกจัดทำบัญชี ซึ่งหน่วยงานที่ให้ความรู้ต้องเน้นย้ำถึงความสำคัญของการตั้งเป้าหมาย และกระตุ้นให้เกษตรกรตั้งเป้าหมายของตนเองไว้ เพื่อไม่ให้เกษตรกรคิดว่าการจัดทำบัญชีเป็นเรื่องที่สูญเปล่า โดยอาจยกตัวอย่างเพื่อให้เกษตรกรเห็นภาพตาม เช่น ต้องการที่จะปลดหนี้รถกระบะ ต้องการที่จะออมเงินสำหรับนำไปเป็นค่าเทอมลูก ต้องการวางแผนผ่อนชำระอุปกรณ์การเกษตร ต้องการต่อเติมบ้าน ต้องการขยายสวนเพื่อเพิ่มรายได้ เป็นต้น เพื่อให้เกิดแรงผลักดันในการจัดทำบัญชีให้สำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยวิธีดังกล่าวประยุกต์มาจากบทความการจูงใจในการทำงาน

(2556, ออนไลน์) ว่า “เป้าหมาย (Goal) เป็นตัวกระตุ้นหรือแรงจูงใจให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมตามที่คาดหวังหรือที่ต้องการ เป็นแรงผลักดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรมออกมาอย่างมีทิศทางเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมาย” โดยเจ้าหน้าที่จะต้องนำเอาสิ่งเหล่านั้นมาสร้างเป็นแรงจูงใจ และชี้แนะแนวทางที่จะทำให้เกษตรกรบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

3. ติดตามและให้คำแนะนำกลุ่มเกษตรกรที่เคยได้รับความรู้อย่างใกล้ชิด

หน่วยงานควรติดตามพฤติกรรมกรจัดการทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของเกษตรกรหลังจากจัดกิจกรรมให้ความรู้ไปแล้ว อาจเว้นช่วงให้เกษตรกรได้ทดลองจัดทำด้วยตนเองประมาณ 2 อาทิตย์-1 เดือน โดยคอยให้คำปรึกษาและให้คำแนะนำกรณีเกษตรกรมีข้อซักถาม เพื่อให้การจัดทำมีความต่อเนื่อง ไม่ติดขัด และบรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ในตอนเริ่มจัดทำบัญชี โดยวิธีดังกล่าวประยุกต์มาจากงานวิจัยของสุพรรณิ ต้อนรับ (2551) เรื่อง “การทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ในจังหวัดเชียงใหม่” ว่า “ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการจัดทำบัญชีคือ เกษตรกรขาดความเข้าใจในการจัดทำบัญชีครัวเรือน รวมถึงขาดการช่วยเหลือแนะนำจากเจ้าหน้าที่เมื่อมีปัญหาในการจัดทำ”

4. ส่งเสริมให้เกิดแรงกดดันทางสังคมในการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย

ส่งเสริมให้คนในชุมชนทุกคนจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย เพื่อเป็นการสร้างแรงกดดันทางสังคม ช่วยให้เกษตรกรไม่รู้สึกแปลกแยก ไม่เขินอาย โดยมีสิ่งล่อใจ (Incentive) ให้จัดทำด้วยการแจกรางวัลหรือยกย่องชมเชยผู้ที่ทำอย่างสม่ำเสมอ โดยวิธีดังกล่าวประยุกต์มาจากทฤษฎีของ Aibert Bandura ว่า “พฤติกรรมมนุษย์ องค์กรประกอบภายในตัวมนุษย์ และสิ่งแวดล้อมต่างก็มีอิทธิพลต่อกันและกัน ในบางครั้งสิ่งแวดล้อมอาจจะมีส่วนในการทำให้เกิดพฤติกรรมได้มากกว่าองค์ประกอบภายในตัวบุคคล” อีกทั้งยังเป็นการช่วยสร้างค่านิยมในชุมชน ก่อให้เกิดการส่งผ่านความรู้ต่อไปยังลูกหลานและเพื่อนบ้านใกล้เคียง ส่งผลให้เกิดการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายอย่างยั่งยืนในชุมชน

5.3 ข้อจำกัดงานวิจัย

1. งานวิจัยนี้ เป็นการศึกษาพฤติกรรมและปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของเกษตรกร โดยใช้กลุ่มตัวอย่างในการทำวิจัยจำนวน 9 คนเท่านั้น จึงไม่สามารถนำข้อสรุปจากงานวิจัยครั้งนี้ไปตีความเป็นคนส่วนใหญ่ของสังคมได้

2. งานวิจัยนี้ เลือกศึกษาในกลุ่มเกษตรกรที่มีการประกอบเกษตรกรรมที่แตกต่างกันและอาศัยอยู่ในจังหวัดที่แตกต่างกัน จึงไม่สามารถนำผลการวิจัยไปอ้างอิงอย่างเจาะจงตามประเภทการประกอบเกษตรกรรมและจังหวัดได้

5.4 ประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัย

งานวิจัยนี้ สามารถทำให้องค์กรหรือหน่วยงานที่มีความสนใจในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรมีความรู้ในการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย รับรู้ถึงทัศนคติ พฤติกรรมการจัดทำ และปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการจัดทำบัญชีของเกษตรกร รวมถึงรับรู้เกี่ยวกับประสบการณ์ของเกษตรกรในการเข้าร่วมรับการอบรมจากหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งองค์กรหรือหน่วยงานสามารถนำผลการวิจัยนี้ไปประยุกต์และปรับปรุงแนวทางการจัดกิจกรรมให้เหมาะสมและตรงกับความต้องการของเกษตรกรได้ดียิ่งขึ้น

5.5 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในอนาคต

1. งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยใช้เครื่องมือวิจัยคือการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จึงควรมีการศึกษาหัวข้องานวิจัยนี้ในรูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) ต่อไป เพื่อที่จะทำให้เห็นภาพในรูปแบบของตัวเลขและเชิงสถิติมากยิ่งขึ้น

2. งานวิจัยนี้ เป็นการสรุปในภาพกว้างของการเกษตรกรที่มีประเภทการทำเกษตรกรรมที่แตกต่างกันและอาศัยอยู่ในจังหวัดที่แตกต่างกัน จึงควรมีการศึกษาที่เฉพาะเจาะจงมากขึ้น เช่น พฤติกรรมการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของเกษตรกรโคนม ในจังหวัดราชบุรี เพื่อให้เข้าใจถึงสภาพความเป็นอยู่ ค่านิยมในชุมชนที่เจาะจงมากขึ้น เนื่องจากอาจมีปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของเกษตรกรแตกต่างกันไป เพื่อที่จะได้แนวทางการส่งเสริมความรู้ที่เหมาะสมมากยิ่งขึ้น

3. งานวิจัยนี้ มุ่งเน้นไปที่กลุ่มตัวอย่างที่เป็นกลุ่มอาชีพเกษตรกรเท่านั้น ผลการวิจัยจึงยังไม่ครอบคลุมประชากรที่ประกอบประกอบอาชีพต่าง ๆ จึงควรมีการศึกษาเรื่องพฤติกรรมการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายในกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เพิ่มเติม เพื่อให้ได้ลักษณะของทัศนคติ พฤติกรรม และปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดทำบัญชีที่ครอบคลุมประชากรทั้งประเทศมากยิ่งขึ้น

รายการอ้างอิง

หนังสือ

- เฉลิมพล ต้นสกุล และ จีระศักดิ์ เจริญพันธ์. (2549). *พฤติกรรมสุขภาพ*. มหาสารคาม: คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เฉลิมพล ต้นสกุล. (2541). *พฤติกรรมศาสตร์สาธารณสุข*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ธานี หิรัญรัมย์, พลพฐ ปิยวรรณ, วรศักดิ์ ทูมมานนท์, ภาวิณี มะโนวรรณ, และ วศธร ชูติภิญโญ. (2559). *การบัญชีขั้นต้น*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประสาธ อิศรปรีดา. (2538). *สารัตถะจิตวิทยาการศึกษา*. กรุงเทพฯ: นำอักษรการพิมพ์.
- ลักขณา สรีวัฒน์. (2544). *จิตวิทยาในชีวิตประจำวัน*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สิทธิโชค วรรณสุนติกุล. (2529). *จิตวิทยาการจัดการพฤติกรรมมนุษย์*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อรุณี อย่างธารา, อรสา วีระประดิษฐ์, ณัฐพร เหล่าธรรมทัศน์ และ วิภาดา ตันติประภา. (2554). *การบัญชีการเงิน*. (พิมพ์ครั้งที่ 19). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อุทัย หิรัญโต. (2529). *สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

บทความ

- ภัทรา เรื่องสินภิญญา. (2555). บัญชีครัวเรือน เรื่องใกล้ตัวที่ถูกมองข้าม. *วารสารวิทยาการจัดการ และสารสนเทศศาสตร์*. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- รัฐนันท์ พงศ์วิริทธิ์ธร และ นิศรา จันท์เจริญสุข. (2556). การจัดทำบัญชีครัวเรือนแบบมีส่วนร่วม เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยพาร์อีสเทอร์น*, 7 (1).

วิทยานิพนธ์

- ถนอมพรรณ ดิษฐ์สันเทียะ. (2544). *ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดทำบัญชีของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตกรณีศึกษา กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในเขตตำบลสีมูม อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา. เครือข่ายความร่วมมือห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม. (การศึกษาปัญหาพิเศษปริญญาโทบริหารธุรกิจ)*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, คณะบริหารธุรกิจ.

- มยุรี กิม่วงสง. (2551). *ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรลูกค้ำธนาคารเพื่อการเกษตรกรรมและสหกรณ์การเกษตร สาขาบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, คณะเศรษฐศาสตร์.
- สุพรรณณี ต้อนรับ. (2551). *การทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรลูกค้ำธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ในจังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ไชยา ทองต้อย. (2555). *ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกร ในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีปทุม, คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี.
- สุภัทรรช ทวีจันทร์. (2556). *การบูรณาการบัญชีครัวเรือนเพื่อเสริมสร้างภูมิปัญญาทางบัญชีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาชุมชนบ้านกลาง ตำบลชะยูง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- อรทัย ดุษฎีคำเกิง. (2557). *ทัศนคติในการจัดทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรลูกค้ำธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ในเขตอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

เอกสารอื่น ๆ

- ณัฐนรี ฟั่นเรือนแก้ว, รัชฌู ใจคำ และ อัญญเรศ ชมสุวรรณค์. (2554). *กรณีศึกษาการทำบัญชีครัวเรือนชุมชนบ้านแม่โจ้*. (รายงานนักศึกษา). วิทยาลัยเทคโนโลยีพายัพและบริหารธุรกิจ.
- ณัฐภัทร คำสิงห์วงศ์ และสุภาภรณ์ พวงชมพู. (2558). *การวางแผนชำระหนี้ของเกษตรกรรายย่อยด้วยบัญชีครัวเรือนกรณีศึกษาลูกค้ำเกษตรกรธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร*. เครือข่ายบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ ครั้งที่ 15.
- ณัฐภัทร คำสิงห์วงศ์และสุภาภรณ์ พวงชมพู. (2558). *การวางแผนชำระหนี้ของเกษตรกรรายย่อยด้วยบัญชีครัวเรือนกรณีศึกษาลูกค้ำเกษตรกรธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร*. เครือข่ายบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ ครั้งที่ 15.
- สุภาวดี รัตนวิเศษ และ ปัทมาภรณ์ แลบัว. (2555). *โครงการคนรุ่นใหม่ใส่ใจบัญชีครัวเรือน*. (รายงานนักศึกษา). วิทยาลัยอาชีวศึกษานครราชสีมา.
- อารยา อิงไพบูลย์กิจ. (2559). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรจังหวัดสุรินทร์*. การประชุมวิชาการระดับชาติมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ ครั้งที่ 1. (RUSNC). .

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2551). *รายการวิทยุประเภทรายการสนทนา ตอน รณรงค์ทำบัญชีครัวเรือน ผ่านทางคลื่นเกษตรกร. (AM 1386 KHz)*. สืบค้นจาก

http://www.cad.go.th/main.php?filename=path70_2551

กิตติชัย นวลทอง. (2557). *คู่มือความรู้ทางการเงินฉบับสมบูรณ์. แผ่นดินทอง*. สืบค้นจาก

<http://www.pandinthong.com/knowledgebase-preview/372891791792>

ทิชากร สำราญชลารักษ์. (2555). *การบันทึกบัญชีรายรับ-รายจ่าย. แหล่งการเรียนรู้ครูทิชากร*. สืบค้น

จาก [https://sites.google.com/site/kruticha/bth-reiyn/ngan-thurkic/hnwy-thi-4-](https://sites.google.com/site/kruticha/bth-reiyn/ngan-thurkic/hnwy-thi-4-kin-xyu-xyang-chlad/kar-banthuk-baychi-rayrab-ray-cay)

[kin-xyu-xyang-chlad/kar-banthuk-baychi-rayrab-ray-cay](https://sites.google.com/site/kruticha/bth-reiyn/ngan-thurkic/hnwy-thi-4-kin-xyu-xyang-chlad/kar-banthuk-baychi-rayrab-ray-cay)

ธนาคารออมสิน. (2551). *คู่มือการจัดทำบัญชีกองทุนหมู่บ้านและชุมชน*. สืบค้นจาก

<https://surinvillagefund.wordpress.com/>

พฤติกรรมมนุษย์. (2556). สืบค้นจาก [http://www.novabizz.com/NovaAce/Behavior/](http://www.novabizz.com/NovaAce/Behavior/Change.htm)

[Change.htm](http://www.novabizz.com/NovaAce/Behavior/Change.htm)

วันเพ็ญ เพ็ญสมพงษ์. (2551). *สิ่งที่ได้เรียนรู้ การเรียนรู้*. สืบค้นจาก [https://www.gotoknow.org/](https://www.gotoknow.org/posts/166314)

[posts/166314](https://www.gotoknow.org/posts/166314)

Book

Tois, H.L., & Carroll, S.J. (1982). *Dictionary of Management*. . New York: John Wiley and Sons.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ประเด็นคำถามสำหรับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเกษตรกร

1. เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส สมาชิกในครอบครัว รายได้ต่อเดือน ประเภทของการประกอบเกษตรกรรม ขนาดที่ดินทำกิน ของเกษตรกรที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง
2. ในแต่วันมีกิจกรรมใดที่ต้องทำบ้าง และนอกเหนือจากกิจกรรมหลักแล้ว กลุ่มตัวอย่างมีความสนใจหรือกิจกรรมยามว่างอะไรบ้าง
3. กลุ่มตัวอย่างรู้จักวิธีการลงบัญชีรายรับ-รายจ่ายหรือไม่ ให้อธิบายหลักการของการลงบัญชีพอสังเขป และเมื่อบันทึกในแต่ละรอบเสร็จเรียบร้อยแล้ว ต้องทำอย่างไรต่อ
4. การจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายมีประโยชน์หรือไม่ ถ้ามีคืออะไร
5. ปัจจุบันกลุ่มตัวอย่างมีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายหรือไม่
 - 5.1 กลุ่มเป้าหมายมีการบันทึกบัญชี: ความถี่ในการจดบันทึกอย่างไร (รายวัน ราย 2-3 วัน รายอาทิตย์ เป็นต้น) และมีการทำอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอหรือไม่ ใครเป็นผู้จัดทำบ้าง (หัวหน้าครอบครัวทำคนเดียว สมาชิกในครอบครัวทุกคนช่วยกันทำ สมาชิกในครอบครัวต่างคนต่างทำ เป็นต้น) และสิ่งใดที่เป็นแรงจูงใจให้คิดอยากจัดทำบัญชี
 - 5.2 กลุ่มเป้าหมายเคยจดบันทึกบัญชีแต่ล้มเลิก: ความถี่ในการจดบันทึกอย่างไร (รายวัน ราย 2-3 วัน รายอาทิตย์ เป็นต้น) และมีการทำอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอหรือไม่ ใครเป็นผู้จัดทำบ้าง (หัวหน้าครอบครัวทำคนเดียว สมาชิกในครอบครัวทุกคนช่วยกันทำ สมาชิกในครอบครัวต่างคนต่างทำ เป็นต้น) สิ่งใดที่เป็นแรงจูงใจให้คิดอยากจัดทำบัญชี และทำไมถึงล้มเลิกการจดบันทึก
 - 5.3 กลุ่มเป้าหมายไม่เคยจดบันทึกบัญชี: อะไรคือปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้ไม่สามารถจดบันทึกบัญชีได้
6. กลุ่มเป้าหมายเคยได้รับการอบรมหรือเข้าร่วมโครงการของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมให้เกษตรกรจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย หรือไม่
 - 6.1 เคยเข้าร่วม: กลุ่มเป้าหมายเล่าเกี่ยวกับประสบการณ์เข้ารับการอบรมหรือเข้าร่วมโครงการ ความประทับใจคืออะไร และอะไรที่ควรปรับปรุง
 - 6.2 ไม่เคยเข้าร่วม: ข้ามไปข้อ 7
7. ความคาดหวังหรือข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ในการส่งเสริมให้เกษตรกรจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายคืออะไร อะไรคือปัญหาและอุปสรรคต่อการดำเนินงานระหว่างหน่วยงานและเกษตรกร

ภาคผนวก ข
บันทึกการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเกษตรกร

หมายเลข	ชื่อ-นามสกุล	อายุ (ปี)
1	นายประยุทธ บุญทา	65
2	นายวีระ ชำสุข	62
3	นางนันทฉัตร สระศรี	52
4	นายณรงค์ อินทโลหิต และนางสมพิศ อินทโลหิต	55 และ 50
5	นางน้ำเพชร แดงศรี	42
6	นายโชค แดงมงคล	50
7	นางนาตยา สารพัตร	59
8	นางมาลี พ่วงบุญมาก	76
9	นางเยาวรัตน์ ศรีทองอ่อน	51

หมายเลข 1 นายประยุทธ บุญทา อายุ 65 ปี จังหวัดราชบุรี อาชีพ เลี้ยงโคนม ระดับการศึกษา ม.ศ.5

- ทำอาชีพเลี้ยงโคนมมาประมาณ 30 ปีแล้ว ตอนแรกรับราชการอยู่กรุงเทพฯ แต่รู้สึกไม่ชอบความวุ่นวาย รถติด อากาศเสีย เลยตัดสินใจกลับมาเลี้ยงวัวที่บ้านเกิด เพราะที่บ้านมีที่ดินว่าง ๆ อยู่ ก็ซื้อวัวมาเลี้ยง กลับมาอยู่บ้านสบายกว่ากันเยอะ

- มีวัว 10 ตัว ดูแลและรีดนมเองทั้งหมด แต่จ้างรถมารับน้ำนมที่รีดแล้วไปส่งที่สหกรณ์โคนมหนองโพของในหลวง โดยสหกรณ์ฯ จะสรุปปริมาณน้ำนมที่ขายได้เป็นรายอาทิตย์ พร้อมกับออกใบเสร็จที่แสดงราคาที่ยังไม่ได้หักด้วยค่าอาหารเสริม ค่ายาบำรุงน้ำนมที่ซื้อจากสหกรณ์ฯ เนื่องจากได้ราคาที่เป็นธรรมและเบ็ดเสร็จในทีเดียว สหกรณ์ฯ เขาจะประกันราคาน้ำนมที่ได้มาตรฐานอยู่ลิตรละ 19.50 บาท แต่ถ้าหากมีปริมาณสารอาหารเยอะ ราคาจะสูงขึ้นเป็นลิตรละ 22.50 บาท (ข้อมูล ณ เดือนพฤศจิกายน 2559)

- รายรับหลักมาจากการขายน้ำนมวัว หากวัวตัวเมียที่ผสมพันธุ์แล้วออกลูกเป็นตัวผู้ ก็จะขายในราคาตัวละ 3,000 บาท แต่ถ้าเป็นตัวเมียก็เลี้ยงต่อ สามารถขายรกวัวได้อีกในราคากิโลกรัมละ 140-300 บาท โดยทองหนึ่งจะได้น่องวัวประมาณ 3-4 กิโลกรัม ขี้วัวก็ขายได้ มีคนมารับซื้อ ขายเป็นกระสอบ หน้าร้อนขายได้กระสอบละ 17 บาท ส่วนหน้าฝนจะขายได้กระสอบละ 24 บาท เพราะว่าหน้าฝนมันตากขี้วัวให้แห้งยากกว่า เลยได้ราคาดีกว่า

- รายจ่ายส่วนใหญ่มาจากค่าอาหารเสริม ค่ายาบำรุงน้ำมัน เพราะถ้าไม่ให้วัวกิน วัวก็จะให้น้ำมันน้อย น้ำมันไม่มีคุณภาพ ขายไม่ได้ราคา ค่าน้ำเชื้อที่ให้หมอมามาผสมและฉีดเข้าไปในวัวตัวเมียให้ แต่ไม่ได้ฉีดบ่อยเพราะว่าจะผสมได้อีกที่ต้องรอวัวตั้งท้องและคลอดอีก 9 เดือน ค่าอาหารวัวแต่ตนเองได้ปลูกหญ้าเอาไว้ บางทีก็ตัดให้วัวกิน
- ปกติจะเลี้ยงวัวทั้งวัน บางทีก็เฉพาะแค่ช่วงเช้า ถ้าวันไหนว่างๆ ก็มานั่งคุยกับเพื่อนฝูง ดูโทรทัศน์ เล่นหอยบ้างให้ชีวิตมีสีสัน
- การจัดทำบัญชีก็มีประโยชน์นะ แต่สำหรับตัวเองจดไปคงไม่ค่อยได้อะไร เพราะก็พอมีเงินใช้อยู่แล้ว
- เคยเรียนวิธีทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายมาบ้าง สหกรณ์ฯ เกณฑ์สมาชิกให้ไปอบรม เห็นว่าเป็นโครงการของพระเทพฯ ใช้เวลาอบรมทั้งวัน เจ้าหน้าที่ใช้วิธีบรรยาย พูดไปเรื่อย ๆ แล้วก็สอนให้ลงบัญชี ฝั่งซ้ายเป็นรายรับ ฝั่งขวาเป็นรายจ่าย อบรมที่สหกรณ์ฯ ไกลดี คนส่วนมากที่ไปฟังจะฟังเฉพาะช่วงเช้าก็เบื่อแล้ว ช่วงบ่ายคนกลับบ้านกันเกือบหมด
- ไม่เคยทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย เพราะรายจ่ายมีหลายรายการและเป็นรายการที่จุกจิก อย่างค่าขนมูล 5 บาท 10 บาท ก็ไม่ได้จด เพราะมันน้อย ประกอบกับส่วนใหญ่เป็นรายจ่ายที่แน่นอน อย่างค่ากับข้าว ก็รู้ว่ามือละ 100 บาท เลยไม่ต้องคำนวณมาก เพราะถ้าใช้เท่า ๆ เดิม ยังไงเงินมันก็เหลือเท่า ๆ เดิม
- ถึงแม้ไม่มีเงินเดือนประจำ แต่สหกรณ์ก็ออกไปเสร็จที่บอกว่ารายได้จากการขายน้ำมันหักรายจ่ายค่าอาหาร ค่ายาบำรุงเป็นประจำทุกอาทิตย์ ก็ใช้ใบเสร็จอันนั้นดูเอาว่ามีรายรับจริงเท่าไรแน่
- เวลาจ่ายเงินออกไป เราก็บวกเอาไว้ในใจว่าวันนี้ใช้ไปเท่าไรแล้ว พยายามใช้ในแต่ละวันไม่ให้เกินเงินที่มีอยู่
- รู้สึกว่าเป็นการยากที่จะให้เกษตรกรมาจดบัญชีรายรับ-รายจ่าย ทุกคนรู้ว่าดีมีประโยชน์แต่ไม่มีเวลาจะทำ ออกไปทำงานก็แต่เช้า บางทีก็กลับบ้านเหนื่อยก็อาบน้ำนอน พຽງนี้ก็ออกไปแต่เช้าอีก การทำเกษตรกรรมมันไม่มีวันหยุดเสาร์-อาทิตย์เหมือนชาวบ้านเขา เราทำงานทุกวัน
- การที่สถานที่รับซื้อผลผลิตของเกษตรกร อย่างสหกรณ์หรือพ่อค้า ออกใบเสร็จให้ชัดเจนก็ถือว่าเป็นการช่วยเกษตรกรให้รู้รายรับ-รายจ่ายหลัก ๆ ของตัวเองเหมือนกัน เวลาได้ใบเสร็จมาจากที่ต่าง ๆ ก็จะเก็บรวบรวมเอาไว้ แต่ไม่ก็ค่อยได้เอาออกมาดูเท่าไร เพราะก็รู้อยู่แล้วว่ามีรายจ่ายอะไรบ้าง เพราะมันก็เดิม ๆ เราก็ทำอะไรเหมือนเดิมทุกวัน

หมายเลข 2 นายวีระ ขำสุข อายุ 62 ปี จังหวัดราชบุรี อาชีพ เลี้ยงไก่ ระดับการศึกษา ป.4

- ทำอาชีพเลี้ยงไก่มาประมาณ 20 ปี โดยเลี้ยงไก่รอบบริเวณบ้าน ผสมกับการปลูกพืชผักสวนครัว เช่น น้ำเต้า กระเจี๊ยบ มะละกอ ผักชีฝรั่ง ตะไคร้ เลี้ยงเฉพาะไก่ไข่ ตนเองอยากเลี้ยงไก่ชนเพิ่มเติมด้วยแต่ยังไม่มีเวลาดูแลมากพอ เพราะทำกันแค่สองคนกับภรรยา ส่วนลูกรับราชการอยู่ในตัวเมืองราชบุรี เวะเวียนมาหาบ่อย ๆ แต่ไม่ได้มาช่วยเลี้ยง

- เลี้ยงเป็ดด้วยประมาณ 5-6 ตัว เก็บไข่ไว้กินเองภายในครอบครัว ไม่ได้ตั้งใจส่งขายจริงจัง บางทีกินไม่ทันก็เอาไปวางขายที่ตลาดหน้าวัดหนองรี ใบละ 5 บาท หรือบางครั้งก็ทำเป็นไข่เค็ม ดองน้ำเกลือไว้ในโหล แต่ไข่เค็มไม่ค่อยได้ขาย ส่วนใหญ่จะทำแจกเพื่อนบ้านญาติพี่น้อง หรือไม่ก็เอาไว้กินเอง

- ไก่ที่เลี้ยงมีประมาณ 150 ตัว โดยเลี้ยงในเล้าและในโรงเรือน แต่ก็ปล่อยให้ไก่ออกไปวิ่งในทุ่งด้วย พอดอนเย็นก็ต้อนเข้าเล้าเข้าโรงเรือน ตอนเช้ามาก็มาเก็บไข่ไก่ ให้อาหาร ปล่อยให้ไก่ออกไปในทุ่ง วนเวียนอยู่แบบนี้

- มีบ่อปลาอยู่บริเวณโรงเรือนเลี้ยงไก่ แต่มีจำนวนปลาดุกไม่เยอะ ไม่พอจะขายเลี้ยงเอาไว้กินในครัวเรือน ผักสวนครัวก็เหมือนกัน ไม่ได้เน้นขาย เน้นเอาไว้กินเองกับแจกมากกว่า ตอนนี้เวลาจะทำกับข้าวก็ไม่ค่อยได้ไปจ่ายตลาดแล้ว หาเก็บผักจากแถวรอบบ้านเนี่ยมาผัดมาต้ม แต่ก็จะมีไปซื้อเนื้อหมูมาเก็บไว้บ้าง

- รายรับหลักมาจากการขายไข่ไก่ โดยสามารถเก็บไข่ขายได้ทุกวัน ได้มากได้น้อยแล้วแต่วัน จะมีคนขับรถมาขอซื้อเป็นประจำเพราะเขารู้ว่าเรามีไข่ไก่ขาย แต่ถ้าวันไหนไม่มีหรือขายไม่หมด ก็จะเอาใส่ถาดไปขายที่ตลาด ไก่แต่ละรุ่นจะมีช่วงที่สามารถให้ไข่ได้ประมาณ 120-150 วัน พอไก่แก่ไม่สามารถออกไข่ให้ได้ ก็จะเอาไปขายเป็นรุ่น ๆ ขายแบบยกเล้าไปเลย ตกตัวละประมาณ 30-60 บาท มูลไก่บางทีก็กวาดขายเป็นกระสอบ ซึ่งมีคนมาขอซื้อถึงบ้าน เขาจะโทรมาสอบถามก่อนว่ามีขายไหม เราก็กวาดเตรียมไว้ รอเขาขับรถมารับไป

- รายจ่ายหลักจะมาจากค่าอาหารไก่ ต้องซื้อจากร้านขายอาหารสัตว์โดยเฉพาะ ไก่ถึงจะออกไข่ได้เยอะ ไข่ไก่จะนวนล ใบใหญ่ ดูน่ากินกว่า เอาไปขายก็จะได้ราคามากกว่า ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ มีไม่มาก มีค่าบุหรีบ้าง แต่บางทีลูกมาหากก็ซื้อมาฝาก ไม่ได้ซื้อเอง

- เคยไปเข้ารับการอบรมให้ความรู้เรื่องการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ซึ่งจัดโดย กศน. (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย) ผู้ใหญ่บ้านมาแนะนำให้ไป ฟัง เลยชวนกันไปทั้งละแวกบ้าน จัดอบรมตั้งแต่ 9 โมงเช้าถึงเที่ยงที่ศาลาวัดหนองรี วิทยากรจาก กศน. ก็มาบรรยาย และให้ลองทำดู มีสมุดรายรับ-รายจ่ายแจก พออบรมเสร็จ เห็นชาวบ้านวางทิ้งไว้บนโต๊ะหน้าวัดเลย ไม่ค่อยมีคนเอากลับมาใช้ต่อ

- หลังจากอบรมแล้วก็เข้าใจประโยชน์ของการทำบัญชีเพิ่มขึ้นนะ เข้าใจวิธีทำด้วย
- รู้ว่ารายรับไม่ค่อยแน่นอน แต่ไม่ได้มีการจัดทำบัญชี เพราะรู้ว่าต้องบริหารเงินอย่างไรให้พอใช้และเหลือเก็บเพื่อเอาไปซื้อวัตุดิบเพื่อใช้สำหรับการเลี้ยงไก่ต่อ เพราะค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในครัวเรือนมันซ้ำเติม เป็นค่าใช้จ่ายที่รู้อยู่แต่ใจว่าจะต้องจ่าย เกษตรกรรมมันทำเป็นวงจรรวนไปเรื่อย ๆ พอชินแล้วก็ไม่รู้จะจดไปเพื่ออะไร
- อีกสาเหตุหนึ่งที่ไม่จดบัญชีรายรับ-รายจ่ายคือจดไม่ไหว มันจุกจิกเกินไป เป็นค่าใช้จ่ายเต็ม ๆ เคยลองทำเป็นเรื่องเป็นราวตอนที่ไปเข้ารับการอบรม รายรับมีรายการเดียว รายจ่ายมีเป็นสิบ เห็นแล้วก็ท้อ ไม่จดเลยแล้วกัน เงินก็ใช้เท่าที่มีไป เพราะสามารถหมุนเงินได้ทันในแต่ละเดือน คิดว่าสามารถพึ่งพาเวลาต้องการเงินฉุกเฉินได้

หมายเลข 3 นางนันทฉัตร สระศรี อายุ 52 ปี จังหวัดราชบุรี อาชีพ เลี้ยงกบและเลี้ยงไก่ ระดับการศึกษา ป.4

- ทำอาชีพเลี้ยงกบมา 6 ปี แต่ไก่เลี้ยงมาเรื่อย ๆ ตั้งแต่ยังสาว ๆ อาชีพเดิมก่อนเลี้ยงกบคือแม่ค้าขายของในตลาด พอเริ่มหันมาเลี้ยงกบก็ไปขายน้อยลง แต่ก็มึ้นทำกับข้าว แกงถุง ไปขายที่ตลาดบ้าง
- ปัจจุบันมีไก่ประมาณ 30 ตัว เลี้ยงในเล้าที่มีหลังคาเตี้ย ๆ ไม่มีโรงเรือน เลี้ยงกบจำนวน 5 บ่อ โดยแยกเป็นบ่อเด็ก บ่อสำหรับผสมพันธุ์ และบ่อที่เตรียมขาย แต่ละบ่อจะมีโฟมลอยอยู่เพื่อให้กบขึ้นมาเกาะพักอาศัย ไม่อย่างนั้นกบจะอยู่แต่น้ำ โดยให้กบกินอาหารถุงสำเร็จรูปเดือนละประมาณ 3 ถัง และต้องซื้ออาหารกบถุงละ 20 กิโลกรัม ราคา 590 บาท ทุก ๆ 2 เดือน
- เคยขาดทุนมาก ๆ ตอนเริ่มเลี้ยงใหม่ ๆ เพราะกบเด็กเกิดภาวะช็อคน้ำ (กบเด็กเจอน้ำเย็นเฉียบพลัน ปรับตัวไม่ทันจนตายในที่สุด) หลังจากนั้นจึงทำหลังคาให้เฉพาะบ่อกบเด็ก เพื่อให้เกิดการช็อคน้ำอีก
- แบ่งกบเป็นหลาย ๆ บ่อตามขนาดตัว ถ้าไม่แบ่ง กบใหญ่จะรังแกกบเล็ก มันจะกัดกันตายทั้งคู่
- กบที่เอาไปขายได้จะประมาณ 3-4 ตัวต่อ 1 กิโลกรัม เคยเลี้ยงได้ตัวใหญ่ถึง 2 ตัวต่อ 1 กิโลกรัม กบที่เลี้ยงสามารถขายได้ 2 แบบคือ ขายสด ตกกิโลกรัมละ 100 บาท จะมีคนมารับซื้อถึงหน้าบ้าน ส่วนใหญ่จะเป็นร้านอาหารมาซื้อเอาไปทำกับข้าวขาย กับอีกแบบคือขายแบบแปรรูปแล้วเป็นแกงถุง ตกถุงละ 30 บาท เช่น ผัดเผ็ดกบ กบทอด บางครั้งก็เอามาเสียไปผัวย่างขายเลยก็มี ไม่ได้เอาไปสับแล้วผัดขาย

- ส่วนไข่ไก่ก็มีคนมาขอซื้อถึงบ้านเหมือนกบ เพราะเขารู้ว่ามีขาย เหมือนมาที่เดียวได้ ทั้งไข่และกบเอาไปทำกับข้าว ส่วนตัวไก่หากถึงเวลาที่จะเอามาแปรรูปขายเป็นแกงถุงที่ตลาด
- กิจกรรมในยามว่างหลังจากเลี้ยงกบคือการปลูกพืชผักสวนครัว นอกจากจะเป็นการออกกำลังแล้ว ยังทำให้มีผักกินตลอดปี ไม่ต้องเสียเวลาเดินไปซื้อที่ตลาด อย่างวันนี้จะทำแกงผักใส่ไก่ ก็แค่เดินเข้าไปในสวนแล้วตัดผักออกมา หรือบางทีอยากกินส้มตำก็เด็ดมะละกอหลังบ้านมาทำได้เลย นอกจากนี้ ยังใช้พืชผักดังกล่าวเป็นวัตถุดิบในการทำแกงถุงสำหรับขายด้วย
- เน้นปลูกผักบุงเยอะหน่อย เอาให้กบกินได้ ทำตามจากในทีวีเขาบอกว่าจะทำให้เนื้อกบแน่น ไม่คาว เลยลองปลูกดู เอาไปขายได้ แล้วก็เลี้ยงกบได้ด้วย
- รายรับหลักมาจากการขายกบสดและอาหารแปรรูปอย่างแกงถุง ส่วนรายจ่ายหลักก็มาจากค่าอาหารกบและอาหารไก่ แต่อาหารไก่บางทีก็ให้ข้าวที่เหลือหรือเศษอาหาร เพราะว่าเลี้ยงในปริมาณไม่เยอะ ไม่จำเป็นต้องซื้ออาหารถุงสำเร็จรูปก็ได้
- เคยลองทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายอยู่ประมาณ 3 เดือน เนื่องจากมีหน่วยงานของรัฐมาเปิดสอนแถวเขาชุมคง ผู้ใหญ่บ้านแนะนำให้ไปฟังหากใครสนใจ และตนเองเห็นว่าน่าจะมีประโยชน์ เลยลองไปฟังดู ใช้เวลาอบรมประมาณ 3 ชั่วโมงหลังเลิกงาน คือตั้งแต่ 5 โมงเย็นจนถึง 2 ทุ่ม มีอาหารเย็นแจกผู้ไปเข้าอบรมด้วย นอกจากนี้ยังสอนทำน้ำยาซักผ้า น้ำยาสระผมสำหรับไว้ใช้เองในครัวเรือน หรือใครจะทำขายก็ได้ โดยทำเสร็จจากการอบรมแล้วสามารถนำกลับบ้านมาผสมน้ำให้เจือจางใช้ได้หลายเดือน ชอบหลักสูตรนี้มาก เพราะรู้สึกว่ามีประโยชน์ที่ชัดเจน จับต้องได้
- ทางหน่วยงานที่มาอบรมเขาให้ทำการบ้านไปส่ง ก็ให้ทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายตามที่สอน ทำอยู่ประมาณ 3 เดือน ก็เจอว่าจริง ๆ รายจ่ายในครอบครัวเป็นรายการเดิม ๆ การจดบันทึกบัญชีไม่มีค่อยประโยชน์สำหรับเรา เพราะรู้อยู่แล้วว่ารายรับและรายจ่ายเป็นอย่างไร มันเป็นวงจร
- มันเหมือนกับจดเสร็จแล้วเราจะเอาไปทำอะไรต่อ เราจะไปวางแผนอะไรได้ ในเมื่อมันเป็นรายจ่ายที่ต้องจ่ายอยู่แล้ว
- ส่วนตัวคิดว่า การจดบัญชีรายรับ-รายจ่ายมีประโยชน์มาก แต่น่าจะเหมาะกับผู้ที่มียารายรับรายจ่ายหลายทาง และไม่แน่นอน
- คิดว่าการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายไม่ยาก แต่ความยากอยู่ที่ต้องทำอย่างสม่ำเสมอ และจำนวนรายการรายรับที่น้อยกว่ารายจ่าย ทำให้รู้สึกท้อไม่อยากจด และอีกสาเหตุหนึ่งที่จดบันทึกอย่างสม่ำเสมอไม่สำเร็จคือถ้าข้ามรายการรายการหนึ่งไปแล้ว หรือลืมบันทึก ก็จะทำให้ไม่อยากบันทึก รายการถัดไปแล้ว เพราะถือว่าบันทึกไปก็ไม่ครบอยู่ดี

- หากหน่วยงานต่าง ๆ จะมาสอนเรื่องการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ก็แนะนำว่าอยากให้มีโอกาสอื่นมาจูงใจด้วย เช่นที่ตนเคยไปอบรมและได้ความรู้เกี่ยวกับการทำน้ายาต่าง ๆ สำหรับใช้ในครัวเรือนมา น่าจะมีชาวบ้านอยากไปฟังมากกว่าการที่มายืนพูดเฉย ๆ มันไม่ค่อยน่าสนใจ

หมายเลข 4 นายณรงค์ อินทโลหิต อายุ 55 ปี ระดับการศึกษา ป.4 และนางสมพิศ อินทโลหิต อายุ 50 ปี จังหวัดอุทัยธานี อาชีพ ทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ระดับการศึกษา ป.6

- ทำนามาตลอดชีวิต ตั้งแต่เด็ก ๆ เลย น่าจะทำมาตั้งแต่อายุสิบกว่าขวบ เพราะเป็นที่นาที่ได้รับเป็นมรดกจากพ่อกับแม่ประมาณ 100 ไร่ โดยทำนาร่วมกับญาติที่อาศัยอยู่ละแวกบ้านเดียวกัน พ่อแต่งงานมีลูก 3 คน มีแรงงานเพิ่มขึ้น สามารถทำนาได้มากขึ้น ก็ไปเช่าที่นาข้าง ๆ เพิ่มอีก 50 ไร่

- ทำนาปีละ 2 ครั้ง ทั้งนาปีและนาปรัง โดยปลูกข้าวพันธุ์หอมปทุม มีระยะเวลาตั้งแต่ปลูกจนถึงเก็บเกี่ยวประมาณ 3 เดือนครึ่ง

- พื้นที่รอบบ้านมีบริเวณกว้างขวาง สามารถทำสวนผลไม้ได้ โดยตนได้ปลูกผักสวนครัว กล้วย มะม่วง ชมพู ฝรั่ง แต่มีจำนวนต้นไม่มาก เน้นเอาไว้รับประทานเฉพาะในครัวเรือน แต่กล้วยมีจำนวนต้นมากกว่าชนิดอื่น หากเหลือจากรับประทานก็สามารถเอาไปขายได้ มีแม่ค้ามารับซื้อถึงบ้าน

- เปิดและไถก็เลี้ยง ปล่อยให้หากินตามลานบ้าน บางครั้งก็เอาเศษอาหารให้กิน ไม่ได้เลี้ยงเพื่อเอาไว้ขายจริงจัง เน้นเก็บไข่มารับประทานเฉพาะในครัวเรือนมากกว่า ส่วนหลังบ้านจะเป็นบริเวณที่ขุดบ่อเลี้ยงปลา มีปลาหลายชนิด ทั้งปลาตะเพียน ปลาสวาย ปลาดุก ปลาช่อน ปลานี้ตั้งใจเลี้ยงเอาไว้ขาย จะมีแม่ค้ามารับซื้อคราวละมาก ๆ จะเรียกว่าขายส่งก็ได้ ปลาดุก ราคาจะอยู่ที่ กิโลกรัมละ 50-70 บาท แล้วแต่ช่วง ส่วนปลาช่อนขายได้ราคาดีที่สุด ช่วงไหนราคาดี ๆ สามารถขายได้ถึงกิโลกรัมละ 120 บาทเลยทีเดียว

- บางครั้งก็หาข้อมูลการเลี้ยงปลาจาก website บ้าง วันก่อนเห็นมีขายพันธุ์ปลาออนไลน์ใน Facebook ด้วย น่าสนใจดี เดียวนี้มีอินเทอร์เน็ตแล้วจะขายอะไรก็ได้

- รายรับหลักมาจากการทำนาและขายปลา โดยรายได้จากปลาไม่มากเท่าทำนาแต่ก็มีคนมาซื้อถึงบ้านบ่อย ๆ ทำให้เงินไม่ค่อยขาดมือ

- รายจ่ายส่วนใหญ่เป็นค่าใช้จ่ายสำหรับทำนา เช่น ค่าเมล็ดพันธุ์ข้าว ต้นซื้อเป็นกระสอบ ค่าจ้างเตรียมดินที่นาเพื่อปลูกข้าว ค่าน้ำมันรถปรับหน้าดิน รถหว่านข้าว รถหว่านปุ๋ย ค่ารถเกี่ยวข้าว ค่ายากำจัดศัตรูพืช ค่ารถบรรทุกข้าวไปโรงสี ค่าเช่าที่นา รู้สึกว่าค่าใช้จ่ายมันเยอะไปหมด ต้องจดเอาไว้ไม่งั้นจะลืม

- เวลาเอาเข้าไปเข้าโรงสี จะได้บิลที่บอกว่าตนเองขายข้าวได้เงินเท่าไรมา ก็เอาบิลอันนี้มาบันทึกเป็นรายรับ
- ไม่เคยเข้ารับการอบรมการจัดทำบัญชีครัวเรือนอย่างจริงจังจากหน่วยงานไหนมาก่อน แต่เคยเห็นสมุดบัญชีรายรับ-รายจ่าย และคิดว่าตนเองน่าจะพอทำได้และคิดว่าน่าจะจะมีประโยชน์น่าจะช่วยให้เห็นค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นได้
- ตอนนี้นำบัญชีรายรับ-รายจ่ายมาเรื่อย ๆ แต่ทำเฉพาะส่วนที่เป็นรายรับและรายจ่ายจากการทำนา เพราะอยากรู้ว่ากำไรหลังหักค่าใช้จ่ายไปแล้วมีอยู่เท่าไร เนื่องจากต้องนำกำไรส่วนนี้ไปหารแบ่งกันในหมู่ญาติ ถ้าไม่ทำเดี๋ยวไม่รู้ว่ามีเงินเท่าไร แบ่งกันไม่ถูก เดียวเขาหาว่าตนเองโกง ต้องมีหลักฐานบันทึกไว้ โดยรอบการบันทึกจะไม่ได้รายเดือน แต่บันทึกเป็นทุ่ง ๆ (แบ่งตามพื้นที่คันนา) อย่างข้าวทุ่งนี้เก็บขายได้ก็บันทึก ซึ่งการบันทึกจะไม่เหมือนคนอื่นเขา เพราะตนจะบันทึกรายจ่ายที่เกิดขึ้นทั้งหมดก่อน แล้วค่อยมาบันทึกรายรับทีหลัง เงินที่ได้ก็คือกำไร
- เวลาคำนวณเงินสรุปค่าใช้จ่ายจะใช้เครื่องคิดเลข สะดวกดี เลือกที่ตัวเลขใหญ่ ๆ เห็นชัด ๆ ตาไม่ค่อยดีแล้ว
- อีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ต้องจดบัญชีคือ รายจ่ายสำหรับการทำนาแต่ละครั้งมันเยอะ อยากรู้ว่าตนเองลงทุนไปเท่าไร จะได้วางแผนที่จะใช้เงินสำหรับเอาไปทำนาทุ่งอื่นได้ถูก
- แต่สำหรับรายรับ รายจ่ายที่เกิดจากการทำสวน ตนไม่จดบันทึกบัญชี เพราะค่าใช้จ่ายมันน้อย ต้นทุนไม่มาก มีแค่ค่าปุ๋ยคอกเท่านั้น เน้นกินเองในครัวเรือน
- เลี้ยงปลาก็เหมือนกัน มีคนมารับซื้อบ่อย เกือบทุกวัน ทำให้รายการที่ต้องจดมีเยอะ ไม่มีเวลาทำ เพราะการจะบันทึกแต่ละครั้งต้องใช้เวลา แต่มีค่าใช้จ่ายไม่มาก มีแค่ค่าอาหารปลาเท่านั้น จึงมีแต่รายรับ ไม่ค่อยมีรายจ่าย

หมายเลข 5 นางน้ำเพชร แดงศรี อายุ 42 ปี จังหวัดพิจิตร อาชีพทำนา ระดับการศึกษา ม.3

- ทำอาชีพทำนามา 20 ปี มีที่ดินสำหรับทำนาประมาณ 50 ไร่ ทำทั้งนาปรังและนาปี นอกจากนี้ยังทำสวนในบริเวณบ้าน โดยปลูกส้ม มะนาว และกล้วยไข่
- สำหรับนาปี จะปลูกข้าวพันธุ์หอมมะลิ เนื่องจากข้าวหอมมะลิจะปลูกได้เพียงปีละ 1 ครั้ง สามารถเก็บผลผลิตได้ไร่ละ 40 -50 ถัง ที่ต้องปลูกข้าวหอมมะลิเป็นนาปีเพราะว่าหากปลูกฤดูอื่นข้าวจะขึ้นเป็นต้น แต่ไม่ออกรวงข้าว
- หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวแล้วก็จะทำการพักดินเพื่อให้ดินกลับมามีสารอาหารอีกครั้ง ซึ่งน้ำในนาก็จะเริ่มน้อยและขด ก็จะหว่านเมล็ดถั่วเขียวลงในแปลงนาเพื่อปลูกถั่วถ่วง ส่วนหนึ่งก็กลบคลุกกับดิน อีกส่วนหนึ่งตากไปขายต่อ โดยมีพ่อค้ามารับซื้อที่บ้าน

- รายรับหลักมาจากการขายข้าว โดยขายข้าวได้เกวียนละ 6,200 บาทต่อเกวียน และสามารถเก็บข้าวได้ 8 เกวียนต่อ 10 ไร่ ตนเองมี 50 ไร่ ก็เก็บข้าวได้ประมาณ 40 เกวียนต่อการปลูกข้าว 1 ครั้ง
- รายจ่ายหลักจะเป็นค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการทำนา เช่น ค่าปุ๋ยยูเรียสำหรับเร่งให้ข้าวเติบโต 3 ลูกต่อ 10 ไร่ ลูกละ 500 บาท ยาค่าหนอน ปุ๋ยเร่งแป้ง 6 ลูก 650 บาท ค่าน้ำมันรถไถ ค่าน้ำมันวิดน้ำ ค่าจ้างรถเกี่ยว ไร่ละ 500 บาท ค่ารถรับจ้างนำข้าวไปโรงสีเกวียนละ 200 บาท ค่าจ้างหวานข้าว ไร่ละ 50 บาท ค่าจ้างแรงงานฉีดยาคุมหญ้า ไร่ละ 50 บาท
- เคยจัดทำบัญชีรับจ่ายเฉพาะที่นา ทำอยู่ประมาณ 2 เดือน มีเจ้าหน้าที่จาก ธ.ก.ส. มาให้ความรู้ ผู้ใหญ่บ้านเขาเรียกให้ไปฟัง มีความสนใจในการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายเนื่องจากได้ยินว่ามีประโยชน์และสามารถช่วยให้ควบคุมรายจ่ายได้ดีขึ้น หลังจากไปอบรม ธ.ก.ส. ก็ให้ทำการบ้านส่ง แต่พอบันทึกไประยะหนึ่งเจอว่ารายจ่ายมากกว่ารายรับ เลิกทำเลย เพราะกลัวว่าถ้าส่งการบ้าน ธ.ก.ส. ไป แล้ว ธ.ก.ส. เห็นว่ารายรับมีน้อยและบางเดือนเงินคงเหลือติดลบ จะไม่สามารถขอกู้เงินจาก ธ.ก.ส. ได้อีก
- คิดว่าการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายเป็นตัวช่วยของคนที่ต้องทำ เช่น คนเป็นหนี้ หรือคนที่อยากลดค่าใช้จ่าย จดเอาไว้ดูว่าจะลดอะไรได้บ้าง
- 2 เดือนที่ทำก็จดตลอดนะ จดทุกวันเลย แต่จดแล้วก็ไม่รู้ว่าจะเอาไปใช้ยังไงต่อ เห็นรายรับรายจ่ายแล้วยังไงต่อ ไม่รู้ว่าจะไปลดตรงไหนเพราะมันก็สำคัญหมด
- สวนผลไม่ไม่ได้จัดทำบัญชี เนื่องจากมีจำนวนไม่มาก ไม่ได้ดูแลละเอียด ปลูกตามมีตามเกิด ไม่ได้บำรุงหรือใส่ปุ๋ยอะไรเลย แต่ถ้าเกิดผลก็เอามากินในครัวเรือน เหลือกก็ส่งไปขายที่ตลาด
- คิดว่าอุปสรรคอื่นที่ทำให้ไม่สามารถจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายได้ตลอดรอดฝั่งคือรายละเอียดค่าใช้จ่ายมีเยอะ และต้องบันทึกรายการบ่อย ๆ เลยไม่อยากทำเพราะไม่สามารถจำรายจ่ายได้เพื่อมาลงบัญชีได้หมด
- รู้รายรับจากใบเสร็จการขายข้าวให้กับโรงสี ได้ใบเสร็จมาก็เก็บไว้ ไม่ได้ทิ้ง

หมายเลข 6 นายโชค แตงมงคล อายุ 50 ปี จังหวัดสุราษฎร์ธานี อาชีพทำสวนผลไม้ ระดับการศึกษา ม.ศ.5

- ทำสวนมาประมาณ 20 กว่าปี มีทุเรียนพันธุ์หมอนทอง สละ มังคุด เงาะโรงเรียน เงาะนี้ปลูกเยอะสุด สัก 60% ได้ รong มากี่ทุเรียน
- ที่ดินมีประมาณ 20 ไร่ แต่ไม่ได้ทำสวนผลไม้ทั้งหมด มีส่วนที่เป็นบริเวณบ้านกับปลูกผักสวนครัวด้วย เป็นที่ดินของน้ำ เรียนจบก็มาเริ่มปลูก เริ่มทำสวนเลย

- ไม่ได้จ้างแรงงาน ทำเองคนเดียวเลย มีภรรยาคอยช่วยหยิบจับนั่นนี่บ้าง ส่วนลูกสาวเรียนมหาวิทยาลัยอยู่ ที่ทำไหวเพราะแบ่งการทำสวนเป็นช่วง ๆ อย่างช่วงนี้แต่งกิ่ง ก็แต่งกิ่งทั้งสวน ช่วงหนึ่งใส่ปุ๋ย ก็ใส่ปุ๋ยทั้งสวนตามฤดูไป แต่ถ้าเป็นเรื่องรดน้ำก็ลงทุนวางระบบสปริงเกอร์ แค่เปิดน้ำก็รดได้หมดทั้งสวนเลย
- น้ำที่รดต้นไม้ไม่ต้องขุดบ่อบาดาลเอาไว้ใช้ แล้วใช้เครื่องสูบน้ำสูบน้ำจากบ่อบาดาลมารดต้นไม้
- ผลไม้ที่สวนจะออกปีละหน เพราะที่นี้เลี้ยงด้วยวิธีธรรมชาติ ไม่มีการไปบังคับหรือฝืนต้นไม้ ถ้าเป็นเงาะจะออกช่วง ก.ค. ทุเรียนกับมังคุดนี้ออกพร้อม ๆ กันคือช่วง ส.ค.- ก.ย. ที่เขาบอกให้กินมังคุดคั่วร้อนทุเรียนนะ ส่วนสละออกทั้งปี
- สละขายได้ทั้งปีก็จริงแต่ดูแลยาก ต้องบังคับมัน ต้องผสมพันธุ์ให้มัน ต้องมีความเชี่ยวชาญดูจังหวะการออกดอก ดูรูปร่างไข่มุกรุ่นใหม่ แล้วต้องไปซื้อเกษรมาผสมให้มันออกดอก ออกลูก แต่ก่อนต้องไปซื้อเกษรจากจันทบุรีเพราะว่าพันธุ์ดี อร่อย ขายได้ราคา แต่ต้องดูแลเยอะ ทำคนเดียวไม่ไหวเพราะมีผลไม้อื่นต้องดูแล เลยปล่อยให้มันเกิดตามธรรมชาติดีกว่า
- ทุเรียน เงาะ มังคุดจะขายได้ปีละหน พ่อค้าในตลาดมหานาคก็เอารถกระบะมารับซื้อที่ในสวน เราก็ตัดขายจากต้น ซึ่งก็โลกรั่มขายกันตรงนั้นเดี๋ยวนั้นเลย
- รายจ่ายส่วนใหญ่จะเป็นค่าปุ๋ยใส่ต้นไม้ ค่าน้ำมันเครื่องสูบน้ำ ค่ายาฆ่าแมลง แต่ไม่ค่อยได้ใส่เท่าไร อยากให้ผลไม้สะอาด เป็นธรรมชาติ
- เฉพาะเงาะจะได้ปีละ 100 เหวง เหวงหนึ่งก็ประมาณ 30 กิโลกรัม ทุเรียนประมาณ 500 ลูก ส่วนมังคุดกับสละจะเอาไปขายปลีกที่ตลาด เพราะปริมาณมันน้อย ไม่มีคนมารับซื้อถึงสวนเหมือนเงาะกับทุเรียน แต่จะขายได้ราคาดีกว่าเพราะเราไปขายเองถึงมือลูกค้าเลย ไม่โดนกดราคาจากคนที่มารับซื้อ
- รายได้รายวันจะมาจากการปลูกพืชผักสวนครัว แล้วให้ภรรยาไปขายที่ตลาด บางส่วนก็เอามาทำกินกันที่บ้าน หลัก ๆ เลยจะขายแตงกวา ผักบุ้ง แล้วก็เก็บพวกของป่าอย่างน้ำผึ้ง หน่อไม้ ไปขายที่ตลาดด้วย
- เวลาว่างตอนนี้ศึกษาวิธีเลี้ยงผึ้งโพรง อ่านจากในเว็บบ้าง ถามคนอื่นบ้าง เพราะคิดว่าในช่วงผลไม้ ออกดอก ผึ้งจะช่วยผสมเกษรและยังเก็บน้ำผึ้งขายได้อีก
- รู้จักการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายเพราะผู้ใหญ่บ้านบอกให้ไปฟัง จำไม่ได้ว่าหน่วยงานที่ไหนมาสอน สอนประมาณ 2 ชั่วโมงก็แจกสมุดบัญชีรายรับ-รายจ่ายให้เอากลับไปทำที่บ้าน ก็เลยเอามาให้ภรรยา ไม่รู้ว่าตอนนี้ภรรยาทำบัญชีหรือเปล่าแต่คิดว่าไม่ได้ทำ ไปฟังแล้วก็ได้

ความรู้ดี แต่เจ้าหน้าที่ที่มาพูดให้ฟังอายุเท่า ๆ ลูก เลยไม่ค่อยเชื่อฟังเขาเท่าไร คิดว่าไม่น่ามีประสบการณ์

- จดรายรับ-รายจ่ายที่เกี่ยวกับการทำสวนไว้ทั้งหมด จดมาตลอดเลยเพราะว่าต้องแบ่งกำไรจากการขายผลไม้นั้นให้เป็นเจ้าของที่ ก็แบ่งกันคนละครึ่ง ก็เหมือนเขาจ้างเราดูแลสวน ให้ยืมที่ดินเอาไว้ทำกิน เรามีอาชีพ เขาก็มีคนดูแลสวนดูแลที่ให้

- อย่าถามถึงว่าทำอย่างไรคนถึงจะจดเลย แค่ให้ไปฟังยังยาก น่าจะต้องเริ่มจากทำอย่างไรให้คนไปฟังมากกว่า ตนเองก็อายุเยอะจนเลยวัยที่จะไปเข้าเรียนหรือไปนั่งฟังอบรมเฉย ๆ แล้วเกษตรกรแถวนี้ก็โตมาด้วยกัน อายุก็แก่พอ ๆ กัน ก็น่าจะคิดเหมือนว่าไม่ยากไปนั่งฟัง

- อยากให้เจ้าหน้าที่พูดน้อย ๆ มีกิจกรรมเยอะ ๆ น่าจะน่าสนใจกว่า

- ชาวบ้านชอบของแจกนะ เห็นงานไหนมีอะไรแจก คนเยอะทุกที่เลย เรียกบ้านไหนก็ไป

หมายเลข 7 นางนาคยา สารพัตร อายุ 59 ปี จังหวัดกำแพงเพชร อาชีพทำสวน ระดับการศึกษาปริญญาตรี

- ทำสวนมา 22 ปี เป็นแม่บ้าน ส่วนสามีเป็นตำรวจ แต่สามีมีความฝันว่าอยากเป็นเกษตรกรจึงตัดสินใจหันกับสวนส้มที่รู้จัก ให้เขาช่วยสอนให้ตอนเริ่มต้น

- ตอนแรกทำแต่สวนส้มเขียวหวานก่อน มีพื้นที่ประมาณ 80 ไร่ ตอนหลังมาทำสวนมะละกอด้วย มีประมาณ 20 ไร่ เพราะมีคนยืมเงินไปแล้วเขาบอกไม่มีเงินใช้หนี้ เลยคืนมาเป็นสวนมะละกอแทน พื้นที่ไม่ติดกัน สวนมะละกอห่างออกไป 2 กิโลเมตร

- มีคนงานช่วยงานอยู่ 13-15 คน แล้วแต่ช่วงไหนหากคนงานได้หรืองานในสวนเยอะคนงานก็อาศัยอยู่ในสวน ก็ปลูกบ้านให้

- ปกติส้มจะเก็บได้ช่วงหน้าหนาว แต่ที่สวนเก็บส้มนอกฤดูก็ได้ด้วย เก็บส้มได้ปีละ 2-3 ครั้ง เพราะใช้วิธีหลอกส้ม ที่ชาวบ้านเขาเรียกกันว่าวิธีกักน้ำ ก็ไม่ให้น้ำมันและรดดูให้ใบส้มมันเขียว ธรรมชาติของส้มมีชีวิตรอดมันก็ต้องพยายามมีชีวิตรอดอยู่ ส้มมันก็พยายามผลัดใบทิ้งเพื่อลดการคายน้ำ แล้วพอได้น้ำก็แตกยอดใหม่ ซึ่งยอดใหม่จะมาพร้อมดอกและผล ก็เก็บผลช่วงนอกฤดูกลาไปขาย ได้ราคาดีกว่า แต่วิธีกักน้ำก็ต้องใช้ต้นทุนและความชำนาญสูงเหมือนกัน

- ทำสวนนี้มันยากตรงที่มันไกล ทางเข้าเป็นดินแดง ถนนใช้ร่วมกับวัว เป็ด ไก่ ปัญหาอีกเรื่องคือการส่งน้ำ นี่อาศัยอยู่ข้างคลองส่งน้ำยังมีปัญหาเลย ตอนน้ำเยอะ น้ำท่วม ก็ให้อดทนท่วมไป จะปล่อยน้ำเข้ากรุงเทพไม่ได้ ปลูกอะไรก็ไม่ได้ พอน้ำแล้ง ก็บอกอย่าเพิ่งใช้น้ำ เพราะน้ำไม่พอ

- ส้มขายได้กิโลละ 5 บาท-50 บาท แล้วแต่ช่วงและราคาตลาด ส่วนใหญ่จะขายส่งอยู่ 2 ที่ คือที่ตลาดไทกับตลาดสี่มุมเมือง พ่อค้าแผงส้มที่ตลาดมารับที่สวนเลย มีเจ้าประจำอยู่เจ้าสองเจ้านอกนั้นเป็นพ่อค้าชาจร
- ส้มจะขายดีช่วงวันพระจีน พวกตรุษจีน ไหว้เจ้า จะขายได้กิโลกรัมละแพง ๆ 40-50 บาท แต่ถ้าช่วงไหนส้มล้นตลาดก็จะขายได้แค่กิโลกรัมละ 5-10 บาท
- เฉลี่ยแล้วขายได้อยู่ที่ประมาณ 5 แสนกิโลกรัมต่อปี อันนี้เป็นรายรับอย่างเดียว ยังไม่ได้หักค่าใช้จ่าย
- มะละกอเพิ่งเริ่มปลูก ยังไม่ให้ผล หาพ่อค้าจากการถามสวนข้าง ๆ ว่าขายใคร ก็ติดต่อพ่อค้าให้เอารถมารับที่สวน ไม่ก็ถามจากคนขายปุ๋ย เขาก็มีคอนเนคชันกันอยู่บ้าง
- ปลูกพืชผักสวนครัวกินเองด้วยบางอย่าง มีพริก กะเพรา กระเจี๊ยบแดง โดยเฉพาะใบกระเจี๊ยบเอามาทำเป็นต้มเปรี้ยว อร่อยมาก
- ไปซื้อพันธุ์ปลานิล ปลาสวยที่เขาขายใส่ถุงมาปล่อยในท้องร่อง แล้วปล่อยให้กินพวกเศษใบไม้ ตะใคร่ ผลส้มที่หล่นลงไปในน้ำ ไม่ได้ให้อาหารเม็ดเลย ปลาก็เติบโตได้ดีนะ ปลาพวกนี้ไม่ได้ขาย เลี้ยงไว้เป็นอาหารให้คนงานในสวน
- หาราคาพันธุ์ปลาจากอินเทอร์เน็ตด้วย แต่ไม่ได้คิดว่าจะซื้อออนไลน์ เพียงแต่หาเพื่อเทียบกับราคาในตลาด จะได้รู้ว่าพ่อค้าขายแพงหรือเปล่า
- รายรับหลักมาจากการขายส้มอย่างเดียวเพราะว่ามะละกอยังไม่ได้ขาย จะขายได้ปีนี้
- รายจ่ายหลัก ๆ เลยมาจากค่าปุ๋ย ตกหลักล้านต่อปี อย่างอื่นก็มีค่ายาฆ่าแมลง ค่าอาหารเสริมส้ม มีทั้งแบบโรย ทั้งแบบฉีดเป็นฝอย มีค่าแรงงานเป็นรายวัน วันละ 200-300 กว่าบาท แล้วแต่ฝีมือกับคนงานคนไหนอยู่นานไม่นาน ค่าน้ำมันที่สูบน้ำ ส้มเป็นผลไม้ที่ลงทุนเยอะ แต่ก็ได้กำไรเยอะ
- บางครั้งคนที่ตลาดก็ฮั้วกัน รับซื้อราคาต่ำ ๆ ต้องสร้างสัมพันธ์เอาไว้ดี ๆ ไม่อย่างนั้นจะโดนกดราคา
- บางที่ส้มป่วย ต้นทรุดโทรมก็เอายาแก้อักเสบคนฉีดเข้าไป เอาสว่านเจาะต้นส้มก่อนแล้วก็ฉีดยาเข้าไป วันสองวันส้มก็หายดี รักษาตามอาการไป
- ถ้าต้นไหนลูกตกเกินไป ก็ต้องริดลูกที่ไม่สมบูรณ์ออก เพื่อไม่ให้มันหนักต้น ปุ๋ยยาก็จะไม่ถึง ทำให้ได้ส้มลูกเล็กหรือส้มคั้น ไม่ใช่ลูกใหญ่อย่างส้มไห้ว
- การจ่ายเงินให้พ่อค้ามีสองแบบ ผากไปกับรถที่มารับก็มี ไม่ก็โอนเงินให้ ขึ้นอยู่กับความสนิทและไว้ใจ

- ทำบัญชีเฉพาะสวนส้ม จดทุกครั้งที่เงินเข้าและเงินออก บันทึกทันที เพราะกลัวลืม แล้วมาสรุปยอดทุกวัน จากบิลที่เขียนให้พ่อค้า
- ตอนพ่อค้ามารับซื้อก็จะเขียนบิลแล้วก็ทำสำเนาเอาไว้ด้วย กลางคืนเอาบิลสำเนามา ดู คิดเงิน นับเงิน แล้วรวบรวมว่าวันนี้ขายส้มเบอร์อะไร ขายให้ใครไปเท่าไร
- ทำบัญชีตลอดเพราะอยากรู้ว่าปีนี้ขายได้เท่าไร จะได้ว่ารู้ราคาในแต่ละช่วงเวลา ว่าช่วงเวลาไหนราคาดี เอาไว้คำนวณว่าจัดการตารางการปลูกต้นส้มยังไง จดแล้วก็เอามาดูว่าขายแต่ละเบอร์ได้เท่าไร ถ้าช่วงนั้นขายได้แต่เบอร์เล็กก็ต้องมาดูว่าอะไรที่ทำให้ส้มเบอร์เล็กลง ดูว่าต้องทำอะไร ต่อ ปลูกใหม่ไหมหรือต้องเพิ่มปุ๋ย
- ตอนที่ขายส้มต้องพยายามขายให้เร็ว พ่อค้าแต่ละคนให้ราคาแต่ละเบอร์ไม่เท่ากัน บางเจ้าให้ราคาเบอร์ 000 แพงมาก แต่เบอร์เล็กให้ราคาต่ำมาก อย่างที่บ้านเป็นเบอร์ 0 กับ 1 เยอะ ก็ดูว่าพ่อค้าคนไหนให้ราคาดีที่สุด แล้วแบ่งส้มให้พ่อค้าที่ให้เบอร์นั้น ๆ ราคาดีที่สุด เพราะสวนมันใหญ่ เราขายส้มปริมาณมาก ความแตกต่างของราคามีผลต่อรายได้ เงินหายไปทีก็เยอะเหมือนกัน เลยต้องจดเอาไว้
- ก่อนจะขายส้มต้องเอาส้มไปคัดเบอร์ก่อน ส้มจะมีเบอร์ 6 เบอร์คือ 000 00 0 1 2 3 เบอร์ 000 จะแพงที่สุด ตอนนี้ (ต้น พ.ย. 59) ขายได้โลละประมาณ 25 บาท ต้องเอาส้มไปคัดเบอร์ที่โรงคัดส้ม
- ส้มเขียวหวานไม่ต้อง wax ให้เปลือกมัน เพราะ wax แล้วมันจะเน่า หายใจไม่ออก ไม่เหมือนส้มสายน้ำผึ้ง
- หัวหน้าคนงานจะจดบันทึกการทำงานเอาไว้ด้วย เช่น การใส่ปุ๋ย การให้ยา เพื่อดูว่าให้ผลอะไรกับส้ม เราก็มาเทียบกับรายจ่าย ว่าคุ้มค่ากับเงินที่ลงทุนไปหรือเปล่า เพื่อคำนวณหาช่วงเวลาในการฉีดยา ใส่ปุ๋ย กักน้ำที่ทำให้ส้มออกผลมากที่สุดและได้คุณภาพ ลูกใหญ่
- ไม่เคยมีใครชวนให้ไปอบรม คิดว่าเจ้าหน้าที่คงเข้าไม่ถึง เพราะมันไม่ใช่อำเภอใหญ่ แต่ละสวนก็ห่างกัน ทางเข้ายังเป็นดินแดงอยู่เลย นั่งหลังกระบะที่ฝุ่นตลบ อีกรายคือรวบรวมคนลำบาก แต่ละบ้านก็ไกลกันเหลือเกิน ผู้ใหญ่บ้านก็คงไม่คิดว่าจำเป็น เลยไม่ได้ไปติดต่อเจ้าหน้าที่ให้มาอบรม

หมายเลข 8 นางมาลี พ่วงบุญมาก อายุ 76 ปี จังหวัดสมุทรสาคร อาชีพทำนาเกลือ ระดับการศึกษา ป.4

- ทำนาเกลือมาตลอดชีวิต ทำตั้งแต่รุ่นพ่อรุ่นแม่แล้ว เป็นเกลือสมุทรที่มีไอโอดีน ไม่ใช่เกลือรุ (เกลือสินเธาว์) เราต้องสูบน้ำทะเลเข้านาก่อน

- ที่ดินได้รับตกทอดมาจากพ่อ แต่มีชื่อเพิ่มเองบ้าง กู้ ธ.ก.ส. มาซื้อ ตอนนี้มีที่สำหรับทำนาเกลือรวม ๆ แล้วประมาณ 200 ไร่ แต่ไม่ได้ยู่ติดกันหมดทั้ง 200 ไร่นะ กระจายอยู่หลาย ๆ ตำบลในสมุทรสาคร มีบางกระเจ้า บ้านบ่อ บางโหนด ทีละ ประมาณ 70-80 ไร่
- เดิมสามีทำอาชีพค้าขาย แต่สามีเสียไป 8 ปีแล้ว ตอนนี้มีลูกชายช่วยดูนาเกลืออยู่ 1 คน นอกนั้นลูกอีก 4 คนไปทำงานเป็นข้าราชการ เป็นพนักงานเงินเดือนกันหมด
- ลูกชายไม่ได้ทำเอง แต่เป็นคนคุม เราก็จ้างแรงงานมาทำเป็นรายปี กับรายครั้งที่ต้องการเก็บเกลือหรือขนเกลือเข้ายุ้ง
- พื้นที่ที่เห็นกว้าง ๆ นี้ไม่ได้ตากเกลือได้หมดนะ เพราะการที่เกลือมันจะตกผลึกได้น้ำต้องเค็มมากเลยต้องพักน้ำไว้ตามบ่อก่อน อย่างแรกเลยคือต้องสูบน้ำเข้าไปที่บ่อแรกหรือว่าวัง ที่วังนี้เลี้ยงปลาหรือกุ้งได้ ไม่ต้องให้อาหาร ใช้วิธีเปลี่ยนน้ำเอา ปลาหรือกุ้งมันก็กินสารอาหารที่อยู่ในน้ำทะเล มันก็โตเอง เลี้ยงแบบวิธีบ้าน ๆ ธรรมชาติ ไม่ได้ให้อาหารสำเร็จรูปเลย น้ำทะเลที่วังจะอ่อนหรือเค็มน้อย ประมาณ 28 ดีกรี
- ถัดจากวังก็จะถ่ายน้ำจากวังเข้านาเชื้อ แล้วก็นาปลง ตากให้น้ำมันเค็มขึ้นเรื่อย ๆ แล้วพอน้ำมันถึง 8 ดีกรีก็นำน้ำเข้านาตาก ตากเสร็จก็เก็บเกลือที่ตกผลึก เก็บเกลือแล้วก็สูบน้ำเข้าวังใหม่ แล้วก็ถ่ายน้ำเข้านาเชื้อ นาปลง นาดากเวียนไปเรื่อย ๆ ใช้ระยะเวลาตากเกลือให้กลายเป็นเม็ดประมาณ 20 วัน
- จะทำนาเกลือได้เฉพาะช่วงที่ฝนไม่ตก ส่วนมากจะเริ่มตั้งแต่ พ.ย. ไปจนถึง พ.ค. ก็หยุด เพราะฝนเริ่มตกแล้ว แต่ถ้าไม่ตกก็ทำได้อีก ทำจนฝนตกแล้วค่อยเลิก แต่ก่อนจะเอาน้ำเข้านาต้องเตรียมดิน เตรียมท้องนา ก่อน ต้องอัดพื้นนาให้แน่น ปรับร่องน้ำทะเลด้วย เพราะทำไปปีหนึ่งร่องน้ำมันจะตื้น
- เวลาขายเกลือจะขายเป็นเกวียน เคยขายได้ต่ำสุด 500 บาทต่อเกวียน สูงสุดก็ประมาณ 3,800 บาทต่อเกวียน ราคาจะขึ้นลงตามความต้องการเกลือ หรือมีฝนตกหรือเปล่าน้ำท่วมนาหรือเปล่า เพราะถ้าฝนตกบ่อย เกลือไม่แห้ง ถ้าเรามีเกลือขาย ก็จะขายได้ราคาแพง อย่างปีที่แล้วขายได้เกวียนละ 3,000 กว่าบาทเพราะนาอื่นเกลือหมดแล้ว ฝนตกเยอะด้วย แต่นาเรายังมีเหลือ เราเลยขายได้ราคาสูง
- ถ้าเป็นเวลาปกติก็จะขายได้เฉลี่ยเกวียนละ 1,300 บาท แต่ปกติจะขายยกยู่ ยู่หนึ่งก็จะมีประมาณ 200-300 เกวียน แล้วแต่จะเก็บ
- รายได้หลักมาจากการขายเกลือ ปีหนึ่งจะขายได้ประมาณ 400-500 เกวียน มีคนมารับซื้อถึงบ้าน เป็นพ่อค้าคนกลางที่เอาเกลือไปขายปลี๊กต่อ กู้กับปลาที่เลี้ยงในวังก็ขายได้ แต่ส่วนมากจะเอาให้คนงานไปขายเป็นค่าจ้างอีกทางของเขา ช่วยเขาด้วย อีกอย่างคือขายซีแดด ตอนเราเตรียม

ดินมันมีพวกสาหร่ายหรือซากน้ำเกลือตั้งแต่ทำนาคราวที่แล้วติดดินอยู่ เราก็ขูดขาย ชาวสวนส้ม ส้มโอ แม่กลองก็เอารถมาซื้อเพราะมันช่วยทำให้ส้มหวาน เราก็ขูดใส่กระสอบเตรียมไว้ขาย ส้มที่หวาน ๆ มันก็หวานเพราะชี้แดดนะ เขาไม่ได้ไปแช่สารอะไร

- รายจ่ายเยอะมาก จ่ายทุกขั้นตอนของการทำนาเกลือเลยเพราะที่บ้านไม่มีแรงงานทำ ต้องจ้างเขาทำ ส่วนใหญ่จะเป็นค่าแรงนายนา ที่เอาคอยดูเอาน้ำเข้านาให้ คอยถ่ายน้ำเวียนน้ำจากแต่ละบ่อ คนนี้จ้างเขาเป็นปี ปีละ 15,000 บาท พอขายเกลือได้ ก็ต้องจ่ายให้เขา 10% ของเกลือที่ขายได้อีก และถ้าหลัง พ.ค. ยังทำนาต่อไปได้ ขายเกลือได้เท่าไรก็ต้องแบ่งให้เขา 50% แต่ถ้าไม่ใช่ฤดูทำนา ก็ให้เขายืมวังเลี้ยงกุ้งเลี้ยงปลาไปขาย อันนี้รายได้เป็นของเขาเต็ม ๆ

- มาจ่ายอีกทีตอนเก็บเกี่ยวเกลือ หรือเรียกว่าลื้อ อันนี้ต้องทำเป็นต้องขูดเกลือเป็น ไม่นั่งติดขี้ดินมาด้วย ขายไม่ได้ราคา ตรงนี้ต้องจ้างเลยเพราะว่าทำเองไม่ไหว ค่าลื้อเขาคิดเป็นบ่อ บ่อละ 1,500 บาท ลื้อเสร็จก็มีค่าขนเกลือเข้ายุ้งอีก ยังไม่รวมค่าน้ำมันเครื่องสูบน้ำเข้านา อุปกรณ์ทำนา ค่ากระดานสำหรับปูให้คนงานเดินเข้าไปกวาดเกลือในนา อันนี้ใช้ได้แค่ 2-3 ปีก็หมดอายุ

- จัดบัญชีมาตลอดเลยตั้งแต่ทำนาเกลือ ตั้งแต่สมัยรุ่นพ่อมาแล้วเลย เพราะถ้าไม่จดเดี๋ยววง เพราะมีนาหลายที่ ไม่อย่างนั้นจะไม่ว่ารู้ว่านาไหนขายได้เท่าไรกันแน่ ในสมุดจดจะมีช่องรายรับ ค่าใช้จ่ายลูกน้อง แล้วก็รายจ่าย

- รู้วิธีจัดทำบัญชีอย่างง่าย จดแบบเราและคนในครอบครัวเข้าใจ

- ค่าใช้จ่ายลูกน้องจะเป็นอะไรก็ตามที่ลูกน้องทำนาไปแล้วมาเบิก เช่น ค่าน้ำมันเครื่องสูบน้ำ ค่าข้าว ค่า M150 ยังมาเบิกเลย

- พกสมุดบันทึกบัญชีติดตัวไว้ตลอดเวลา ได้เงินมาจดเลย จ่ายเงินไปก็จดเลย ไม่รอเดี๋ยวลืม

- จะมาสรุปยอดในสมุดบันทึกทำ 3 หนต่อปี ครั้งแรกเมื่อขายเกลือได้ ว่าขายได้ที่เกี่ยว เกี่ยวนละเท่าไร จดละเอียดเลย ต่อมาก็ตอนเคลียร์ค่าใช้จ่ายกับลูกน้อง สุดท้ายก็ทำอีกทีตอนสิ้นปี สรุปดูภาพรวมรายปีไปเลย บางทีก็ทำเองบางทีก็ใช้ลูกให้บอกเลขให้

- จดบันทึกเพราะอยากรู้รายรับ-รายจ่าย ตอนเคลียร์ค่าใช้จ่ายกับลูกน้องจะได้ไม่งคิดเสมอว่าถ้าเราพลาด ลูกน้องได้ เราขาดทุน เพราะกำไรจากการทำนาเกลือมีไม่มาก ต้องจดให้ละเอียดมากที่สุด เวลาแบ่งกำไรกันจะได้ง่ายด้วย

- อีกเหตุผลที่จดคือจะได้รู้ด้วยว่าเกลือที่เหลือในยุ้งมีประมาณเท่าไร เชคสตอคไปในตัว รู้ว่าปีนี้ได้ขายได้เท่าไร ก็เกี่ยว เอาไว้คาดการณ์เทรนด์ราคาเกลือ สมัยก่อนสามเือนเอาข้อมูลพวกนี้มาคาดการณ์ได้แม่นยำมาก ดูคู่กับฟ้าฝน บางทีก็ไปคุยตามสภากาแฟว่าใครเป็นอย่างไร ขายได้เท่าไร

บางทีก็ขับรถไปดูจังหวัดอื่นเขาทำนาเกลือเป็นอย่างไรบ้าง แล้วเอามาคิดว่าปีหน้าจะต้องทำนาเพิ่มขึ้น หรือลดลงเท่าไร แต่ตอนนี้ก็ทำเอง ผิดบ้างถูกบ้าง แต่ก็ยังจดมาเรื่อย ๆ

- สหกรณ์นาเกลือเคยมีเจ้าหน้าที่มาสอนตอนเรียกไปประชุมสมาชิกสหกรณ์ เอาสมุดบัญชีมาเลย มาสอนว่าลงอย่างไร แต่พอกลับบ้านเราก็กงตามแบบของเรา ลงง่าย ๆ เพราะคิดว่ามีบางคนที่ไปฟังแล้วไม่เข้าใจ เลยจดแบบที่เราเคยจดดีกว่า

- เจ้าหน้าที่เขาสอนให้รู้จักประโยชน์ สอนวิธีทำ แต่มันซับซ้อน ดูยากเพราะเขาสอนตามหลักการ มีให้ลองทำด้วย แต่ยาก ซ่องเยอะเยอะไปหมด จดแบบเราเข้าใจมากกว่า

- เจ้าหน้าที่สหกรณ์น่าจะอธิบายให้ง่ายกว่านี้ วิธีทำก็น่าจะง่ายกว่านี้

หมายเลข 9 นางเยาวรัตน์ ศรีทองอุ่น อายุ 51 ปี จังหวัดชัยภูมิ อาชีพทำนาและทำไร่ ระดับการศึกษา ป.ตรี

- กลับมาทำเกษตรกรรมที่บ้านเกิดตั้งแต่จบปริญญาตรี เป็นที่ดินตั้งแต่รุ่นพ่อ แต่ว่ามีซื้อเพิ่มบ้างแต่ไม่มาก

- ทำทั้งนา แล้วก็ทำไร่ด้วย มีที่นาประมาณ 16 ไร่ ที่สำหรับทำไร่ประมาณ 64 ไร่ ปลูกมันสำปะหลัง ข้าวโพด ตอนนี้กำลังปลูกต้นสับปะรด แล้วก็มันญี่ปุ่นเพราะตอนนี้เห็นกระแสกำลังมา คนกำลังฮิต แต่ยังอยู่ในช่วงทดลองอยู่

- ทำนาปีตามฤดูของน้ำ ทำปีละหน เพราะมีไร่ที่ต้องดูแลด้วย นาเป็นแบบเกษตรอินทรีย์ ไม่ใช้ยาฆ่าแมลง หรือยาฆ่าหญ้า ใช้ของจากธรรมชาติจริง ๆ

- พื้นที่ทำนาข้าวไม่ใหญ่ เลยหว่านข้าวเอง ตากเอง เอาข้าวเข้าฉางเอง แต่ต้องไปเสียค่าจ้างรถไถตอนเตรียมดินทำนากับรถเก็บเกี่ยว คันตั้ง 3 ล้าน ซื้อไม่ไหวไปเช่าเขาเอาคุ้มกว่า

- ตอนตากข้าวชาวบ้านเขาเอาไปตากกันที่ลานวัด ในละแวกนั้นก็ตากกันหมดเพราะไม่มีที่ พอข้าวแห้งดีก็ช่วยกันขนข้าวเข้าฉาง ตรงนี้ไม่ต้องจ้างแรงงาน ชาวบ้านมาช่วย ๆ กัน

- ที่ไร่เนื้อที่เยอะ ต้องจ้างแรงงานมาช่วย ทำสองคนกับสามไม่ไหว ค่าจ้างให้เป็นวันแล้วแต่ฝีมือการทำงานด้วย แต่ให้เฉลี่ยคนละ 200 -300 ต่อวัน มีข้าว มีน้ำให้ เลี้ยงดูเป็นอย่างดี

- ข้าวนี้มีเอาไปขายผ่านกลุ่ม Line บ้าง ให้น้องสาวชายคนที่ทำงานบ้างเพราะเขาทำงานบริษัท กับข้าวเราปลูกแบบอินทรีย์ เลยขายผ่านทาง Facebook ชื่อ “ข้าวอินทรีย์ เอ็น.พี.” มีข้าวหอมมะลิ กับข้าวกล้องหอมมะลิ ตอนนี้กำลังลองปลูกข้าว Rice berry อยู่ อีกไม่นานก็เอาออกขายได้ละ

- ตอนนี้สั่งทำ Packaging สวย ๆ สำหรับห่อข้าวขายอยู่ เห็นช่วงนี้คนสนใจสั่งซื้อข้าวออนไลน์กันมากขึ้น ก็อยากลองช่องทางสำหรับขายใหม่ ๆ ดู

- ค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่จะเป็นของไร่มากกว่า มีค่าปุ๋ย ค่าปลูกพืช ค่าบำรุงดิน แต่ถ้าเป็นของนาจะเป็นค่าน้ำมันรถไถ ค่าเก็บเกี่ยว ค่าสีข้าว แต่เรามีรถกระบะขนข้าวไปที่โรงสีเองได้ ไม่ต้องจ้าง
- ถ้าขายมันสำปะหลัง โรงงานจะออกบิลให้เลย ราคาจะขึ้นอยู่กับการวัดเปอร์เซ็นต์ของในหัวมัน หรือเรียกว่าเชื้อแป้ง ถ้าเชื้อแป้งมาก ก็จะได้ราคาแพงกว่า
- ข้าวนี้พอเอาไปสีแล้วได้น้อยลงครึ่งหนึ่งเลย สมมติเอาข้าวไปเข้าโรงสี 2 ถัง จะได้ข้าวขาวออกมาแค่ถังเดียว ที่เหลือเป็นแกลบเป็นหางข้าวไป
- จดบัญชีมาตลอด จดมาตั้งแต่รุ่นพ่อแล้ว พ่อเลยบังคับให้ไปเรียนบัญชี จะได้กลับมาช่วยทำบัญชีที่ไร่
- จดบัญชีแยกเป็นรายผลิตภัณฑ์เลย แยกเป็นมันสำปะหลัง เป็นข้าวโพด เป็นนา จดเพราะว่าอยากรู้ต้นทุน อยากรู้รายรับ รู้กำไร เราทำหลายอย่าง ถ้าไม่จดเลยจะหมุนเงินไม่ทัน
- ไม่ได้จดทุกวัน จะจดตอนที่มีเงินเข้าเงินออกก้อนใหญ่ ๆ นะ อย่างตอนขายข้าวได้ขายมันได้ รีบจดเลย ไม่อย่างนั้นจะลืม รายจ่ายประจำวันก็จดบ้าง แต่ถ้าไม่แพงมากอย่าง 10 บาท 20 บาท อันนี้ไม่ได้จด กับข้าวรายวันก็ไม่ได้จด จะจดถ้าเป็นมือใหญ่จริง ๆ
- การจดบัญชีมีประโยชน์มากที่จะช่วยให้เรารู้รายรับ รายจ่าย คิดต้นทุนในการทำนา ทำไร่นาได้ แต่ก็ยุ่งยากจุกจิกเหมือนกัน คิดว่าปัญหาหลักของการจดบัญชีคือเกษตรกรไม่ได้มีรายรับที่แน่นอนเป็นรายเดือน เวลาที่จะสรุปยอดค่าใช้จ่ายเลยทำเป็นเดือนไม่ได้ ต้องทำตามฤดูกาลที่ปลูกพืช พืชบางชนิดก็ใช้เวลานานตั้งแต่ปลูกจนเก็บเกี่ยว ทั้งช่วงนานบางทีก็มีลืมนิดไปบ้าง
- ไม่มีใครเคยมาให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องจดบัญชีเลย สงสัยเข้าไม่ถึง มีแต่หน่วยงานมาแจกเงินตอนภัยแล้งหรือมาให้คำแนะนำเกี่ยวกับการทำนา แต่นาน ๆ มากจะมาที แต่ถ้ามาสอนเรื่องเงินนี้ยังไม่เคยมีเลย

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นางสาวพิมพ์รัก พุ่มเจริญ
วันเดือนปีเกิด	19 มีนาคม 2529
วุฒิการศึกษา	ปีการศึกษา 2547: สถิติศาสตร์บัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ตำแหน่ง	ผู้วิเคราะห์อาวุโส ธนาคารแห่งประเทศไทย
ประสบการณ์ทำงาน	2552-ปัจจุบัน: ผู้วิเคราะห์อาวุโส ธนาคารแห่งประเทศไทย

